TÜRKİYE MÜZELERİNDE BULUNAN ERKEN BİZANS DÖNEMİ (M.S. 4 – 6. yy.) İON SÜTUN BAŞLIKLARI

Erkan KAYA

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

TÜRKİYE MÜZELERİNDE BULUNAN ERKEN BİZANS DÖNEMİ (M.S. 4 – 6. yy.) İON SÜTUN BAŞLIKLARI

Erkan KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. A. Oğuz ALP

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ocak, 2017

Bu Tez Çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1508E580 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Erkan KAYA'nın "Türkiye Müzelerinde Bulunan Erken Bizans Dönemi (M.S.4.-6.yy.) İon Sütun Başlıkları" başlıklı tezi **11 Ocak 2017** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Sanat Tarihi** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Doç.Dr.A.Oğuz ALP**	.....
Üye	**: Doç.Dr.Zeliha DEMİREL GÖKALP**	.....
Üye	**: Yrd.Doç.Dr.Şener YILDIRIM**	.....

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRKİYE MÜZELERİNDE BULUNAN ERKEN BİZANS DÖNEMİ (M.S. 4 – 6. yy.) İON SÜTUN BAŞLIKLARI

Erkan KAYA

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2017

Danışman: Doç. Dr. A. Oğuz ALP

Bu tez çalışması, Türkiye müzelerinde bulunan Erken Bizans Dönemi (M.S. 4.-6. yy.)'ne ait İon sütun başlıklarının tespitini ve kronolojik bir tipoloji oluşturmayı amaçlamaktadır. Araştırmamız kapsamında İstanbul, Sinop, Antalya, Kocaeli, Tokat ve Yalvaç Arkeoloji Müzeleri'nde, Erken Bizans Dönemi'ne ait 43 İon sütun başlığı tespit edilmiştir. Tespit edilen başlıkların sınırlı sayıda olmasına rağmen araştırmamıza alınan örnekler üzerinden bir gruplama yapılmaya çalışılmıştır. Başlıklar üç grup altında incelenmiştir. Üretim yeri ve tipine göre sınıflandırılan birinci grup, Prokonnesos üretimi Geç Antik Çağ – Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıkları adı altında değerlendirilmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıkları ikinci grubu oluşturmuştur. Türkiye müzelerinde farklı bir grup oluşturan İon sütun başlıkları, M.S. IV.-VI. yüzyıl Anadolu İon sütun başlıkları başlığı altında değerlendirilmiştir. Araştırmada, M.S. 4.-6. yüzyıl Anadolu geneli ve Konstantinopolis örneklerinin oran, orantı ve biçimleri ile süsleme unsurları konu alınmış, İon sütun başlıklarındaki değişim değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızda tespit ettiğimiz, büyük çoğunluğu M.S. 4. ve 5. yüzyıllara ait olan sütun başlıklarının zamana bağlı olarak biçimsel bozulmaların arttığı ve ait oldukları yapılar kesin olarak tespit edilememekle birlikte, düzenin genellikle üst yapı elemanlarına yer verilmeyen sütunlu cadde, stoa, peristyl ve anıt gibi boyutları itibari ile daha küçük ve ikincil yapılarla sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir. M.S. 6. yüzyıldan itibaren İon Düzeni ve buna bağlı olarak İon sütun başlıklarının tamamen ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İon Sütun Başlığı, Bizans, Geç Antik Çağ Mimarlığı, Erken Bizans Dönemi Mimarlığı, Prokonnesos, İstanbul.

ABSTRACT

THE EARLY BYZANTINE IONIC CAPITALS (A.D. 4 – 6) IN THE MUSEUMS OF TURKEY

Erkan KAYA

Department of Art History

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, January 2017

Adviser: Assoc. Prof. Dr. A. Oğuz ALP

This thesis aim to identify the Ionic capitals of the Early Byzantine Period (A.D. 4 – 6th) which are in the museums of Turkey and create a chronological typology of them. There are 43 Ionic capitals of the Early Byzantine Period detected in the Archaeology Museums of Istanbul, Sinop, Antalya, Kocaeli, Tokat and Yalvaç within the scope of our research. A grouping is tried to be formed out of the detected capitals although they are in limited number. The capitals are examined in three different groups. The first group which classified according to the type and the place of production is named: Production of Proconnesos in Late Antiquity – Ionic Capitals of Early Byzantine Period. The second group: The Production of Constantinople/Proconnesos; contains the Ionic capitals which are in the Archaeology Museum of Istanbul. The title of Anatolian Ionic capitals of 4th – 6th centuries A.D., contains the Ionic capitals that are forming a different group in the museums of Turkey. The rate, proportion and form with the decoration elements of the examples of the 4th and 6th centuries A.D. Anatolian in general and Constantinopole are taken as subjects in the research and the changes of the Ionic capitals are tried to be evaluated. In our research, time-dependent increases in formal distortions are observed on the Ionic capitals which mostly belong to the 4th and 5th centuries A.D. Although the structures they belong to can not be determined precisely, it is observed that the arrengement was limited with the smaller sized secondary structures such as colannaded street, stoa, peristyle and monument which the upper structure elements are not used. As from the 6th century A.D. İt is understood that the Ion arrengement and therefore the Ionic capitals are completely disappeared.

Keywords: Ionic capital, Byzantine, Late Roman Architecture, Early Byzantine Architecture, Proconnessos, Constantinopolis.

11/01/2017

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve "hiçbir şekilde intihal içermediğini" beyan ederim. Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Erkan KAYA

ÖNSÖZ

Bizans İmparatorluğu tarihi ve sahip olduğu geniş coğrafi alan düşünüldüğünde, bu güne kadar yapılan araştırmalar imparatorluk hakkında bilinmesi gerekenlerin küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye müzelerinde bugüne kadar bilimsel araştırmalara konu olmamış İon sütun başlıklarının M.S. 4-6. yüzyıla ait örneklerin taranmasını amaçlayan araştırmamızda, mimari geleneğin tespitine dair bir nebze olsun katkımızın olması heyecan vericidir. Bu süreçte mümkün olduğunca hatasız bir çalışma yapmayı hedeflemiş olmama rağmen pek tabii yanlış tespitlerimiz de olmuştur. Bu konuda bilim dünyasından affımı dilerim.

Her şeyden önce, tanıştığım günden itibaren hem akademik anlamda hem de kişilik anlamında beslendiğim ve her türlü tecrübesinden olabildiğince faydalanmaya çalıştığım değerli danışmanım *Doç. Dr. A. Oğuz ALP*'e, anlayışlı ve olumlu yaklaşımlarından ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte ve her konuda desteklerini asla esirgemeyerek yanımda olan sevgili *F. Zeynep TUZCU*'ya; her saniye değerini ve desteğini hissettiğim ezeli ve ebedi dostum *Özge TÜRKBAY*'a; engin tecrübesini, bilgisini ve dostluğunu benimle paylaşan çok değerli Arkeolog *Yusuf YAVAŞ*'a; Efes Antik Kenti ve Selçuk Arkeoloji Müzesi'ndeki desteklerinden dolayı Arkeolog *Halil Bölge*'ye, öğrenim hayatımda değerli bilgilerinden faydalandığım Anadolu Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün değerli öğretim üyelerine desteklerinden dolayı müteşekkirim.

Araştırma sürecinde; Afyon, Ankara Anadolu Medeniyetleri, Antalya, Aydın, Aphrodisias, Bilecik, Bodrum, Burdur, Bursa, Çanakkale, Hierapolis, İstanbul, İznik, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Samsun, İzmir, Selçuk, Side, Sinop, Tokat, Tokat Atatürk Evi ve Yalvaç Arkeoloji müzeleri personeline ve birçok il/ilçede değerli destekleri olan ismini sayamadığım tüm dost ve arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Sadece hayatımdaki varlıklarıyla bile beni güçlü kılan ve her an yanımda olmalarıyla verdikleri destek ve mutluluktan dolayı; değerli annem *Nazife KAYA* ve sevgili kardeşim *Yağmur KAYA*'ya, her lâhza desteğini bildiğim dayım *Mehmet GÖÇMEN* ve yengem *Cemile GÖÇMEN*'e tüm mesnetleri sebebiyle teşekkür ederim.

Erkan KAYA

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ..... **ii**

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **viii**

1. GİRİŞ **9**

1.1. Amaç 9
1.2. Yöntem 10
1.3. Araştırma Tarihi 12
1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar 13
1.5. Terminoloji 13

2. ORTAYA ÇIKIŞINDAN GEÇ ANTİK ÇAĞ – ERKEN BİZANS DÖNEMİNE KADAR İON DÜZENİNİN ANA HATLARI İLE DEĞİŞİM SÜRECİ **15**

3. PROKONNESOS ÜRETİMİ İON SÜTUN BAŞLIKLARI **23**

4. KONSTANTİNOPOLİS/PROKONNESOS ÜRETİMİ İON SÜTUN BAŞLIKLARI **35**

5. ANADOLU İON SÜTUN BAŞLIKLARI **40**

5.1. Volütleri Yanlara Çekilmiş Geniş Echinuslu Başlıklar 40
5.2. Volütleri Abakus Sınırı Altına Çekilmiş Dar Echinuslu Başlıklar 42

6. DEĞERLENDİRME **46**

7. SONUÇ **54**

8. KATALOG **58**

KAYNAKÇA **150**

LEVHALAR

ÖZGEÇMİŞ

ŞEKİLLER DİZİNİ

Tablo-1	**:**	Katalogda yer alan İon sütun başlıklarının boyut listesi
Çizim-1	**:**	İon Sütun Başlığı ön ve yan yüz süsleme unsurları
Çizim-2	**:**	Prokonnesos Üretimi Antik Çağ İon Sütun Başlığı Oranları
Çizim-3	**:**	Prokonnesos Üretimi Geç Antik Çağ İon Sütun Başlığı Oranları
Çizim-4	**:**	Sütun Başlığı Ölçüm Noktaları
Levha 1	**:**	1-11 katalog nolu başlıkların profil çizimleri
Levha 2	**:**	12-22 katalog nolu başlıkların profil çizimleri
Levha 3	**:**	23-33 katalog nolu başlıkların profil çizimleri
Levha 4	**:**	34-43 katalog nolu başlıkların profil çizimleri
Levha 5	**:**	Aphrodisias, Geç Antik Çağ Atriumlu Ev, İon Sütun Başlıkları
Levha 6	**:**	Side Arkeoloji Müzesi Geç Antik Çağ İon Sütun Başlıkları
Levha 7	**:**	Side Arkeoloji Müzesi Geç Antik Çağ İon Sütun Başlıkları
Levha 8	**:**	Resim 1: İstanbul Theodosius Anıt Alanındaki İon Sütun Başlığı Resim 2: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden İon Sütun Başlıkları Resim 3: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden İon Sütun Başlığı Resim 4: Burdur Müzesi İon Sütun Başlığı Resim 5: Burdur Müzesi 298 envanter nolu İon Sütun Başlığı
Levha 9	**:**	Resim 1: Selçuk Aziz İoannes Theologos Kilisesi, İon Sütun Başlığı Resim 2: Selçuk Aziz İoannes Theologos Kilisesi, İon Sütun Başlığı Resim 3: Roma St. Stefano Rotondo, İon Sütun Başlığı Resim 4: Amfipolis, Bazilika G. İon Sütun Başlığı Taşoz Adası Mermeri.
Levha 10	**:**	Resim 1: Philippi, Akropolis, Oktagon N yolu. İon Sütun Başlığı Taşoz Adası Mermeri Resim 2: Aliki, Taşoz Adası, İon Sütun Başlığı Resim 3: Paros, İon Sütun Başlığı Taşoz Mermeri, Aliki, Resim 4-5: Ostia, Hıristiyan Bazilikası, İon Sütun Başlığı
Levha 11	**:**	Resim 1: Ostia, Fossa Traiana, Portus, İon Sütun Başlığı

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

Araştırmanın temel amacı; T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı müzelerde Erken Bizans Dönemi (M.S. 4. yy - 6. yy.) İon sütun başlıklarının taranarak tespit edilmesi ve bugün hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız yaklaşık iki yüzyıllık bir evreye ait olan örneklerin biçimsel gelişimi, tipolojisi, kullanım alanları, oran ve stilistik değişimlerinin belirlenmesidir.

Araştırma kapsamında gerekli izinlerin alındığı Afyon, Antalya, Aphrodisias, Aydın, Bilecik, Bodrum, Burdur, Hierapolis, İstanbul, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Samsun, Selçuk (İzmir), Side (Antalya), Sinop, Tokat, Yalvaç (Isparta) Arkeoloji Müzeleri taranmış, ayrıca Efes, Aphrodisias, Xanthos, Patara, Myra, Phaselis, Aspendos, Side, Perge, Pisidia Antiocheia, Teos, Klazomenia, Metropolis, Magnesia antik kentleri ziyaret edilmiştir. Tespit edilen toplam 43 İon sütun başlığı; malzeme, teknik ve stilistik değişimleri açısından değerlendirilmiş, stilistik karşılaştırmaya dayanan kronolojik bir biçimsel gelişim çizgisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Bugüne kadar Anadolu geneli ve imparatorluk merkezi İstanbul'daki Geç Antik Çağ-Erken Bizans Dönemine ait İon sütun başlıklarının biçimsel değişim süreçlerini konu alan kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Türkiye müzelerinde şimdiye dek bir araştırmaya konu olmamış olan Erken Bizans Dönemi (M.S. 4. yy.- 6. yy.) örneklerinin tanıtılması, iki yüzyıl boyunca İon sütun başlıklarının biçimsel değişim sürecinin belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

Antik Çağ Mimarlık Tarihi içerisinde önemli bir yer tutan Dor, İon ve Korinth gibi mimari düzenler, M.Ö. 7 yüzyıldan M.S. 5 yüzyıla kadar kesintisiz olarak devam eden köklü bir geçmişe sahiptir. Tüm klasik mimari düzenlerde; düzeni oluşturan mimari unsurların kanonik oran, biçim ve bezemelerinde M.S. 3. yy. – 4. yy.'dan itibaren bozulmaların başladığı gözlemlenmektedir. Bozulma ve özensiz işçilik sonraki yüzyıllarda artarak devam etmiş, M.S. 5. – 6. yüzyıllara gelindiğinde Korinth düzeni dışında diğer klasik yapı düzenleri ya tamamen unutulmuş ya da çok az tercih edilmiştir.

İon Düzeni'nin tercihinde, M.S. 2. yüzyıldan itibaren belirgin bir gerileme olduğu gözlemlenmektedir. Düzen, büyük boyutlu anıtsal kamu binalarında giderek daha az tercih edilmiş, genellikle üst yapı elemanlarına yer verilmeyen sütunlu cadde, stoa ve peristyller gibi boyutları itibari ile daha küçük ve ikincil yapılarla sınırlı kalmıştır.

M.S. 4. ve 5. yüzyıllara kadar İon Düzeni'nin tercih edildiği yapı türleri muhtemelen değişmeden ama azalarak varlığını sürdürdüğü kabul edilebilir. Düzenin, dönemin Anadolu'daki önemli merkezlerinde arkeolojik kazılarla açığa çıkartılan birkaç yapı ve müzelere dağılmış sınırlı sayıda başlıkla temsil edilmesi, bu gerilemeyi açık şekilde ortaya koymaktadır. 6. yüzyıldan itibaren İon Düzeni ve buna bağlı olarak İon sütun başlıklarının tamamen ortadan kalktığı görülmektedir.

Anadolu genelindeki Antik kentlerde bugüne kadar yapılan arkeolojik kazılarda Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıklarının in situ ele geçtiği örneklerin sayısı oldukça sınırlıdır. Benzer durum imparatorluk başkenti İstanbul için de geçerlidir. Eski kent alanında bu güne kadar yapılan kazılarda ait olduğu yapıya ve düzene dair fikir verebilecek herhangi bir başlık tespit edilmemiştir.

Müzelerde bulunan sütun başlıklarının çoğunun geliş yeri bilinmediğinden ait oldukları yapıların işlevi, düzenin diğer yapısal elemanları ile ilişkisi ve güvenilir tarihlendirme önerileri teklif edebilmek neredeyse imkânsızdır. Bununla birlikte bugüne kadar varlığı bilinmeyen yeni örneklerin taranarak tespit edilmesi ve malzeme, teknik biçim, oran, süsleme özelliklerinin değerlendirilmesi, Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıklarının biçimsel değişim süreçlerini belirleyebilmek için izlenebilecek yegâne yöntemdir.

1.2. Yöntem

Sütun başlığı, arşitrav ve friz gibi yapısal unsurların sayısal yoğunluğu, bulunduğu bölge veya kentte inşa edilen yapılarla doğru orantılıdır. Mimari plastiklerdeki ayrıntılı işçilik ve kalite, dönemin ve banilerin gücüne dair çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Merkezi ekonominin iyi olması kentsel yapılaşmaya ve anıtların sayısının artmasına, mimari tasarımlara, işçiliğe ve kaliteli malzeme teminine etki etmektedir. Dolayısıyla mimari öğeler; ait oldukları yapının boyutlarına, süsleme atölyelerine ve

yapısal faaliyetlere dair önemli bilgiler verebilmektedir. Bu bağlamda araştırma konumuzu oluşturan Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıklarının malzeme, teknik, boyut, biçim ve süsleme özellikleri ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız bu evreye ait başlıklar için stilistik özelliklerinin karşılaştırılmasına dayanan güvenilir bir kronolojik gelişim çizgisi teklif edilememiştir. Tespit edilen İon sütun başlıklarının fotoğrafları çekilmiş, detaylı ölçüleri alınmış, ön ve yan yüzün ölçekli profil çizimleri yapılmıştır.

Çalışmamızın giriş bölümünde; tezin amacı, izlenen yöntem, araştırma tarihi, kapsam, araştırma sürecinde karşılaşılan aksaklıklara değinilmiş, araştırmamızda tercih ettiğimiz İon sütun başlığını oluşturan unsurların terminolojisi şematik bir çizimde gösterilmiştir.

İkinci bölümde; İon düzeninin kökeni, düzenin ortaya çıktığı Arkaik Dönem'den M.Ö. 7 yy.'dan Geç Antik Çağ – Erken Bizans Dönemi'ne kadar değişim süreci ve İon başlığının biçimsel değişimi ana hatlarıyla ele alınmıştır.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde, araştırma konusunu oluşturan 43 İon sütun başlığı üç ana başlıkta değerlendirilmiştir. Üçüncü bölüm; Prokonnesos Üretimi İon Sütun Başlıkları, dördüncü bölüm; Konstantinopolis/Prokonnesos Üretimi İon Sütun Başlıkları, beşinci bölüm; Anadolu İon Sütun Başlıkları'ndan oluşur.

Altıncı ve yedinci bölümlerde yayınlanmış Geç Roma-Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıkları ve çalışma kapsamına dahil edilemeyen örneklerle araştırmamızda tespit edilen başlıkların stilistik karşılaştırılmasına dayanan değerlendirmeler ve araştırmamızda ulaştığımız sonuçlar yer almaktadır.

Sekizinci bölümde; Antalya, İstanbul, Kocaeli, Sinop, Tokat ve Yalvaç (Isparta) Arkeoloji müzelerinde tespit ettiğimiz Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıklarının detaylı ölçüleri, envanter bilgileri, tanım ve fotoğraflarını içeren kataloğuna yer verilmiştir.

Bunu takip eden dokuzuncu bölümde araştırma sürecinde faydalanılan konuya ilişkin temel yayınları içeren bibliyografya sunulmuştur. Levhalar başlığı altında tablolar, başlıkların ön ve yan yüz profil ve çizimleri ile karşılaştırma örneklerinin fotoğraflarına yer verilmiştir.

1.3. Araştırma Tarihi

İon düzeni ve başlıkları hakkında yapılan en erken tarihli araştırmalardan biri, Otto Puchstein'ın 1907 tarihli "Die Ionische Säule" başlıklı çalışmasıdır. Araştırmacı, bu çalışmasında ağırlıklı olarak İon düzeninin kökeninin belirlenmesine yoğunlaşmış, Eski Mısır, Orta Doğu ve Suriye sanatı ve mimarlığının prototipi olarak kabul edilebilecek form dünyasının İon düzeninin ortaya çıkışında önemli rol oynadığını belirtmiştir.

Orhan Bingöl'ün "Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien" başlıklı Hellenistik ve Roma Dönemi İon sütun başlıklarını konu alan doktora tezinde, bu döneme ait sütun başlıklarını kapsamlı bir şekilde inceleyerek süsleme unsurlarının benzerliklerine dayanan tipoloji ağırlıklı bir çalışma yapmıştır.[1] Türkiye müzelerinde bulunan İon sütun başlıkları üzerine yapmış olduğu bu çalışma, Hellenistik-Roma Dönemi sütun başlıklarına yönelik bir tipoloji oluşturması bakımından önemlidir. Çalışmasına az sayıda Erken Bizans Dönemi örneğini dahil etmiş fakat tarihlendirme konusunda şüpheler olduğu için kapsamlı olarak ele almamıştır. Araştırmacı, İon Kymationdaki yumurta sayısının azaldığı bu dönem örneklerini F grubu üst başlığı altında A, B, C, D olmak üzere dört alt grupta ele almıştır.

J. J. Herrmann'ın İtalya'daki Geç Antik Çağ İon sütun başlıklarını konu alan "The Ionic Capital in Late Antique Rome" isimli çalışması, İon sütun başlıklarının üretim yerleri ve tiplerini dikkate alan kapsamlı bir çalışmadır. Septimus Severus'dan Tetrarşi Dönemi'ne kadar Geç Roma ve Erken Hıristiyan Dönemi İon sütun başlıklarının üretimleri, yerel atölyeler, tipoloji ve stilistik gelişimleri kapsamında incelemiştir[2].

Müren Beykan'ın Marmara Adası İon Sütun başlıklarını konu alan 2004 tarihli doktora tezi, belli bir üretime ve atölyeye odaklanması bakımından önemlidir. Prokonnesos üretimleri ve ocak sahalarına yoğunlaşmıştır. Tespit edilen örneklerden hareketle sütun başlıklarının yapım aşamaları ortaya konmuştur. Ayrıca Marmara Adası dışında Şile Batığı başlıkları, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde ve Roma San Stefano Rotondu'ndaki örnekler de kısaca tartışılmıştır[3].

---

[1]O. Bingöl (1980). *Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien*. Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth, s. 13.
[2]J. John Herrmann (1988). *The İonic capital in Late Antique Rome*, Giorgio Bretschneider Editore.
[3]M. Beykan (2004). *Prokonnesos'ta bulunan İon sütun başlıkları yerel mermer ocaklarında biçimlendirilmesi ve ihracatı*. İstanbul.

1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmamızın konusunu oluşturan M.S. 4. yy. – 6. yy. İon sütun başlıklarının tespiti amacıyla toplam 30 müze müdürlüğüne araştırma izni için talepte bulunulmuş, bunlardan Afyon, Antalya, Aphrodisias (Aydın), Aydın, Bilecik, Bodrum, Burdur, Bursa, Hierapolis (Denizli), İstanbul, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Samsun, Selçuk (İzmir), Sinop, Tokat ve Yalvaç (Isparta) Arkeoloji Müzelerinde çalışma yapılmıştır. Ancak Adıyaman, Akşehir, Amasra, Antakya, Eskişehir, Manisa, Side ve Silifke Arkeoloji Müzeleri'nden olumlu cevap alınmadığından zorunlu olarak araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Çanakkale, Bursa, İznik, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzeleri'nde araştırma izni bulunmasına karşın, depo ve envanter çalışmaları için uygun tarih belirlenemediği için araştırmaya dahil edilememiştir. Müzelere değişik kanallarla ve zamanlarda gelen İon sütun başlıklarının büyük çoğunluğunun geliş yerleri ve ait oldukları yapıların bilinmemesi nedeniyle yerleşim, ait oldukları yapı ve kronolojik bağlamda değerlendirilememiştir.

1.5. Terminoloji

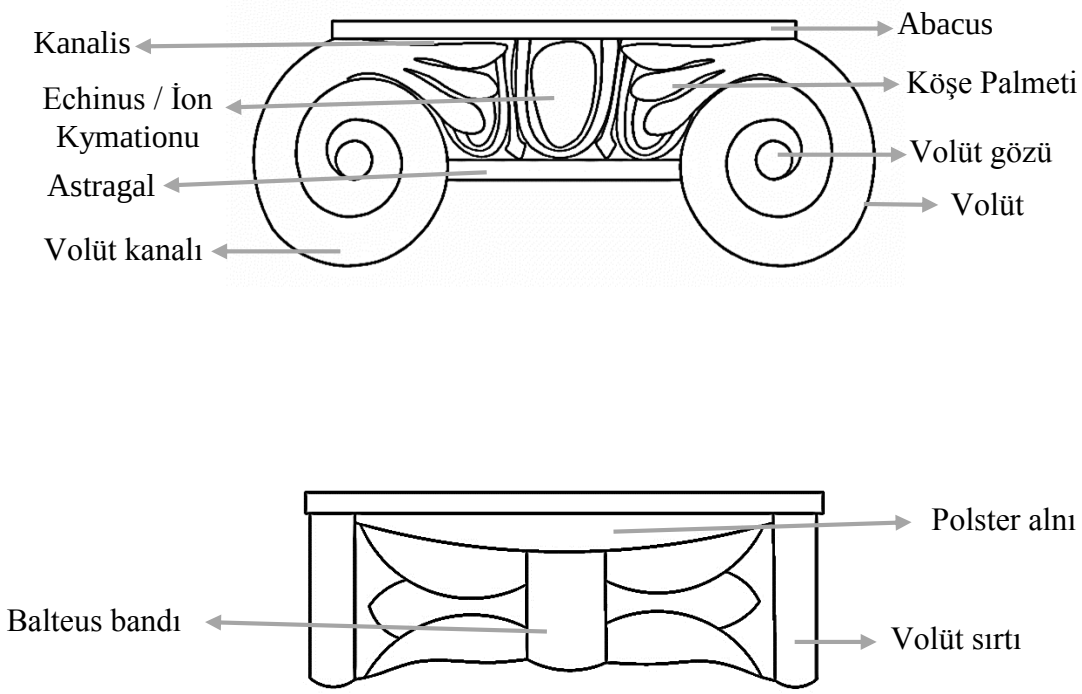
İon sütun başlığı iki cephelidir. Bunlar; ön yüz ve yan yüz (polster-pulvinus)'dür. (Çizim-1). İki yüzünün birbirinden farklı süsleme özellikleri taşıması, başlıklarda her iki yüzde farklı bakış algıları oluşturmaktadır.

Ön yüz; arşitravın oturduğu abakus, abakusun altında kanalis ve kanalisle birleşen volütlerin arasında sütun gövdesine oturan echinus olmak üzere temelde üç bölümden oluşur[4]. Ön yüzde bulunan diğer unsurlar; volütler, volüt gözleri, volüt kanalı, köşe palmetleri ve astragal'dir. Bazı İon sütun başlıkları, astragalin altında yer alan sütun gövdesinin üst bölümüyle birlikte monolit işlenmiştir.

Polster-Pulvinus olarak da adlandırılan yan yüz; abakus, polster alnı, balteus bandı ve volüt sırtı'ndan oluşur. Polster merkezinde volüt yapraklarını saran bir balteus bandı yer almaktadır. Balteus bandından iki yanda volütlere uzanan yaprak motifleri görülür. Başlıkların bulunduğu bölgeye ve işçilik maliyetine göre balteus bandı ile volüt sırtının arasındaki alan süslemesiz bir yüzey halinde bırakılabilir. Polsterde, balteus bandının üst

[4]Bingöl, 1980, **a.g.k.**, 19.

kısmında abakus ile arasında kalan alana polster alnı denir. Volütlerin yan yüzeyleri herhangi bir profil veya kazıma bir şeritle ayrılan yan yüzleri volüt sırtı olarak adlandırılır.

Çizim-1.1: İon Sütun Başlığı ön ve yan yüz süsleme unsurları

2. ORTAYA ÇIKIŞINDAN GEÇ ANTİK ÇAĞ – ERKEN BİZANS DÖNEMİNE KADAR İON DÜZENİNİN ANA HATLARI İLE DEĞİŞİM SÜRECİ

Antik Çağ mimarlığında kullanılan üç temel düzenden biri olan İon düzeni, M.Ö. 7 – 6. yüzyılda önce Batı Anadolu'da İonia Bölgesi'nde, kısa bir süre sonra Ege Adaları ve M.Ö. 6. yüzyılın başlarında Doğu Yunanistan'da ortaya çıkmıştır[5]. Düzen, kısa bir süre içinde kendine özgü tektonik yapısına ve unsurlarına ulaşmıştır. MÖ. 6. yüzyılda, başta düzene adını veren İonia Bölgesi ve Ege Adaları'nın önemli merkezlerindeki büyük boyutlu tapınaklarda uygulanmış, sonrasında tüm kıta Yunanistan dahil olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Klasik ve Hellenistik Çağda İon düzeni, bazı eklemelerle yapısal unsurları kanonik düzenini kazanmıştır. İon düzeni, tapınaklar başta olmak üzere, stoa, gymnasium, odeon, tiyatro vb. kamu binalarının cephe düzeninde; sütunlu caddelerde, atriumlarda, peristilli avlularda ve anıt heykel kaidelerinde tercih edilmiştir.

Antik Çağ Mimarlık Tarihi uzmanları eski Yunan taş mimarlığının temelini ahşap inşa tekniğine dayandırmaktadır[6]. Yunan taş oymacılığının, doğrudan Mısır mimari süslemeciliğinin etkisinden ziyade Yunan ağaç oymacılığının, taş ve mermer malzeme üzerinde uygulanmasıyla geliştiği ileri sürülür[7]. Fakat İon düzeninde en erken örneklerin eksiksiz tespit edilmesi mümkün değildir. Çünkü ahşap oymacılığıyla ve uygulanan tekniklerle de yakından bağlantılı olan düzenin erken evrelerdeki örnekleri parçalar halinde günümüze ulaşmıştır[8]. Doğu kökenli sanat eserlerinin özelliklerinin ağır bastığı Oryantalizan Dönem üslûbunun, İon düzeninin süsleme formunda dolaylı etkisi olduğu düşünülebilir[9]. Fakat bu unsurların yani volüt ve bitkisel süslemelerin mimariye doğrudan aktarıldığı bir örnek yoktur.

Eski Mısır Mimarlığında karşımıza çıkan sütun başlıklarının bezenmesinde doğal görünüm vermek amacıyla yaprakların iki yandan sarktığı ve kamışların boynuz gibi kıvrıldığı görülmektedir. Bu tür başlıklara Asur, Mezopotamya, Babil, Kıbrıs ve

[5]M. Ahunbay (2008). "Düzen", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* Cilt 1, İstanbul: Yem Yayın, s. 437.; S. Tyler Jo and P. Dimitris (2012). *A companion to Greek art,* United States: Wiley-Blackwell Publishing, v. 1, p. 153.
[6]R. E. Wycherley (2011). *Antik Çağ'da kentler nasıl kuruldu?,* (Çev. Nur Nirven, Nezih Başgelen), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınarı, s. 133.; C. Gates (2015). *Antik kentler antik yakındoğu, Mısır, Yunan ve Roma'da kentsel yaşamın arkeolojisi,* (Çev. Barış Cezar), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 298.
[7]R. A. Tomlinson (2012). *Yunan mimarlığı.* (Çev. Rıfat Akbulut), İstanbul: Homer Kitabevi, s. 26.
[8]H. Knell (1988). *Architektur der Griechen: Grundzüge.* Bano 38, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s.156-169.
[9]J. Boardman (2005). *Yunan sanatı.* İstanbul: Homer Kitabevi, s. 77.

Filistin'de rastlanmaktadır. M. Wiener, İon sütun başlığının kökenini oluşturan başlıkların Bronz Çağı'ndan beri Doğuda bilinen bir tip olduğunu ileri sürer.

Bazı eski araştırmacılar, İon başlığının Proto-İonik olarak da anılan Aiol sütun başlığından geliştiğini ileri sürmüştür. İonia'nın kuzeyinde görülen Aiol sütun başlığı, İonia'ya coğrafi olarak yakın bir bölgede üretilmesi bakımından önem taşımaktadır[10]. İon başlığın ön yüzündeki en belirgin öğesi olan volütlerin, Doğu Yunanistan ve Levant Bölgesi'nde Demir Çağı'nın başlarında görülen Aiol başlıklarındaki spiral biçimde içe kıvrılan palmiye yapraklarının bir varyasyonu olduğu düşünülmektedir[11].

Truva Bölgesi'nde bulunan Neandria Kenti'nde yedi destekli dikdörtgen planlı bir tapınağın yakınlarında ele geçen ve günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Aiol tipi bir sütun başlığının iki yanında volütler bulunmaktadır. Volütlerinden biri kırık olan abakuslu başlığın alt kısmında, bir veya iki sıra yaprak dizisi bulunmaktadır. Başlıkların dikdörtgen yapının merkezinde yer alan sütunların üzerinde yer aldığı kesinleşmiş fakat başlıkların yönü belirlenememiştir. Bazı araştırmacılar tarafından İon sütun başlığının prototipi olarak kabul edilen başlık[12], volüt benzeri ya da boynuz görünümlü olan yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir.

Lydia'lıların M.Ö. 600'de tahrip ettiği Eski Smyrna'da bitirilememiş olan Athena Tapınağı sütun başlığı üzerindeki yaprak motifleri, ileriki tarihlerde İon sütun başlığının echinusu ile özdeşleşecek İon Kymationun prototipi olarak dikkat çekmektedir[13]. E. Akurgal, İon Düzenine arkeolojik veriler bağlamında işaret eden ilk buluntunun, Athena Tapınağı kazılarında bulunan mantar biçimli sütun başlığı olduğunu ileri sürer[14]. İon başlığın öncüsü olarak kabul edilen bu başlıkta; ayrıntıların işlenişinde önceki sütun başlıklarına göre değişimin izlenmesi, ölçülerin ve formun çeşitlilik kazanması ve sanatçılar tarafından farklı denemelerin yapılması henüz İon başlığının kanonik formuna ulaşmadığını gösterir. Mantar biçimli İon sütun başlığı, bu özellikleri bakımından İon mimarlığının ilk başarılı örneği olarak kabul edilmektedir[15].

[10]E. Akurgal (2014). *Anadolu uygarlıkları,* Ankara: Phoenix Yayınları, s. 196.
[11]Gates, 2015, **a.g.k.**, 299.
[12] E. Akurgal (1997). *Eski İzmir I, yerleşme katları ve Athena Tapınağı,* Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 74.
[13]Boardman, 2005, **a.g.k.**, 81.
[14]Akurgal, 1997, **a.g.k.**, 73.
[15]Akurgal, 1997, **a.g.k.**, 74.

M.Ö. 8. yüzyıl ve sonrasında Samos Heraion kutsal alanında inşa edilen Hekatompedos İonik özellikler taşıyan ilk yapı olarak bilinmektedir. Tapınağı çevreleyen bir ahşap sütun dizisinin var olduğu ortaya konmuştur. M.Ö. 7. yüzyılın başlarında inşa edilen Samos Eretria Apollon Tapınağı protoionik özellikleriyle, M.Ö. 6. yüzyılın başlarında Samos'ta ortaya çıkan abidevi İon mimarisinin öncüsü sayılabilir. M.Ö. 538 yılında yeniden inşa edildiği bilinen Polykrates evresi Samos Heraion Tapınağı'nda, İon sütun başlıkları sütunların üzerinde bulunmuştur. Köşelere gelen başlıklarda iki yönde volüt yapılarak köşe probleminin ilk çözüldüğü yapıdır[16]. M.Ö. 6. yüzyılda inşa edilen Samos Heraion Tapınağı başlıklarında ön yüzde palmet ve lotusların bulunduğu; bir başka başlıkta İon Kymationu'nun veya Lesbos Kymationu'nun esasını oluşturan yaprak motiflerine yer verildiği bilinmektedir. Bu yaprak dizisi kısa bir zaman içerisinde yerini zamanla yumurta dizisine bırakmıştır.

İon düzeninde inşa edilen en erken tarihli yapılardan biri M.Ö. 560-550 yıllarında tamamlanan Ephesos Artemis Tapınağı'dır[17]. Artemis Tapınağı sütun kalınlığının, sütun yüksekliğinin sekizde biri oranında hesaplanmasıyla daha uzun görünen bir tasarıma sahiptir[18]. Artemis Tapınağı İon başlıklarında, volütler arasında rozetler ve yumurta dizisi, köşelere ise palmetler yerleştirilmiştir. Abakus Lesbos Kymationu bezemelidir. Başlıkta volütlerin arası kaideyle benzer biçimde torus-trochilos profillidir.

Başlıklarda dışbükey kanalis Arkaik dönemden itibaren görülürken, dışbükeyden içbükey kanalise geçiş Küçük Asya'da M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren, Yunanistan'da ise M.Ö. 500'lü yıllardan itibaren izlenebilmektedir[19]. M.Ö. 530 yılında Naxos Adası'nda inşasına başlanan fakat bitirilemeyen Apollon Tapınağı ve M.Ö. 5. yüzyılın başlarında İtalya'da Metapont'ta inşa edilen tapınak da İon düzeninde inşa edilmiştir[20].

M.Ö. 6. yüzyılın sonlarında İon düzeni Yunan topraklarına taşınır. Delphi Apollon Tapınağı ve kutsal alanı çevresinde yer alan hazine binalarının üçü İon düzeninde yapılmıştır. Knidos, Marsilya ve Siphnoslular tarafından adanan bu üç yapı Arkaik devre tarihlendirilmektedir. Hakkında fazla bilgi olmayan bu hazine dairelerinden Marsilya'ya

[16]H. Knell, 1988, **a.g.k.,** s. 184.
[17]H. Knell, 1988, **a.g.k.** s. 195.; Akurgal, 2014, **a.g.k.**, 197.; Gates, 2015, **a.g.k.**, 304.
[18]Strabon (2012). *Geographika.* (Çev. Adnan Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 323.; Vitruvius. (2005). *Mimarlık üzerine on kitap.* (Çev: Suna Güven,) Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, s. 75.
[19]Bingöl, 1980, **a.g.k.**, 19.
[20]H. Knell, 1988, **a.g.k.,** s.217.

ait olan hazine dairesinde yer alan başlıklar Aiol; kaideler ise Küçük Asya-ion etkisini yansıtmaktadır. Delphi Apollon Tapınağı'nda duvar önünde yer alan İon düzenindeki sütunları Anadolu-İon tipinde yapılan kaideler üzerine oturması İon etkisinin mimariye yansımalarıdır.

İon düzeni, yayıldığı her iki coğrafyada yeni yorumlar ve yeniliklerle geliştirilmiş, daha sonraki dönemlerde farklı sonuçlar doğuran çok sayıda yapıda tercih edilmiştir[21]. Bu dönemde Batı Anadolu'nun orta kısımlarında yerleşmiş olan İonların kuzeyinde Aioller (Lesbos ile Batı Anadolu'nun kuzey kısmında), güneyinde ise Dorlar (Rodos ve Batı Anadolu'nun güney kısmında) yerleşmiş bulunmaktaydı[22]. İonların, Akdeniz uygarlıklarının gelenekleriyle Miken kültüründen itibaren tanışıklığının olması, Dor akınlarıyla İonia Bölgesi'nin Anadolu'dan gelen etkilere açık hale gelmesi ve yerleşim yerlerinin bir bölümünün Sisam ve Sakız Adası gibi Ege adalarında olması Anadolu geleneklerinden kısmen koparak farklı düzenlerin gelişmesine sebep olmuştur[23]. Anadolu topraklarında gelişen düzenin Atina ve İtalya'da yayılması, Anadolu'nun Persler tarafından işgal edilmesinden sonra İonialı sanatçı, usta ve mimarların bu bölgelere göç etmesine dayandığı ileri sürülmüştür[24].

Klasik Dönemde Batı Anadolu'da yapı/inşa faaliyetlerinde açıkça izlenebilen bir durgunluk hâkimdir. M.Ö. 5. yüzyılda Atina ve Attika'da mimari gelişim canlı fakat sınırlı sayıda örnekle temsil edilir. M.Ö. 5. yüzyılın ikinci yarısında özellikle Atina'da inşa edilen İon düzenindeki yapılarda kullanılan form ve stilin kendine özgü bir görünüm kazanması tipik Attika etkisini beraberinde getirmiştir[25]. Atina Akropolü'nde Dor düzenine sahip yapıların yanı sıra, aynı alanda İon düzeninde inşa edilmiş Nike Tapınağı ve Erectheion dikkat çekmektedir. Pers istilasının ardından Batı Anadolu'da görece zenginlik başlamış ve M.Ö. 4. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Efes Artemis Tapınağı, Didim Apollon Tapınağı, Sardes Artemis Tapınağı gibi büyük yapıların inşasına başlanmıştır.

[21]H. Knell, 1988, **a.g.k.,** s. 241.
[22]Akurgal, 2014, **a.g.k.**, 196.
[23]W. Müller ve G. Vogel (2012). *Mimarlık atlası,* (Çev: Doğan Tuna), İstanbul: Yem Yayın, c. 1, s. 161.
[24]Akurgal, 2014, **a.g.k.**, 197.
[25]H. Knell, 1988, **a.g.k.**, s. 193.

Atina'da inşa edilen İlissos Athena Tapınağı, oranları ve mimari, unsurları bakımından Klasik Dönem İon düzeninde Attik etkilerin önemli izlerini taşımaktadır[26]. M.Ö. 4 yüzyılın ikinci yarısında Priene'de İon düzeninde inşa edilen Athena Polias Tapınağı sütun başlığı; Lesbos Kymationu, kanalisi, echinusu, volütleri, astragali, oranları ve diğer süsleme unsurları ile kanonik bir İon başlığının tüm özelliklerini taşımaktadır[27]. Hermogenes tarafından Magnesia'da M.Ö. 3-2. yy.'da yapılan Artemis Leukophryene Tapınağı, İon düzeninde yapılmıştır. Tapınağın sütun başlıkları, sütun gövdelerinin üst bölümleriyle birlikte yapılmış, polster süslemeleri çeşitlendirilmiş ve abakusta Lesbos Kymationu'na yer verilmiştir. Magnesia'da M.Ö. 197 yılında inşa edildiği kabul edilen Zeus Sosipolis Tapınağı'nda, echinustaki öğelerin birbiriyle uyumlu yapılmasının yanı sıra her birinin kendi içinde plastik dolgunluğunun olduğu yumuşak görünümlü öğelerin yer aldığı İon sütun başlıkları kullanılmıştır. Priene'deki M.Ö. 150-130'a tarihlenen Agora kuzey galerisinde, M.Ö. 130 sonrasına tarihlendirilen Priene Aşağı Gymnasium'da, M.Ö. 120 yılı sonrasına atfedilen Lagina Hekate Tapınağı gibi birçok yapıda İon sütun başlıkları kullanılmıştır[28].

M.S. 2. ve 3. yüzyılda İon sütun başlıklarının ön yüzünde bir sadeleşme görülmektedir. Severuslar Dönemi'nde (M.S.193-205), echinus merkezindeki tek yumurtanın yanlarına birer yarım yumurta yerleştirilmesiyle İon Kymationu'nun daraldığı görülür. M.S. 2. yüzyılın sonlarında İon başlıkların ön yüzünde İon Kymationu ve köşe palmetleri dışında yer alan ayrıntılı bitkisel bezemeler gibi diğer süsleme tarzı çoğunlukla ortadan kalkmıştır. M.S. 2. yüzyıl itibariyle İon sütun başlıklarının ön yüzünde İon Kymationu ve köşe palmetleri ön plana çıkmaktadır. Astragal ve kanal setleri gibi süslemesi detayları M.S. 3. yüzyıl sonlarına kadar uygulanmaya devam etmiş ve kısa süre sonra unutulmuştur[29]. Geç Antik Çağ mimarlığında giderek daha az tercih edilen Dor düzeni, temel cephe düzenindeki yerini Korint ve İon düzenine bırakmıştır.

M. S. 4. ve 5. yüzyılda üretilen İon sütun başlıklarında, Roma Dönemi başlıklarında görülen dengeli süsleme unsurları korunamamıştır[30]. Erken Bizans Dönemi'nde İon sütun başlıklarının ön yüzü Roma Dönemi örneklerine oranla daha basitleşmiş, İon

[26]H. Knell, 1988, **a.g.k.**, s. 174.
[27]J. C. Carter (1984). *The sculpture of the Sanctuary of Athena Polis at Priene.;* M. Şahin (2002). *Anadolu'lu bir mimar Hermogenes*, İstanbul: Ege Yayınları, s.39.
[28]Şahin, 2002, **a.g.k.**, 6-9, 19, 22, 43, 60-62.
[29]Herrmann, 1988, **a.g.k.**, 21.
[30]Herrmann, 1988, **a.g.k.**, 21.

Kymationu daha dar olacak biçimde üç, iki ya da tek yumurtalı bir düzenlemeye sahip olmuştur. Bu sadeleşme polster yüzüne de yansımıştır. Geç dönem İon başlıklarında İon Kymationu Roma örneklerine oranla daha dar tutulmuştur. Kymationdaki yan yumurtalar ya yarımdır ya da sadece kılıfları işlenmiştir. Geç dönem örneklerinde bazen ara yaprakların ve köşe palmetlerinin işlenmediği görülür.[31]

İon Düzeni, yayıldığı bölgelere göre değişiklik ve yenilikler getirmiştir. Bu etkiletişimin izleri hem sütun kaidelerinde hem de sütun başlıklarında takip edilebilir. İon düzeninde kesin kuralların olmamasından dolayı, Dor düzeniyle karşılaştırıldığında saf bir klasik düzen olarak görülemez. Dor ve İon düzenleri ahşap mimariye dayanmaları nedeniyle bazı ortak özellikleri yansıtabilir fakat her düzenin kendine özgü üslûpları bulunmaktadır. Örneğin, her iki düzende de sütun başlığının üzerinde arşitrav bulunurken; Dor düzeninde arşitravı triglif ve metop takip eder. İon düzeninde arşitravın üzerinde friz ve daha sonra değişmez bir özellik olan diş sırası yer alır. Dor düzeninde arşitrav ve metopların olması, bu öğelerin sütunlar üzerine orantılı yerleştirilmesi, sütunlar arasında oran farkının ortaya çıkmasına engel olmaktadır. İon düzeninde bu uygulamalarda oran farklılıklarının oluşması, İon düzeninin daha elastiki ve ritmik bir düzene sahip olduğunu gösterir. Genel olarak iki düzen de aynı kaynaktan gelişmiştir. Ancak ayrıntılardaki değişik uygulamalar üslûbun şekillenmesine ve düzenlerin farklılaşmasına sebep olmuştur. Her iki düzende de farklılığın en bariz göründüğü yapısal unsurlar ise sütun başlıklarıdır.

İon düzeninde sütunlar, krepis sayısı Dor düzenine kıyasla fazla olan bir stylobat üzerinde yer alan kaidelere oturur. Kaideler, yerel özelliklere bağlı olarak farklı biçimlerin tercih edilmesiyle şekillenen bir düzene sahiptir[32]. Sütun kaidelerinde Attika-İon ve Anadolu-İon olmak üzere iki ana tipin öne çıktığı görülmektedir[33]. Her iki kaide tipine dair oranlar Vitruvius tarafından verilmiştir[34].

[31]Bingöl, 1980, **a.g.k.**, 46.
[32]Tomlinson, 2012, **a.g.k.**, 31.
[33]Ahunbay, 2008, **a.g.k.**, 436.
[34]Vitruvius tarafından oranlara dair verilen bilgilere göre, Attika-İon Tipi üretilecek blokta; sütun kalınlığının üçte biri oranında üst kenardan, üçte iki oranında da alt kenardan taban (plinthos) payı bırakılır, üst ve alt paylar arasında kalan kısım ise üçe bölünerek üçte biri üst torus için ayrıldıktan sonra kalan oranın alt yarısı alt torus'u, üst yarısı ise skotia (trokhilos)'u oluşturur. Anadolu-İon Tipinde kaide bloğunda; kare kaidenin kenarlarının genişliği, sütun çapına sütun çapının sekizde üçünün eklenmesiyle hesaplanırken, kaidenin yüksekliği ve tabanı Attika-İon tipi ile aynıdır. Anadolu-İon ve Attika-İon tipinde, kaidelerde astragal ve trokhilus yükseklikleri farklı hesaplanır. Tabanı Attika-İon tipindeki gibi sütun çapının üçte ikisi oranında bırakıldıktan sonra, kaidenin kalan kısmı eşit olarak yediye bölünür ve en üstteki

İon sütun gövdesi, aralarında arris adı verilen ince şeritlerin bulunduğu yivli bir görünüme sahiptir. İon sütun gövdesinde bulunan yivlerin sayısı (24) Dor düzenine göre daha fazladır[35]. İon düzeninde saçaklık üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; aşağıdan yukarıya; arşitrav (epistil, baştaban), friz ve geison (korniş) olarak sıralanmaktadır. Arşitrav, her biri fascia olarak adlandırılan genellikle üç sıra bordürden oluşur[36]. Bu bordürlerin her biri, altındakinden biraz daha dışa taşkın yapılmıştır[37]. Arşitrav kalınlığı, sütun gövdesinin alt kalınlığının yarısı oranında hesaplanırken arşitrav üstüne gelen kymation ise arşitrav kalınlığının yedide biri oranındadır[38]. Bu ölçülerde, sütun yüksekliği arttıkça saçaklığın boyutları da artmaktadır. İon düzeninde saçaklık, Dor düzenine göre çok daha fazla süslemeye sahiptir. İon düzeninde yer alan frizde, alçak kabartma rölyeflerin yapılması karakteristik bir özellik olmuştur[39].

Cephenin bir unsuru olan sütun başlığının da ait olduğu yapının oranlarına uygun yapılması gerekir. M.Ö. 25 yıllarında Vitruvius tarafından yazılan "De Architectura"da İon sütun başlığının ideal oranları verilmiştir;

> "Sütunların gövdeleri dikildikten sonra, başlıkları için uygulanacak kurallar aşağıdaki gibi olacaktır. Yastık biçiminde olacaklarsa, abacusun uzunluğu ve genişliği sütun gövdesinin alt kalınlığı artı on sekizde birine eşit olmalı, başlığın yüksekliği de volütlerle birlikte bunun yarısı kadar olmak üzere ayarlanmalıdır. Volütlerin yüzleri de abacusun kenarından aynı ölçünün on sekiz buçukta biri oranında geri çekilmelidir. Sonra, başlığın yüksekliği dokuz buçuk kısma bölünerek volütlerin dört yanından aşağıya doğru, abacusun kenarından filetlere kadar Cathei adı verilen çizgiler indirilmelidir. Daha sonra, dokuz buçuk birimin bir buçuğunu abacusun yüksekliği, diğer sekizini de volütler için kullanınız (Vitrivius; Kitap III, Bölüm V)."

Vitrivius başlığın genel ölçülerindeki oranları bu şekilde tanımlayarak, daha öncesinde verdiği kaide ve sütun gövdesi oranlarıyla başlık oranları arasındaki uyumun sağlanmasındaki önemi vurgulamaktadır. Saçaklık oranları da düşünüldüğünde, bütünü oluşturan her bir parçanın genel oranlarda önemi anlaşılmaktadır. Bu bilgilerin yanı sıra, kaide, gövde, başlık ve saçaklık öğelerinin bütün içindeki oranları kadar kendi içindeki oranları da çok önemlidir. Bu bağlamda, sütun başlığının ön yüzünde ve yan yüzü de dahil

---

üç parça üst torusu oluşturur. Kalan dört parçanın alttaki ikisi alt trokhilusu, üstteki ikisi ise astragal ve çıkıntısını (trokhilus) oluşturmaktadır.

[35]Boardman, 2005, **a.g.k.**, 77.

[36]Tyler & Dimitris, 2012, **a.g.k.**, v. 1, 137.

[37]Tomlinson, 2012, **a.g.k.**, 31.

[38]Vitruvius, 2005, **a.g.k.**, 67-68.

[39]Tyler & Dimitris, 2012, **a.g.k.**, v. 1, 160.

olmak üzere tüm ölçülerinde bir oran bulunmaktadır. Vitrivius volütlerin nasıl yapılması gerektiğini şu cümlelerle anlatmaktadır;

"Sonra, daha önce abacusun kenarından indirilen çizginin iç kısmına bir buçuk birim mesafede bulunan bir noktadan başlayarak bir çizgi daha çiziniz. Daha sonra bu çizgileri abacusun altında dört buçuk kısım bırakacak biçimde bölüp, volütün gözünün merkezini, dört buçuk birimle geriye kalan üç buçuk birim arasındaki ayrımı oluşturan noktada saptayınız; bu merkezden çapı sekiz birimin birisine eşit olan bir daire çizerek gözün büyüklüğünü belirleyiniz. Bunun içerisine de catheus çizgisi üzerinde bir çap çiziniz. Çeyrek daireleri betimlerken her birinin büyüklüğünü, abacusun altından başlayarak gözün yarıçapı oranında ardıl olarak küçültünüz ve abacusun altındaki aynı çeyrek daireye gelinceye kadar gözden devam ediniz (Vitrivius; Kitap III, Bölüm V)."

Volütlerin kendi içindeki ve başlığın geneliyle uyumlu olan oranlar Vitrivius'un tanımlamasına göre hesaplandığında, bir İon sütun başlığının standart ölçülerine ulaşılmaktadır. Bu tespitlerdeki ölçüler, yapı büyüklüğünün belirlenmesine göre, yapının genel ölçüleriyle tespit edilerek belirleneceği için yapı boyutlarıyla uyumlu oranlar ortaya çıkmaktadır. Yapı türünün büyüklüğüyle, cephe düzenlemesindeki öğelerin boyutlarının değişimi ve birbirine uyumunda; bir İon sütun başlığının genel oranlarında volütlerin küçük kalması cephedeki oranların tamamen etkilenmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla verilen volüt oranları uygulandığında bu olumsuz etki cephe düzeninde ortaya çıkmayacaktır. Vitrivius'a göre başlığı oluşturan diğer unsurların ideal oranları şöyle olmalıydı:

"Başlığın yüksekliği, dokuz buçuk birimin üçü sütun gövdesinin tepesindeki astragal hizasının altında, geriye kalanı ise abacusla kanalını saymadan echinusa ayrılmalıdır. Echinusun, abacusun fileti dışındaki çıkıntısı gözün büyüklüğüne eşit olmalıdır. Yastıkların şeritleri de şöyle elde edilmelidir: bir pergelin bir kolunu başlığın merkezine, diğerini de echinusun diğer kenarına açınız; çizdiğiniz daire, şeritlerin dış kenarlarına değecektir. Volütlerin eksenleri göz büyüklüğünden kalın olmamalı, volütlerin kendileri de yüksekliklerinin on ikide biri oranında oyulmalıdır. Bunlar, yirmi beş ayak veya daha az yükseklikteki sütunların başlıkları için geçerli olan bakışımlı oranlardır. Daha yüksek sütunlar için, diğer oranlar aynı olmakla birlikte, abacusun uzunluğu ve genişliği sütunun alt genişliği artı dokuzda biri kadar olacaktır; böylelikle, sütun yükseldikçe incelme azaldığı gibi, başlığın çıkıntısı ve genişliği de orantılı biçimde artar (Vitrivius; Kitap III, Bölüm V)."

3. PROKONNESOS ÜRETİMİ İON SÜTUN BAŞLIKLARI

Araştırmamızda tespit edilen 43 İon sütun başlığın 25'i İstanbul Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer almaktadır. Müzeye farklı zamanlarda ve yollarla gelen İon sütun başlıklarının büyük çoğunluğunun geliş yeri bilinmemektedir. Bunlardan M.S. 3. yy.'a tarihlenen yarı işli 5 İon sütun başlığından dördü (Kat. No: 3-4-5-6) Şile Batığı'nda bulunmuştur. Bir örneğin (Kat. No: 7) geliş yeri bilinmemektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde tespit ettiğimiz Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen 20 İon sütun başlığından 6'sı (Kat. No: 9-10-11-12-13-14) echinus süslemeleri, volütlerin biçim ve işlenişleri, polster süslemeleri ve oranları açısından Prokonnesos Adası'nda ele geçen yarım işli ve son işçiliği tamamlanmış sütun başlıkları ile yakın benzerlikler taşımaktadır.

Antik Çağ'dan itibaren taş ocaklarıyla bilinen Prokonnesos (Marmara Adası)'un kuzey yarısı koyu mavi ya da gri şeritli beyaz mermer kaynağı açısından zengindir. Prokonnesos ocakları M.S. 1. yüzyılda Roma İmparatoru Tiberius tarafından örgütlü bir devlet kurumu haline getirilmiştir[40]. Bu sayede, Prokonnesos Adası M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda büyük bir taş ocağı merkezi haline gelmiştir. Ada üretimleri başta İstanbul olmak üzere İtalya, Yunanistan ve Balkanlara, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Kırım'a gemiler aracılığıyla ihraç edilmiştir[41]. M.S. 2. ve 3. yüzyıllar boyunca Prokonnesos mermer ticareti Karadeniz'in yanı sıra Akdeniz ve Adriyatik'e de ulaşmıştır[42]. İmparator Titus devrinde, Prokonnesos Adası büyük miktarda mermer başlık sevkiyatı yapmakta ve hatta Lübnan'ın Beyrut, Biblos ve Tyre kentlerine; Libya'nın Leptis Magna kentine ve Küçük Asya'nın güneyindeki Pamphylia Bölgesi'ne de ihraç edilmiştir[43]. Prokonnesos'daki ocakların bir bölümü siparişlere göre özel üretim yapmıştır. Bazı ocaklar sütun üretirken bazıları da sadece sütun başlığı gibi özel üretime odaklanmıştır.

---

[40]A. Karagianni (2011). *The harbour of Proconnesus in Greco-Roman and Early Byzantine times: The Marble Trade, a source of Financial and Cultural Development*, XVII. Annual Meeting of European Association of Archaeologists, Oslo, p. 1-7.
[41]W. Betsch (1977). *The history, production and distribution of the Late Antique capital in Constantinople,* Philladelphia: Universty of Pennsylvania, s. 14-17.
[42]Karagianni, 2011, **a.g.k.**, 1-7.
[43]P. Pensabene (1998). *Inscribed architectural elements from Prokonnesos in Durazzo, Tartous, Clician Aphrodisias and Caesarea*, Asmosia 5, Interdisciplinary studies on ancient stone: Boston: Archetype Publications, s. 328.

Prokonnesos Adası'ndan ihraç edilen öğeler sadece mermer sütun ya da sütun başlıkları ile sınırlı kalmamış; kaideler, ambonlar, levha, taban blokları ve duvar kaplamaları da üretilmiştir[44]. Prokonnesos, M.S. 4. yüzyılda özellikle Konstantinopolis olmak üzere birçok kente sipariş hazırlayan bir merkez konumuna gelmiştir. Başkent Konstantinopolis'teki Erken Bizans Dönemi yapılarında ağırlıklı olarak standart Prokonnesos üretimi mimari öğeler kullanılmıştır.

Marmara Adası'nda 1971 yılında nekropolis kurtarma kazıları başlamıştır. Kurtarma kazılarını Dr. Nuşin Asgari tarafından yürütülen yüzey araştırmaları takip etmiştir[45]. Çalışmalarda ocak alanları ve çeşitli mimari öğeler bulunmuştur. Prokonnesos mermer ocaklarındaki Roma ve Geç Roma Dönemi İon sütun başlıkları farklı işleniş aşamalarında ele geçmiştir.

N. Asgari, başlık boyutlarında çapın belirleyici olmasından hareketle sütun başlıklarını çap ölçüsüne göre 4 grupta sınıflandırmıştır. Buna göre, çapı 30 cm.'den küçük olan başlıklar "Çok Küçük", 30-45 cm. aralığında olanlar "Küçük", 45-65 cm. arasında olanlar "Orta", çapı 65 cm.'den fazla olan başlıklar "Büyük" olarak sınıflandırılmaktadır[46]. Herrmann bu konuda Thasos İon sütun başlıkları için daha genel bir sınıflama yaparak çapı 40 cm.'den az olanları "Küçük" fazla olanları ise "Büyük" ebatlı olarak sınıflamıştır[47].

M. Beykan, Geç Antik Çağ Prokonnesos üretimi başlıklarını "Tam İşlenmiş" ve "Yarı İşlenmiş" olarak iki grupta incelemektedir. Tam işlenmiş başlıklar kendi içinde "Echinusu Tek Ovololu" ve "Echinusu Üç Ovololu" olmak üzere iki gruba ayrılır. Yarım işli başlıklar ise "Echinusu Kaba İşlenmiş" ve "Echinusu Daire İşlenmiş" olmak üzere iki alt grupta toplanmaktadır. Adada en çok sayıyla temsil edilen grup tam işlenmiş tek ovololu tiptir (34). Kaba echinuslu yarım işli başlıklar ise ilk grup kadar çok olmasa da sayıca bu grubu takip eder (9). Tam işlenmiş üç ovololular (3) ve yarım işli dairesel echinuslular (2) ise oldukça az sayıdadır[48].

---

[44]Karagianni, 2011, **a.g.k.**, 1-7.
[45]N. Asgari (1978). *Roman and Early Byzantine marble quarries of Proconnesus.* The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology: Ankara, Türk Tarih Kurumu, s. 467-480.; N. Asgari (1988). *The stages of workmanship of the Corinthian capital in Proconnesus and its export form*. Classical Marble: Geochemistry, Technology, Trade, s. 115-125.; N. Asgari and T. Drew-Bear (1998). *The quarry inscriptions of Prokonnesos.* Interdisciplinary Studies on Ancient Stone, s. 1-7.
[46]Beykan, 2004, **a.g.k.**, s. 6, dipnot 21. Ayrıca s. 23.
[47]Herrmann, 1988, **a.g.k.**, 84.
[48] Beykan, 2004, **a.g.k.**, 24-33.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan yarım işli başlıklar, 1972 yılında Şile'de Kumbaba Plajı açıklarındaki gemi batığından iki sezonda çıkarılmış ve Dr. Nezih Fıratlı ile Dr. Nuşin Asgari tarafından müzeye getirilmiştir. Yarım işli başlıklar; blok görünümünde, alt düzlemi yeni yontulmaya başlanmış ya da polsterleri kabaca yontulmuştur. Bu örnekler, abakus ve echinusun daha detaylı işçiliğinin yapılmasıyla daha da alçalacağı için ön ve arka yüzlerinde daha yüksek yüzeyler bırakılmıştır. Ayrıca volütler genel hattıyla biçimlendirilmiştir. Polster de kabaca belirlenerek taşçı tarağıyla hafif pürüzlü bir yüzey halinde işlenmeye hazır haldedir. Çeşitli boyutlarda yapılan bu başlıkların üretiminde ve volütlerin işlenmesinde Vitrivius tarafından önerilen oranlara uyulmamıştır. Yarım işli başlıklar, Prokonnesos Adası dışında işleneceğinden dolayı volüt turları, echinusu, polsterleri kabaca işlenmiş ve bu süsleme detaylarına dair hiçbir işaret çizilmemiştir. Blokların yontularak kabaca belirginleşen ve yüzeyleri 6-8 dişli taşçı tarağıyla taranarak bezeme işçiliğine hazırlanan başlıklar, M. Beykan tarafından işleniş aşamalarındaki detaylar dikkate alınarak iki gruba ayrılmıştır[49].

1. Kaba echinuslu başlıklar; ön yüzleri belirlenen ve echinusları kabaca bırakılmış olan başlıklardır. Bunlar, volütleri düzgün kesilmiş, yüzeyleri taranmış ve echinus kısmı kabaca bırakılmıştır. Bu başlıklarda dikkat çeken özellik, ön yüzde volüt yüzeyi düz kesilmesine rağmen diğer yüzde göz çapları belirlenen volütler konik biçimlendirilmiştir. Ayrıca hepsinin polsteri ince taşçı tarağı aşamasındadır. Volüt yüzeyleri düzgünce hazırlanmış diğer kısımlar ise ince taşçı tarağıyla olabildiğince düzeltilmiştir.

2. Dairesel echinuslu başlıklar, başlığın tamamı ile birlikte echinusu da biçimlendirilen başlıklar az sayıda örnekle temsil edilir. En belirgin özelliği, başlığın tüm yüzeylerinin taranarak bezemeye hazır duruma getirilmiş olmasıdır.

Halen, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan 25 İon sütun başlığından 5'i yarım işlidir (Katalog No: 3, 4, 5, 6, 7). Bu başlıklar, volütleri ve polsterleri kabaca belirlenmiş; echinusları ise kaba bir blok olarak bırakılmıştır. Echinus iki yanda volütün ¼ ünü çevreler formda biçimlenmiştir. Yarım işli başlıklarda polster alnı geniş ve kavisli,

[49]M. Beykan (1988). *The marble architectural elements in export-form from the Şile Shipwreck*, Classical Marble: Geochemistry, Technology, Trade, İstanbul, s. 127-137.

volütler ise ortadan sıkılmıştır. Prokonnesos Adası'nda bulunan yarım işli ion sütun başlıklarının çapları 30-35 cm. arasında değişmektedir[50].

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan standart Prokonnesos üretimi yarım işli 5 İon sütun başlığından 4'ü Prokonnesos Ada'sında bulunan örneklerle boyutları bakımından benzerdir[51] (Tablo 1). Fakat diğer özellikleri bakımından Geç Antik Çağ İon sütun başlıklarından farklılıklar gösterir. Yarım işli haldeki oranları, standart Prokonnesos üretimi için verilen oranlardan 6-12 cm. daha fazladır. Ayrıca volütlerin iri oluşu ve kabaca işlenen echinus kütlesinin volütlerden ayrıldığı kavisli hattın taşkınlığı ile polster işlenişlerindeki geniş polster alnı yarım işli bu dört örneği Roma İmparatorluk Dönemi üretimlerine yaklaştırmaktadır. Yarım işli başlıklar işlendiğinde bu oranlar Beykan tarafından Roma İmparatorluk Dönemi için verilen "Çap = 2Y, Yükseklik = Y, En = Derinlik = 3Y" oranlarına yaklaşık olarak uymaktadır. M. Beykan'ın yaptığı çalışmadaki başlıkların çapları yaklaşık 46-48 cm.'dir[52]. Sinop Arkeoloji Müzesi'nde tarafımızdan tespit edilen yarım işli bir başlık (Kat. No: 8) bu oranlara yakındır. Hem İstanbul Arkeoloji Müzesi Şile Batığı'ndaki hem de Prokonnesos Adası'ndaki yarım işli başlıklarla benzer işleniş aşamasındaki Sinop başlığının echinus, volüt ve polsteri kabaca bırakılmıştır. Oranları ve malzemesi bakımından da paralel olan örnek, M.S. 3. yüzyılda Prokonnesos Adası'ndan yarım işli halde ihraç edilen bir başlık olmalıdır.[53] M. Beykan tarafından yayınlanan İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki 7253 envanter numaralı yarım işli bir İon sütun başlığı müzedeki araştırmamızda tespit edilememiştir.

En çok örnekle temsil edilen Echinusu tek yumurtalı başlıklar, Prokonnesos'un standart üretimlerini yansıtan başlıklardır. Bu başlıklarda, abakus tablasının düşey kenarları bezemesiz iken, kanalis yerine echinusun 1 - 1,5 cm.'lik bir eğimle doğrudan abakus kenarlarına bağlandığı ince bir profil görülür. İon Kymationunda tek yumurtanın

[50]Yarı işlenmişler için bakınız, Beykan, 2004, **a.g.k.** 32. Oranların karşılaştırılması için katalogda bulunan ve çap işlenişi bitmiş örnekler alınmıştır. Bu başlıklar, 25, 26, 32, 33, 34, 41 ve 50 katalog numaralı örneklerdir.
[51]İstanbul arkeoloji Müzesi'nden kataloğumuzda yer alan 3, 4, 5, 6 nolu yarı işlenmiş başlıkların oranları;
3 nolu başlık: Çap=35, Genişlik=55, P. Genişliği=34, Yükseklik=19
4 nolu başlık: Çap=30, Genişlik=52, P. Genişliği=34, Yükseklik=20
5 nolu başlık: Çap=28, Genişlik=52, P. Genişliği=34, Yükseklik=19
6 nolu başlık: Çap=35, Genişlik=70, P. Genişliği=45, Yükseklik=25
ve Sinop Arkeoloji Müzesi'nden kataloğumuzda yer alan yarı işlenmiş;
8 nolu başlık: Çap=40, Genişlik: 80, P. Genişliği: 53, Yükseklik: 30
[52]Beykan, 2004, **a.g.k.**, 32, 33 ve 34 katalog nolu başlıklar, s. 114-119.
[53]Oranlar için Tablo-1. Katalogda yer alan İon sütun başlıklarının boyut listesi'ne bakınız.

iki yanında volüt kanallarından uzanan köşe palmetleri "kalp/yürek yaprak" formuna dönüşmüş ve bu yapraklardan çıkan iki filiz kıvrımı echinus yüzeyi doldurmuştur. Merkezde kabartma bir kılıf içinde yer alan ovoid formlu yumurtalar genelde sırtsız ve yarım yumurta biçiminde işlenmiştir. Prokonnesos'un bazı standart tip örneklerinde tek yumurta ile köşe palmeti arasında dil veya ok ucu biçimli ara yaprakların işlendiği örnekler de görülmektedir. Başlıklarda, yarım palmetlerin yalınlaştırılmış hali olan ve "Yürek yaprak" olarak adlandırılan bezemeler Prokonnesos tipi başlıkların tipik özelliğidir. Bu bezemeler çoğunlukla volüt kökünde sonlanmakta, filiz kıvrımları bazı örneklerde yumurtaya değmekte bazılarında ise değmemektedir. Ayrıca, filizlerin kıvrılma yönlerinde standart bir uygulama yoktur. Bazı başlıklarda astragale doğru (Kat. No: 11-12-24) bazı başlıklarda ise abacusa doğru (Kat. No: 9-10-13-14-19) yönelmektedir. Echinus altta düz bir astragalle son bulur. Astragal ise echinusun devamı görünümünde düz bir bant (Kat. No: 10-11) ya da bazılarında olduğu gibi ikili bant (Kat. No: 9-16) bulunur. Volütler, düz yüzeyli şevlendirilmiş sırtsız kanallar biçimindedir. Prokonnesos tipinin standart örneklerinde, volüt dönüşlerinde standart bir uygulamanın olmadığı, bir başlığın ön yüzlerinin farklı biçimlerde işlendiği görülmektedir. Standart Prokonnesos tipinde volüt gözleri çoğunlukla dışa taşkın işlenir. Bu özellik volüt kanallarının sığ işlendiği örneklerde görülmemektedir. Standart Prokonnesos üretimi başlıklarda, genellikle volüt gözleri echinus alt çizgisinin üstünde yer alır ve süsleme öğeleri alçak kabartma ile yapılmıştır.

Standart Prokonnesos üretimi sütun başlıklarının polsterleri genellikle basit saz yapraklarıyla bezenmiştir. Ana damarları vurgulanmayan yapraklar ve aralarında görünen yaprak uçları diplerinden basit kazıma bir balteus bandıyla demet yapılmıştır. Polsterde yaprak konturunun kesintiye uğramadan devam etmesi tüm yüzeyin dolu görünmesine neden olmaktadır. Yaprakların istiflenmesinde; ortadaki tam saz yaprağının alt ve üstünde yarım saz yaprakları, iki yarım saz yaprağı veya iki tam saz yaprağı biçiminde üç varyasyon görülmektedir.

M. Beykan, Prokonnesos Adası üretimi İon sütun başlıklarını incelediği araştırmasında; 58 İon sütun başlığının bezeme özelliklerini dikkate alarak 37'sini Geç Antik Çağ'a, 21'ini Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirmiştir. Geç Antik Çağ örneklerinden "Tek Yumurtalı Bitmiş Başlıklar" ile "Dairesel Echinuslu Yarı İşlenmiş

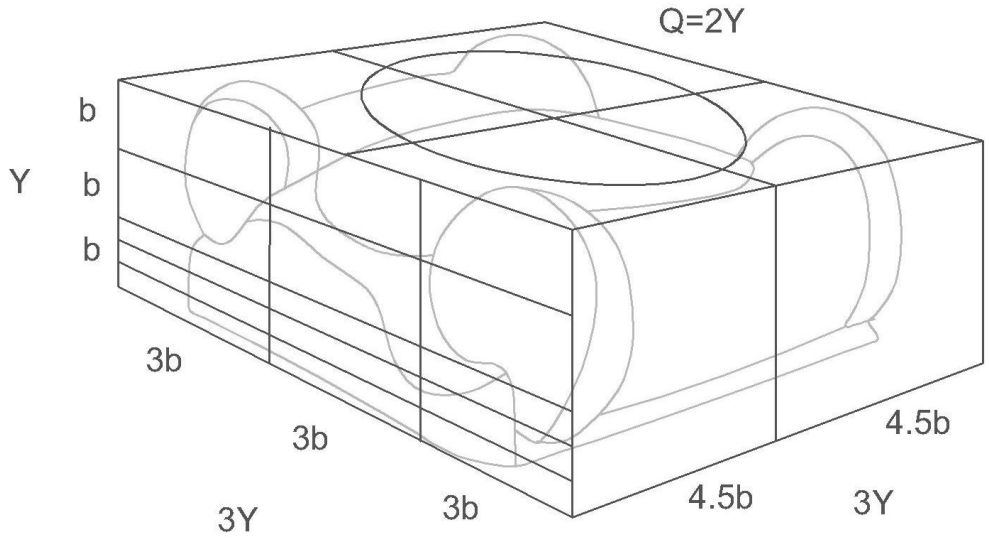
Başlıklar" grubunda değerlendirdiği 16 başlığı İmparator I. Theodosius ve II. Theodosius Dönemi'ne (379-450) tarihlendirilmektedir[54].

Geç Antik Çağ Prokonnesos üretimi strandart tip başlıkların genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

1. Ön yüzde, echinusa göre kısa tutulmuş ince abakus.
2. Kanalis çizgisi düz bir hat şeklindedir.
3. Echinusta ovoid formlu tek yumurta işlenmiştir.
4. Echinusta ara yapraklara yer verilmemesi.
5. Echinus köşelerindeki kalp biçimli yapraklardan yumurtaya doğru uzanan ikili dal ve filiz kıvrımı.
6. Bazı örneklerde, echinustaki yumurta ile filiz kıvrımı arasında ok ucu biçimli ara yaprak yer alır.
7. Volüt gözü, echinus alt hizasından yukarıda yer alır. Bu yüzden sütunu kavrayan bir başlık gibi algılanmaz.
8. Volüt turları hafifçe şevlendirilmiş düz kanallıdır. Volüt seti işlenmemiştir.
9. Genelde iki merkezli çizilen volüt turları sayısı fazladır. Zaman zaman tek bir başlıkta volüt tur sayıları farklılıklar gösterebilir.
10. Polster, uzun ve basit saz yapraklı bir dekorasyona sahiptir.
11. Saz yapraklarının ortasında ana damar yoktur.
12. Roma Dönemi'ne kıyasla işçilik kalitesi daha düşüktür.
13. Asgari'nin gruplamasına göre başlıkların çoğunluğu orta boy gruptadır. (Çap = 45-65 cm.)
14. Büyük çoğunluğu kare formludur.

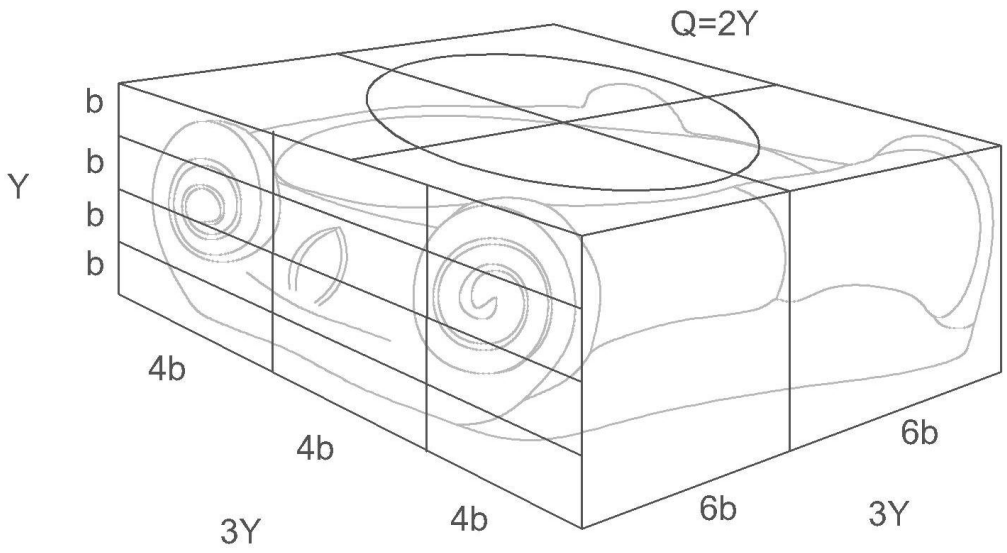
Standart Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarında ham blok ölçüleri, sütun üst çapına göre belirlenmektedir. Başlık yüksekliği, çapın yarısı olacak şekilde belirlenmiştir. Yarıçap (YÇ) = Başlık Yüksekliği (Y)'dir. Başlık yüksekliğinin (ya da yarıçapın) 3 katı, başlığın genişliğini ve derinliğini belirlemektedir. Yani bir başlığın üretileceği ham blok ölçüleri; yükseklik Y, genişlik 3Y ve derinlik 3Y birimleriyle belirlenir (Başlık Bloğu = Y x 3Y x 3Y)[55].

[54] Beykan, 2004, **a.g.k.**, 46.
[55]Beykan, 2004, **a.g.k.**, s. 49.

Çizim-3.2: Standart Prokonnesos Üretimi Antik Çağ İon Sütun Başlığı Oranları (**Kaynak:** Beykan, 2004, **a.g.k.**, Lev. 31a).

Geç Antik Çağ İon sütun başlıklarının standart Prokonnesos üretimlerinde Y olarak belirtilen yükseklik birimi kendi içinde 4 birime ayrılmaktadır (Y = 4 birim - 4b). Ön yüzde abakus yüksekliği 1b, volüt yüksekliği 3b, Echinus yüksekliği ise 2b olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla volütler echinus alt sınırından 1 birim aşağıya uzatılmıştır.

Çizim-3.3: Standart Prokonnesos Üretimi Geç Antik Çağ İon Sütun Başlığı Oranları (**Kaynak:** Beykan, 2004, **a.g.k.**, Lev. 31a).

3Y (12b) olarak belirlenen ön yüz genişliği ise dikeyde 3 birime ayrılarak her bir birim Y (4b) olarak belirtilir. İki volütün genişliği toplamda 2Y olurken, echinus 1Y genişliğindedir. Ön yüz ile aynı genişlikte (3Y) olan polster, merkezde balteus bandının eksen olduğu her biri 6b olan iki birime ayrılmıştır[56]. Genel özellikleri ve oranları yaklaşık olarak belirlenen standart Prokonnesos üretimi İon sütun başlıkları, araştırmamızda tespit edilen bazı örnekler için karşılaştırma, tarihleme ve üretim yerini tespit etme konusunda belirleyici olmuştur.

M. Beykan tarafından yayınlanan Marmara Ada'sındaki ocak sahalarında bulunan standart Prokonnesos üretimi 18 yarım işli İon sütun başlığı bulunmaktadır. Bu başlıkların echinus, volüt ve polsterleri ana hatlarıyla belirlenerek kabaca yontulmuştur. Yarım işli başlıkların çoğunluğu, volütleri düzgün kesilmiş ve yüzeyleri ince taşçı tarağıyla taranmış haldedir[57].

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 25 başlığından; Şile Batığı'ndan çıkarılmış olan 5'i yarım işli (Kat. No: 3, 4, 5, 6, 7), 20'sinin ise son işçiliği tamamlanmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde tarafımızdan tespit edilen ve Prokonnesos mermerinden yapılmış bu başlıklar, standart Prokonnesos tipi özellikleri ve oranlarıyla kısmen uyum içindedir. Yarım işli başlıkların ölçülerinde 6-12 cm. arasında değişen bazı farklılıklara karşın İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki örneklerle paraleldir.

Prokonnesos tipi başlıklar, kareye yakın formlu ince abakus altında yanlara hafifçe taşkın volütleri ve volüt alt sınırına kadar inen hafifçe dışa taşkın echinuslara sahiptir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan 7 İon sütun başlığının echinusunda (Kat. No: 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) tek yumurta yer alır. Bu başlıkların 4'ünde (Kat. No: 9, 10, 11, 14) volüt kökünden echinusa uzanan ikili ince saplı stilize çiçek dalı bulunur. Bu dallar 3 örnekte (Kat. No: 9, 10, 14) abakusa doğru, 1 örnekte (Kat. No: 11) astragale doğru kıvrılmaktadır. Diğer 2 örnekte astragale doğru tek bir çiçek dalı olarak uzanan dal 1 örnekte aşağı (Kat. No: 12) diğer başlıkta ise (Kat. No: 13) yukarı doğru konumlanmıştır. 7 İon sütun başlığından sadece 1'inde (Kat. No: 15) yumurtanın iki yanında ok ucu biçimli ara yaprak işlenmiştir. İon başlıkların ikisinde çift şeritli astragal

[56]Beykan, 2004, **a.g.k.**, 49.
[57] Beykan, 2004, **a.g.k.**, 32

(Kat. No: 9,11), birinde (Kat. No: 10) altta yumurta kılıfı ile birleşen ince astragalle sınırlanmış, dördünde (Kat. No: 12, 13, 14, 15) ise astragal profiline yer verilmemiştir.

Standart Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarında, başlığın ön yüzünün 2/3'ünü kaplayan volüt turları içi eğimli işlenmiştir. Volüt tur sayısı başlıktan başlığa farklılık gösterir. Volütler; bazı örneklerde 2½ tur (Kat. No: 9, 10, 11, 12, 13), bir başlıkta 3 tur (Kat. No: 14), bir başlıkta ise 2 tur (Kat. No: 15) dönmektedir. Standart Prokonnesos üretimi başlıklarında büyük volüt gözleri karakteristiktir. Bu özellik bazı başlıklarda (Kat. No: 9, 10, 13, 15) kısmen takip edilebilmektedir. J. J. Herrmann tarafından yayınlanan ancak tarafımızdan tespit edilemeyen İstanbul Arkeoloji Müzesi girişinin karşısındaki bahçede yer aldığı belirtilen standart Prokonnesos üretimi bir başlıkta da bu özellikler açık biçimde takip edilebilir[58].

Echinus işlenişleri bakımından birbirine benzer olan başlıklar (Kat. No: 9, 10, 11, 12, 13, 14), ayrıntılarda farklılıklar göstermektedir. Bazı başlıklarda (9, 10, 11, 12, 21, 23) düz bir şerit halinde olan kanalis, iki örnekte (Kat. No: 14, 15) ve J. J. Herrmann tarafından yayınlanan başlıklarda (Levha-7: 2) olduğu gibi hafif bir eğimle verildiği görülmektedir.

Echinusun merkezine yerleştirilen tek yumurta, genelde ovoid formludur. Ancak başlıktan başlığa farklılıklar gösterir. Bazı başlıklarda (Kat. No: 9, 10, 12, 14) olduğu gibi yumurtanın üst kenarda ¼ ü kanalis tarafından kesilmiştir. Bir başlıkta (Kat. No: 11) yumurtanın biçimlenişi diğer örneklerden farklıdır. Eliptik formlu ve uzatılan yumurta, ekseninde yer alan dikey bir hatla iki cepheli bir görünüm kazanmıştır. Yüksek kabartma bir kılıf yumurtayı echinus yüzeyinden ayırmaktadır. Yumurtanın iki yanında kalan boşluklar standart Prokonnesos üretimlerindeki gibi çift dallı filiz kıvrımları ile doldurulmuştur. Standart İon başlıklarda köşe palmetlerinin, standart Prokonnesos üretimlerinde farklı bir karakter kazanarak stilize edilmiş dal ve filiz kıvrımlarına dönüştüğü görülmektedir. Bazı başlıklarda bu dallar ikili (Kat. No: 11), bazı başlıklarda (Kat. No: 13) tek dallıdır. Dalların yönlerinde farklılıklar söz konusudur. Örneğin bir başlıkta (Kat No: 9) abakusa doğru, bir başlıkta (Kat No: 11) astragale doğru kıvrılmışken, J. J. Herrmann tarafından yayınlanan Prokonnesos örneğinde ise dallardan biri abakusa diğeri ise astragale doğru kıvrılmaktadır (Levha-7:2). Ayrıca kalp biçimli

[58]Herrmann, 1988, **a.g.k.**, 95, fig. 174.

yaprakların boyutlarında da farklılıklar görülmektedir. Bir örnekte (Kat. No: 9) echinus köşesinde sadece varlığı belirlenen ve ön plana çıkmayan düz kenarlı bir köşe yaprağı görülürken, bir başka örnekte (Kat. No: 10) kalp yaprağın belirgin bir biçimde yapıldığı hatta volüt kökü ile bağının koparıldığı görülmektedir. Prokonnesos taklidi olduğunu düşündüğümüz bir başlıkta (Kat. No: 13) echinus tamamen farklı bir görünüme bürünmüştür. Temel olarak standart Prokonnesos üretimi başlıkların karakteristik özelliği olan tek yumurta ve kalp yapraktan uzanan dallı filiz kıvrımı yer alır. Echinus yüzeyinden taşkın ovoid yumurta ve yumurtayı sadece iki yanda çevreleyen kılıfın farklılığı, volüt kökü ile bütünleşmiş kalp yapraktan aşağı uzanan tek dal ve filizin yukarı kıvrılması farklı biçimlendirilmiş bir başlık olduğunu gösterir. Bir başka örnekte (Kat. No: 15) merkeze yerleştirilmiş geniş kılıflı yumurtanın iki yanında astragale yönelen birer ok ucu biçimli ara yaprak yer alır. Standart uygulamaların olmadığını net biçimde gösteren örnekler (Kat. No: 20) bulunmaktadır. Başlıkta merkezi yumurtanın iki yanına yerleştirilen ok ucu biçimli ara yapraklar alışılmışın aksine ters yerleştirilmiştir. Bir başka örnekte (Kat No: 21), volütlerin yanlara çekilmesiyle geniş bir echinus yüzeyi oluşturulmuştur. Echinusta neredeyse köşeli denilebilecek kadar bozulmuş üç yumurtalı bir kymation söz konusudur. Standart tipteki tek yumurtalı örneklerden, yumurta sayısı ve işçiliği bakımından ayrılan bu örnekte (Kat. No: 21), merkeze işlenen yumurtanın iki yanına dil biçimli yaprak yerleştirilmiştir. Kalan boşluk, kanalisten aşağı uzandıktan sonra dik açılı bir köşe yaparak volütle birleşen birer yumurta ile doldurulmuştur.

Standart Prokonnesos üretimlerinden farklı olarak bazı başlıklarda köşe palmetlerine ve yumurtaya yer verilmediği görülmektedir. Bu örneklerde echinus merkezine yerleştirilen yumurtadan yanlara uzanan stilize edilmiş sivri uçlu yapraklar yerleştirilmiştir (Kat. No: 22). İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki bir başlığın (Kat. No: 23) echinusu merkeze yerleştirilen bir haç ile süslenmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki standart Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının echinus biçimlenişine dair en temel özellik echinusun neredeyse volüt yüksekliğinde ve dışa kavisli olarak yapılmış olmasıdır. Prokonnesos standart başlıklarında echinus, ön yüzün yaklaşık üçte biri oranında olması gerekirken, bazı örneklerde bu oran değişmiştir. Standart Prokonnesos üretimi başlıklardaki oranların aksine, bazı örneklerde (Kat. No: 9, 10, 14) echinus daha kısa ve geniş yapılmış, bu durum da volütlerin arasındaki

mesafenin açılmasına ve başlığın alışılmış görünümden uzaklaşmasına neden olmuştur. Ayrıca bu başlıklarda, Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının standart tipinde görülen echinus ovolo profili bozulmuştur. Bazı örneklerde (Kat. No: 9, 10, 11) astragal ince ve alçak kabartma olarak yapılmıştır. Bazı başlıklarda (Kat. No: 9, 11) astragal ve alt kısmındaki profil "çift astragal" olarak algılanmaktadır.

Yan yüzler (Polster), Roma Dönemi örneklerinden belirgin farklarla ayrılmaktadır. Roma Dönemi İon sütun başlığından Erken Bizans Dönemi İon sütun başlığına geçişte ara safha olarak değerlendirilebilecek bir örneğin (Kat. No: 1) polsterinde, balteus bandıyla sarılmış sivri uçlu, geniş ve dil biçimli yaprakların volüt sırtına kadar uzandığı görülür. Ayrıca ana damarlarının ince kazıma ile belirlenmiş olması, Roma Dönemi İon sütun başlıklarının polster işlenişinde yaygın bir özelliktir. Ana damarın işlenmesinin, Geç Antik Çağ ve Erken Bizans Dönemi ile birlikte terk edildiği görülmektedir. Beş başlıkta (Kat. No: 9, 10, 11, 13, 14), polsterlerde sivri uçlu dil biçimli yapraklar ve aralarda sivri uçlu küçük yaprakcıklar volüt sırtına kadar uzanmıştır. Bazı örneklerde (Kat. No: 9, 10, 14, 18, 19) polster alnı ortada geniş kenarlarda dar iken, bazılarında (Kat. No: 11, 13, 15, 16, 17, 20) ise polster alnı ortada ve kenarlarda eşit yüksekliktedir. Polsterde tercih edilen ikinci yaygın süsleme, saz yapraklarıdır. Bazı örneklerde (Kat. No: 12, 17, 22) iki yana yerleştirilen saz yaprakları tek bir kazıma çizgiyle birbirinden ayrılmaktadır. Bu uygulamalarda balteus bandına yer verilmemesi polsterin ortadan sıkılmış bir görünüm almamasına ve dolayısıyla yaprakların uzamasına sebep olmuştur. Prokonnesos üretimi standart tip başlıklarla kıyaslandığında daha kütlesel bir görünüm kazanmasına neden olmuştur.

Prokonnesos standart tipi echinusundan etkilenen bir örnekte (Kat. No: 14), echinusun daha geniş yapılmasıyla volütler arasındaki mesafenin artması, ovoid profildeki güçlü eğim ve başlığın ölçüleri bakımından standart Prokonnesos tipinden uzaklaşılmıştır.

Bir örnekte (Kat. No: 15) ise volütlerin işlenişi bakımından Prokonnesos örnekleriyle benzerlik gösterirken, volüt kanallarının geniş olması ve tur sayısının az olması bakımından farklıdır. Prokonnesos standart tip ön yüzü için yaygın olan 1/3 oranlarına bire bir uyan bu örnekte echinus merkezinde yer alan yumurtanın geniş bir kılıfla çevrelenmesiyle yüzey daralmış, kalan alana birer ok ucu biçimli ara yaprak

yerleştirilmiştir. Diğer bir örnek (Kat No: 16) Standart Prokonnesos üretimlerini takip ederken, süsleme ve işçilikteki farklılıklar artmıştır. Başlıkta yumurta, başlık alt düzlemine kadar uzatılmış ve astragale yer verilmemiştir. Echinusu daralan başlıkta, yumurtanın iki yanına kılıflar yerleştirilmiştir. Polster boş alan kalmayacak şekilde süslenmiştir. İki stilize edilmiş yaprağın balteus bandı görünümü verecek şekilde yan yana yerleştirilmesi ve yukarı uzanan sivri uçlu üçlü yaprağın iki yana kıvrılarak polster yüzeyini tamamen doldurması hem Prokonnesos standart tipinde hem de çağdaşı olan başlıklarda sık görülmeyen bir süsleme anlayışı yansıtır.

4. KONSTANTİNOPOLİS/PROKONNESOS ÜRETİMİ İON SÜTUN BAŞLIKLARI

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde tarafımızdan tespit edilen 25 İon sütun başlığından 12'si (Kat. No: 15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26), M.S. 4.-5. yüzyıl standart Prokonnesos üretimleri olarak tanımladığımız İon sütun başlıklarından süsleme, boyut, oran ve işçilik açısından belirgin şekilde ayrılmaktadır. Echinus süslemelerinin ve volüt işlenişlerinin farklı olması, polster süslemelerinin farklılaşması, volüt alt sınırlarının echinus alt sınırı ile aynı hizada olması gibi özellikleriyle farklıdır. Ayrıca, dikdörtgene yaklaşan abakus formları açısından kare formlu standart Prokonnesos başlıklarından ayrılır. Tarihlendirme için yeterli veriye sahip olmamakla birlikte bu başlıkların en erken Prokonnesos örnekleri ile çağdaş ve daha sonraki yüzyıllara ait olabileceği kabul edilebilir. Aynı mermerden yapılmış olması önceki grup gibi bu örneklerin de Prokonnesos atölyeleri veya Konstantinopolis'te faaliyet gösteren farklı atölyelerin üretimi olduklarına şüphe yoktur.

İstabul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan üç örnek (Kat. No: 15, 16, 17) Prokonnesos tipi İon başlıkların volüt gözlerine echinus alt sınırının üstünde yer verilmesi özelliğini sürdürür. Ancak, standart üretimlerde, völütlerin echinus alt sınırından 1 birim aşağıya çekildiği görülürken, bu başlıklarda echinus alt çizgisi ile volüt alt sınırı aynı hizadadır**.** Tek yumurtalı ve köşe palmetli bu örnekler Prokonnesos tipi üretime yakınlığıyla dikkat çeker. Ayrıca İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde J. J. Herrmann tarafından yayınlanan[59], ancak müzedeki araştırmamızda tespit edemediğimiz bir başlık (Levha-8: 3) da hem echinus işlenişi hem de kütlesel görünümde olması açısından standart Prokonnesos üretimleriyle büyük benzerlik taşımaktadır. Bu başlıkta da belirgin kalp yapraklardan uzanan dallar ve merkeze yerleştirilmiş ovoid formlu ve kılıflı yumurta Prokonnesos standart tip başlıkların echinus süslemesini tekrar ettirmektedir. Ön yüzü 1/3 oranına uyan bir diğer başlıkta (Kat. No: 18), Prokonnesos üretimi standart tipe özgü kavisli echinus kısmen uygulanmıştır. Polster altta ve üstte yatay yarım yaprak, arada bir yaprak ucu ile Prokonnesos standart tipleri ile paraleldir. Diğer bir başlıkta (Kat. No: 19), kavisli echinus yerini düz profile bırakmıştır. Tek yumurtalı echinus ve kalp yapraklı çanaklardan uzanan tekli kıvrımlı ucu standart Prokonnesos üretimleri ile benzerdir. Tek

[59] Herrmann, 1988, **a.g.k.**, fig. 178.

yumurtalı echinus bakımından benzerlik gösteren fakat ön yüzde 1/3 oranına uymayan başlıkların volüt tur sayısı fazla ve echinusu ovoid formludur. Dar abakus ve şevli volüt turlarıyla da benzerdir. Dairesel formlu yumurtanın iki yanına ters yerleştirilmiş ok biçimli ara yapraklar bulunur. Volütlerin echinus alt sınırından daha uzun tutulması standart Prokonnesos üretimlerinin tipik özelliğidir. Bu başlıklarda, Prokonnesos standart tipi polster süslemeleri tekrar edilmiştir. Buna karşılık, detaylarda farklılık vardır. Geniş echinus ve oranların bozulması bir başlıkta (Kat. No: 21) daha ileri gitmekte, 1/3 oranında olması gerekirken echinus 3/5 oranına çıkmıştır. Volütlerin alt sınırı echinustan daha aşağıda sonlanır. Fakat geniş ve alçak tutulan echinus, alışılagelmişin aksine aşırı derecede bozulan yumurta ve buna bağlı olarak kılıfları ve aralarına yerleştirilen dil biçimli ara yapraklar ile standart üretimlerden ayrılmaktadır. Prokonnesos standart üretiminden farklı olarak bezemesiz olan polsterin merkezine tek şeritli bir balteus bandı yerleştirilmiştir. Polsterleri saz yaprak süslemeli bu grup örneklerinde balteus bandı yerine, ince kazıma ile yapılmış bir şerit bulunur[60]. Balteus bandına yer verilen 6 başlıkta (Kat. No: 13, 16, 18, 21, 22, 24); geniş tek şeritli bir balteus bandı işlenmiştir. Bir örneğin (Kat. No: 17) polster işlenişinde Prokonnesos standart tipinde görülen polster uygulamasından farklı olarak, polster merkezinden iki yana uzanan oldukça incelmiş üçlü saz yaprak balteus bandı yerine ince kazıma bir şeritle ayrılmıştır. İstanbul Theodosius Anıtı yakınlarında bulunan İon sütun başlığı (Levha-7:1), echinus yüzeyinin genişlediği ve volütlerin birbirinden uzaklaşması dikdörtgen forma yaklaşması ile benzerlikler taşımaktadır[61].

Yukarıdakilerden farklı bir echinus süslemesi görülen bir diğer örnekte (Kat. No: 22), tek yumurtanın iki yanında volütlere doğru uzanan stilize sivri uçlu üçlü yaprak yer alır. Geniş bir balteus bandının tuttuğu saz yapraklarının volüt sırtına uzanmasıyla polster yüzeyi tamamen doldurulmuştur. Balteus bandının olmasına rağmen Roma Dönemi örneklerindeki gibi yapraklar merkezde daralmamış, dolayısıyla polster alnı oluşmamıştır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki diğer bir başlıkta (Kat. No: 23), echinusunda tek bir öğenin yer aldığı ve köşe palmetlerine (ya da standart Prokonnesos üretiminde görülen kalp yapraklı filiz kıvrımlarına) yer verilmemiştir. Başlığın polster süslemesi ise Prokonnesos üretimi standart tipin polster işlenimlerini tekrar etmektedir.

[60]Herrmann, 1988, **a.g.k.**, 94.
[61]A. O. Alp (2013). *Burdur arkeoloji müzesi'nden Geç Roma-Erken Bizans dönemi'ne ait üç sütun başlığı*, K. Levent Zoroğlu'na Armağan, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 66.

Echinusu yüzeysel ve düzensiz ince kazımayla yapılan tek yumurtalı bir örneğin (Kat. No: 24) Prokonnesos standart tipini andırdığı, fakat işçilik ayrıntılarında standart üretimlerden farklı özellikler sergilediği söylenebilir. Echinus alt sınırından aşağıya 1 birimden daha az uzatılmış volütlerin 3 tur dönen dar kanallı ve sırtsız işlenişi, volüt yüzeyinin taşkın olmamasıyla, Prokonnesos standart tiplerinden belirgin biçimde uzaklaşmıştır. Prokonnesos örneklerinden farklı olarak düz profilli echinus daha geniş ve alçaktır. Buna karşın echinusun tek yumurtalı ve düzensiz işlenmesi, yumurtanın iki yanında kalan dar boşluklara bir tarafta kıvrımlı bir dal, diğer tarafta ise ok biçimli ara yaprak yerleştirilmesi, Prokonnesos standart üretim İon sütun başlıklarının özelliklerini yansıtmaktadır. Polster, alt ve üstte yatay bir yaprak arasında yer alan ara yaprak ile Prokonnesos üretimi standart tip başlıkların polsterleriyle benzer, ancak balteus bandı daha geniştir. Daha kütlesel bir görünüm sunan echinusun dar ve volütlerle aynı yükseklikte yapıldığı bir başlıkta (Kat. No: 25) bozulmalar daha ileri gitmiştir. Dar bir abakus altında yer alan ve ön yüzde 1/3 oranına uygun olan bu başlıkta volüt tur sayısı daha çoktur. İri iki volütün arasında dar ve yüksek tutulan echinusun merkezine yerleştirilen ovoid formlu iri yumurtanın iki yanında köşe palmetleri işlenmemiştir. Köşe palmetlerinin yerini kılıfsız olarak işlenmiş yumurtanın iki yanına ince kazıma "X" işaretleri işlenmiştir. Prokonnesos standart üretimlerinde karşılaştığımız yatay iki yaprak arasında bir ara yaprak uygulaması, bu başlığın polsterinde ince kazıma ile taklit edilmiş ve ince bir kazıma şerit balteus bandının yerini almıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki bir diğer başlıkta (Kat. No: 26) echinus ve volüt alt sınırı alışılmamış bir şekilde aynıdır. Volütlerle aynı hizada olan echinus, altı dar üstü geniş bir yamuk biçimindedir. Echinusa yüzeysel kazımayla düzensiz işlenen bir yumurta yerleştirilmiş, köşe palmetlerine yer verilmemiştir. Volüt içe eğimli olması, daha önceki örneklerde karşılaşılmayan farklı bir uygulamadır. Polsterdeki alt ve üste yerleştirilen yapraklar daralmış, buna karşılık ara yaprak ön plana çıkmıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örneklerin boyutları N. Asgari'nin sınıflamasına göre değerlendirildiğinde, standart Prokonnesos üretimi 4 İon sütun başlığından 2'si "Küçük" (Kat. No: 11, 12), 2'si "Orta" (Kat. No: 9, 10) boyutlardaki gruba girer. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan standart Prokonnesos üretimi yarım işli 5 başlık ile Sinop Arkeoloji Müzesi'ndeki yarım işli 1 başlıktan sadece biri (Kat.

No: 5) “Çok Küçük” grubuna dahil edilebilir. Diğer 5 başlık (Kat. No: 3, 4, 6, 7, 8) bu gruplamaya göre “Küçük” boyutlu sınıfa girmektedir.

Prokonnesos’ta bulunan örnekler ile İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bulunan örnekler arasında tipolojik benzerliklerin yanı sıra Prokonnesos örneklerinin orta boy grubunda çoğunun yükseklikleri 22 cm. ile 45 cm. arasında değişmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bulunan bu başlıklar, ölçüleri göz önüne alındığında Prokonnesos buluntularının “Orta Boy” olarak sınıflandırılan İon sütun başlıklarına göre yükseklikleri daha azdır. Bu durum da İon sütun başlıklarının Prokonnesos örneklerine göre daha ince ve geniş görünmesine sebep olur.

İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde 16 İon sütun başlığı (Kat. No: 1, 2, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26), gerek süsleme gerek boyutları bakımından farklı özellikler sergiler. Bu başlıklardan 2’si (Kat. No: 1, 2), hafifçe dışa taşkın ve ovolo profilli echinuslarında 3 yumurta yer alır. İki yandaki yumurtanın üçlü stilize yaprakla örtüldüğü echinus, volütlerin iri ve yüksek yapılması nedeniyle daha da daraltılmıştır. Genellikle sivri uçlu yaprakların işlendiği polsterlerde bir örnekte (Kat. No: 1) çift şeritli, bir başlıkta (Kat. No: 2) tek şeritli balteus bandı bulunmaktadır. Volütlerin iç kenarlarında set yoktur. Echinustaki yumurtalar köşe palmetleriyle kapatılmıştır. Geç Antik Çağ – Erken Bizans örneklerinde tek yumurtaya düşüş ve yanlardaki yumurtaların yerlerini doldurmak için yeni arayışlara yönelinmiştir. Prokonnesos üretimlerinde etkin ustalar, kalp yapraklı filiz kıvrımlı köşe palmetlerini geliştirmiştir.

Tarihlendirme açısından in situ örneklerin sınırlı sayıda olması zorluk yaratmaktadır. Bazı İon sütun başlıklarının (Kat. No: 9, 11) ön yüz işlenişindeki ayrıntılar incelendiğinde, J. J. Herrmann tarafından yayınlanan[62] ve M.S. 468-483 tarihlerinde inşa edilen St. Stefano Rotondu’ndaki (Levha-8: 2) İon sütun başlıkları ile benzerlikleri değerlendirilerek İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bazı başlıkların (Kat. No: 9, 10, 11, 12) büyük olasılıkla Prokonnesos üretimi olduğunu ve 4. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenmesinin uygun olduğunu düşünmekteyiz.

[62] Herrmann, 1988, **a.g.k.**, fig. 176.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde geniş echinuslu, kareye yakın dikdörtgen formlu ve alçak-dar görünümlü önyüze sahip değerlendirdiğimiz tüm başlıklar için M.S. Geç 4. yy. Erken 5. yy. tarihi önerilebilir.

5. ANADOLU İON SÜTUN BAŞLIKLARI

Sinop, Tokat, Kocaeli, Antalya ve Yalvaç müzelerinde yaptığımız araştırmalarda 18 İon sütun başlığı tespit edilmiştir. Bunlardan 8'i Sinop Arkeoloji Müzesi'nde, 4'ü Tokat Arkeoloji Müzesi'nde, 3'ü Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde, 2'si Antalya Arkeoloji Müzesi'nde ve 1'i Yalvaç Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Örneklerin birbirlerinden farklı özellikler taşımalarına karşın ortak noktaları da bulunur. Başlıklar; biçim, oran, işlenim ve süsleme özellikleri dikkate alınarak gruplandırılmıştır. Anadolu İon sütun başlıkları iki grup altında değerlendirilmiştir. Birinci grup (Kat. No: 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34), volütleri yanlara çekilmiş geniş echinuslu başlıklar; ikinci grup (Kat. No: 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41), volütleri abakus sınırı altına çekilmiş dar echinuslu başlıklardır.

Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki bir örnekle (Kat. No: 42), Yalvaç Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örnek (Kat. No: 43) farklılıklar taşımasından dolayı ayrıca değerlendirilmiştir.

5.1. Volütleri Yanlara Çekilmiş Geniş Echinuslu Başlıklar

İlk grupta bir araya getirilen başlıklardan ikisi (Kat. No: 27, 28), grupta yer alan diğer başlıklardan farklı özellikler taşıması bakımından ayrılır. Volütleri yanlara çekilmiş geniş echinuslu İon sütun başlıkları grubunda değerlendirilen Sinop Arkeoloji Müzesi'ndeki ilk örnek (Kat. No: 27), yarı işlenmiş olması bakımından diğerlerinden ayrılmıştır. Gri damarlı Prokonnesos mermeri olması bu başlığın büyük olasılıkla Prokonnesos üretimi olduğunu gösterir. Ön yüz unsurları kabaca belirlenmiş, polster merkezde daha dar yapılmıştır. Başlık, yüzeyindeki ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmıştır.

Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki örnek (Kat. No: 28), ön yüz işlenişi açısından Erken Bizans Dönemi'ndeki bozulmaları sürdürürken, polster işlenişi bakımından Geç Roma örneklerinin zengin görünümünü yansıtır. Bu özellikleri bakımından, ilk gruptaki diğer başlıklardan ayrılır. Ön yüz biçimlenişi, Side Arkeoloji Müzesi'nde bulunan iki örnekle (Levha-6: 3, 4) yakın benzerlik gösterir. Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki başlık, ok ucu biçimli ara yaprakların uçlarının abakusa yönelmesi ve iri volütlerin ön yüz oranlarına aykırı olması gibi erken örneklerin tipik özelliklerini taşır. Polster işlenişi,

Erken Bizans Dönemi'nde hala zenginliğini sürdüren merkezi bir kentte üretilmiş olduğunu düşündürür. Başlığın, polsterlerinde zengin süslemeleri devam ettiren Side Arkeoloji Müzesi'ndeki Geç Antik Çağ örnekleriyle (Levha-6: 1b, 3b) yakın benzerliği bulunur.

Volütlerin birbirine yaklaştırılmasıyla echinusunu dar ve kare formlu kütlesel görünümlü İon sütun başlıkları farklı bir grup oluşturmaktadır. Bu grupta (Kat. No: 27, 28, 29, 30, 31, 32) abakus çoğunlukla dar, alçak ve düz profillidir. Tek bir örnekte (Kat. No: 28) abakus yüksek tutulmuştur. Bu örnekte echinus dışa taşkın, kavisli ve dardır. Bu grup başlıklarında echinus süslemesi; tek yumurtalı ve ok ucu biçimli ara yapraklı (Kat. No: 28), üç yumurtalı (Kat. No: 30) ya da echinus merkezine yerleştirilmiş bir haç figürlü süslemeye sahiptir (Kat. No: 29). Bir örnekte (Kat. No: 32) echinusun merkezine işlenen tek yumurtanın iki yanında kalan boşluklar köşe palmetlerini andıran yatay çizgilerle süslenirken, diğer yüzde echinus merkezine yerleştirilen yumurtanın iki yanındaki boşluklara da yukarı kaydırılmış yarım yumurta yerleştirildiği görülmektedir. Ön yüzlerde olduğu gibi polster süslemelerinde standartlaşmış bir şemadan bahsetmek imkânsızdır. Polsterler; iki örnekte ortadan dar, süslemesiz ve balteus bantsız (Kat. No: 27, 31), bir örnekte süslemesiz ve balteus bandlı (Kat. No: 29), iki başlıkta merkezden yanlara uzanan sivri uçlu stilize edilmiş yapraklarla süslenmiş (Kat. No: 30, 32) ve tek örnekte (Kat. No: 28) çeşitli bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Volütlerin echinus alt sınırından aşağıya sarktığı ve volüt gözlerinin ise echinus alt sınırının üstünde kaldığı bu örneklerde volüt dönüş turları çoğunlukla fazladır. Volütlerin başlık genel oranlarına göre daha iri, echinusun daralarak volüt alt sınırına yaklaşan bir yükseklikte yapılması kütlesel görünüme neden olmaktadır. Ayrıca echinusta yer alan standart süsleme öğeleri için yeterli alan bulunmamaktadır. Bu yüzden, echinusta asimetrik yumurtalar, farklı boyutlarda köşe palmetleri ya da ok ucu biçimli ara yapraklar görülebilmektedir.

Bazı başlıklarda volütler birbirinden olabildiğince uzaklaştırılmış ve echinus oldukça geniş tutulmuştur. Kareye yakın dikdörtgen formlu bir örnekte (Kat. No: 33) volütlerin birbirinden uzaklaştırılmasıyla abakus ile aynı genişliğe sahip echinus geniş ve kısa bir görünüm kazanmıştır. Geniş ön yüzde daha küçük bir görünüme sahip olan volütler neredeyse volüt gözlerinden itibaren echinus alt sınırından aşağı sarkmıştır. Volütler, abakus ve echinusun oluşturduğu kütlenin iki yanına eklenmiş görünüme sahiptir. Başlıklarda; volütlerin standart örneklere göre daha iri yapılması, echinusun

daha özensiz işçilikle süslenmesi (Kat. No: 34), echinus merkezinde yer alan yumurtaların düzensiz işlenmesi gibi özellikler görülür. Hem ön yüz hem de polster süslemelerinde deformasyon ve sıradışı bozulmalar görülen, kütlesel görünümlü dar echinuslu ve yüksek volütlü başlıklar belirli bir grup oluşturmaktadır. Bu başlıklar (Kat. No: 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34) özellikleri bağlamında M.S. 5. yüzyıl sonu M.S. 6. yüzyılın başına tarihlendirilebilir.

5.2. Volütleri Abakus Sınırı Altına Çekilmiş Dar Echinuslu Başlıklar

İkinci grupta yer alan örnekler, volütlerin abakus altına çekilmesiyle echinusun daraldığı başlıklardır. Kütlesel görünümlü, dar echinuslu ve tur sayısı fazla olan birbirine yakın volütlü başlıklar ilk gruba göre sayıca daha azdır. Bu grupta, echinus yüksekliğinin volüt yüksekliğine çok yaklaştığı hatta eşit yükseklikte yapıldığı örnekler (Kat. No: 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41) vardır.

Volütlerin birbirinden olabildiğince uzaklaştığı, dikdörtgen formlu ve oldukça geniş echinuslu başlıklar kütlesel görünümden uzak ve dikeyde dar başlıklar olarak görülmektedir. 6. yüzyılın başlarında bu tip başlıklar yerini kütlesel görünümlü, iri volütlü ve volüt yüksekliğine eşit echinuslu başlıklara bırakmıştır. Bu tip başlıklar (Kat. No: 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41) işçilikte bazı farklarla birlikte kütlesel görünümdedir. Dikdörtgen formlu geniş echinuslu başlıklardan kütlesel formlu başlıklara geçiş örneği olan bir başlıkta (Kat. No: 35), volütlerin küçük ve birbirinden uzak yapıldığı, echinusun buna bağlı olarak daha geniş olduğu görülmektedir. Ayrıca echinusun volüt yüksekliğinde hatta volüt yüksekliğini biraz geçecek biçimde yapılarak sütun üst düzlemine zemin hazırlanması başlığın daha kütlesel görünmesine neden olmuştur. Volütlerin iki yanda aşağı sarkarak sütunu kavrayan görünümü, yerini sütundan bağımsız gibi görünen ve volütlerin echinus hizasında sonlandığı örneklere bırakır. Volütlerin echinusa aykırı bir açıyla iki yana doğru yönelmesi ve 3½ tur dönen fakat başlık genel oranlarına göre küçük duran volütler ile echinus arasında geniş bir volüt sırtının görünmesi başlığa münferit özellikler yüklemektedir. Buna rağmen kütlesel görünümlü başlıklara geçişin izlerini taşıyan başlığın süsleme öğelerinde ise özensiz işçiliğin getirdiği bozulmalar belirginleşmiştir. Volüt kökünde yer alması gereken köşe palmetlerinin alışılmış yerlerinden uzaklaşarak, merkeze yerleştirilen yumurtanın iki yanında bağımsız birer öğe gibi yer almasının yanı sıra diğer önyüzde sadece yumurta

ve ok ucu biçimli ara yapraklara yer verilmesi başlık tipindeki bozulmaları ve standart bir tipin olmadığını gösterir. Dolayısıyla yerleşmiş bir standart tipin olmamasından dolayı bu başlıkların 6. yüzyılın başlarına ait olabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. İstanbul atölyesinde üretilen başlıklarda J. J. Herrmann tarafından da belirtilen yatay saz yapraklı polster bu başlıkta (Kat. No: 35) da uygulanmıştır. Kütlesel görünümlü başlıkların çoğunda (Kat. No: 35, 36, 37, 38, 39) polster, balteus bandına sahip olmasına rağmen ortadan sıkılmış bir görünüme sahip değildir. Polster merkeziyle volüt sırtının olduğu alanların yüksekliği eşittir. Bu durum da başlığın polster yüzünde kütlesel görünümü pekiştirmektedir. Bu başlıklarda ince ve dar tutulan abakusun iki yanına yerleştirilen volütler başlık yüksekliğinde ve standart örneklere göre çok tur sayılıdır. Volüt alt sınırına kadar uzatılan echinus; bazı başlıklarda (Kat. No: 37, 39) ön yüzün 1/3 ünü; bazılarında (Kat. No: 36, 38) ön yüzün 2/4 ünü, bazı başlıklarda (Kat. No: 40, 41) ise daha da daralarak ön yüzün 1/5 ini oluşturmaktadır. Bu gruptaki başlıkların echinus süslemesi iki ön yüzde aynı olabildiği gibi her iki ön yüz de farklı süslenmiş olabilir (Kat. No: 35, 38). Echinus, tek yumurtalı (Kat. No: 35, 39, 41), iki yumurtalı (Kat. No: 37, 39), üç yumurtalı (Kat. No: 35, 36) olabildiği gibi dikey yerleştirilmiş üç yapraklı bir düzenlemeyle (Kat. No: 40) ya da merkeze yerleştirilen geniş gövdeli bir kantharos kabartmasıyla ve ok biçimli diagonal asimetrik dallarla (Kat. No: 38) da süslenebilir. Başlıklarda tek tip bir uygulama değil de yerel atölye etkileriyle çeşitli süslemeler görülmektedir. Polster süslemeleri, standart uygulamaların pek fazla dışına çıkmamış; dil biçimli sivri uçlu stilize edilmiş yapraklar ve bu yaprakları merkezde birleştiren geniş balteus bandı ile biçimlendirilmiştir. Farklılıkların daha az görüldüğü ve balteus bandının merkezden sıkmadığı polsterlerin aksine iki başlıkta (Kat. No: 40, 41) balteus bandı polsteri merkezden sıkmaktadır. Polsterdeki bu uygulamanın etkisiyle her iki başlıkta da geniş polster alnı oluşmuştur. Bir başlıkta (Kat. No: 40) geniş abakus polster üstündeki alanın tamamını oluştururken, diğer başlıkta (Kat. No: 41) ise dar abakus uçlarda volüt sırtıyla birleşerek yay biçimli bir polster alnı oluşmuştur. Bu başlıklarda hem ön yüzde hem de polsterde münferit uygulamalar görülmektedir.

Kütlesel görünümlü İon sütun başlıklarının sütun üst bölümüyle birlikte yapılması, başlık ayrıntılarında farklı uygulamalara yol açmıştır. Kütlesel görünümlü başlıklarda tipik olarak öne çıkan çok tur dönüşlü iri volütler, sütun üst bölümüyle birlikte yapılan başlıklarda uygulanmaya devam etmiştir. Fakat volütlerin birbirine

yaklaşmasıyla echinus alanının daralması farklı çözüm arayışları gerektirmiştir. Bu biçimleniş bir başlıkta (Kat. No: 42), geniş ve yüksek bir abakus altındaki kanalisin echinus alanının yarısına kadar kavislendirilerek düzensiz ve farklı boyutlardaki üç yumurtanın kanalis hattı üzerinde elde edilen boş alana kazınmasıyla şekillenmiştir. Kanalisin altındaki alan boş bırakılarak ince kazıma bir astragal ile başlığa dâhil olan sütun üst bölümüne geçiş sağlanmıştır. İon başlığı ile sütun üst bölümünün monolit uygulanışı, kütlesel görünümlü başlıkların sütundan bağımsız görünümlerini tamamıyla güçlendirmiştir. Kütlesel görünümlü ve sütun üst bölümüyle birlikte üretilen başlıklarda önemli bir farklılık echinus düzeninde ortaya çıkmaktadır. Bu başlıkta volütlerin iç içe yerleştirilmiş dairelerle oluşturulması da münferit bir uygulama olmuştur. Bir diğer örnekte (Kat. No: 43), volütlerin birbirine yaklaşması ile echinusdaki daralma, volütlerin arasında yer alan İon Kymationu'nun kanalisin üst hizasına abakusun altına çekilmesine sebep olmuştur. Bu örnekte genel başlık biçimlenişine rağmen devam ettirilmek istenen echinus süslemesi, dar alandan daha yukarıya kanalise kadar çekişmiş ve dışa kavisli bir alanda tek yumurtalı ve köşe palmetli echinus süslemesine yer verilmiştir. İon sütun başlığı polsterinde, standart örneklerin bir varyasyonu olan yarı dairesel uçlu saz yaprakları ve merkezden hafifçe sıkan balteus bandı uygulaması görülmektedir.

İki temel grupta değerlendirilen bu başlıklardan ilk grupta yer alan ve Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir örnek (Kat. No: 29), İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir başlıkla (Kat. No: 23), yakın benzerlik taşımaktadır. Her ikisi de kare formlu bir abakusa sahiptir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki başlığın (Kat. No: 23) çapı ve başlık yüksekliği yaklaşık 5 cm.; polster genişliği ise 11 cm. daha küçüktür. Fakat echinus süslemelerindeki yakın benzerlik dikkat çekicidir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örnekte echinus merkezinde hafifçe dışa taşkın ve aşağı eğimli bir alana düzgün işçilikli bir haç kabartması yerleştirilmiştir. Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örnekte (Kat. No: 29) echinus dışa taşkındır ve merkezinde kazıma haç motifi yerleştirilmiştir. Bu benzerlik Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunan başlığın İstanbul atölyelerinden birinde üretildiğini düşündürmektedir. J. J. Herrmann'ın İstanbul atölyelerine atfettiği echinus merkezinde yer alan yumurta, yaprak, haç vb. tek bir öğenin bulunması özelliği Sinop Arkeoloji Müzesi'ndeki örnekte (Kat. No: 29) takip edilmektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıklarıyla süsleme ayrıntılarında benzerlikler taşıyan Anadolu İon sütun başlıklarının münferit örnekler olması, çoğu yönüyle birbirinden ayrılan özellikler taşımasına ve sınıflamada zorluklara sebep olmuştur.

Buna karşın, Anadolu İon sütun başlıklarının ikinci grubunu oluşturan volütleri abakus sınırları altına çekilmiş dar echinuslu örnekler ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve Geç Roma-Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıkları arasında bazı ortak özellikler gözlemlenmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan dar ve yüksek echinuslu, iri volütlü, kütlesel görünümlü bir başlık (Kat. No: 25); Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunan (Kat. No: 34), Tokat Atatürk Evi'ndeki (Kat. No: 39), Tokat Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen (Kat. No: 40) ve Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde bulunan başlıklarda (Kat. No: 41) ile benzer özellikler taşıyan bir grup oluşturmaktadır. Bu örnekler (Kat. No: 39, 40, 41) ön yüz işlenişi bakımından Selçuk Aziz İoannes Theologos Kilisesi kuzey depoda bulunan Taşoz/Aliki üretimi bir örnekle (Levha 8: 1) ve volüt tur sayısının fazlalığı ile ön plana çıkması bakımından Burdur Müzesi'ndeki bir örnekle (Levha 8: 4) paraleldir. Geniş echinuslu kareye yakın dikdörtgen formlu ve ince echinuslu başlıklar (Kat. No: 20, 21, Levha 7: 1) Sinop Arkeoloji Müzesi'ndeki bir başlıkla (Kat. No: 33) aynı grupta yer almaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan echinusu tek öğeli ve kütlesel görünümlü başlıklar (Kat. No: 22, 23, 24), Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir başlık (Kat. No: 29) ve Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir örnekle (Kat. No: 28) benzer özellikler taşıyan bir grup oluşturmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki bir örnek (Kat. No: 26), Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir örnek (Kat. No: 42) ve Yalvaç Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bir örnek (Kat. No: 43) ve Burdur Müzesi'ndeki bir örnek (Levha-8: 4) dar echinuslu, boyunlu ve iri volütlü bir grup oluşturmaktadır. Bunların dışında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde benzerleriyle karşılaşılmayan geniş echinuslu, iri volütlü ve kütlesel görünümlü bir grup başlık bulunmaktadır. Bu başlıklardan ikisi (Kat. No: 36, 37) Tokat Atatürk Evi'nde; biri ise (Kat. No: 38) Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

6. DEĞERLENDİRME

Türkiye Müzeleri'nde bulunan Erken Bizans Dönemi (M.S. 4.-6. yy.) İon sütun başlıklarının ele alındığı araştırmamızda, T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı İstanbul, Afyon, Antalya, Aphrodisias, Aydın, Bilecik, Bodrum, Hierapolis, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Samsun, Selçuk (İzmir), Side (Antalya), Sinop, Tokat, Yalvaç (Isparta) Arkeoloji Müzeleri taranmıştır. Araştırmalarımızda İstanbul, Sinop, Antalya, Kocaeli, Tokat ve Yalvaç Arkeoloji Müzeleri'nde toplam 43 İon sütun başlığı tespit edilmiştir.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde tespit edilen İon sütun başlıklarının yaklaşık yarısı standart Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının özelliklerini taşır. İlk grubu oluşturan bu başlıklar, Prokonnesos üretimi İon sütun başlıkları başlığı altında değerlendirilmiştir.

M.S. 2. yüzyıldan itibaren Marmara Adası'nın büyük bir bir taş ocağı haline gelmesiyle Prokonnesos üretimi Geç Antik Çağ İon sütun başlıklarının, imparatorluğun diğer bölgelerine ihracatı hızlanmıştır. M.S. 4. yüzyıla kadar devam eden bu süreçte Prokonnesos'daki ocakların bir kısmı, başta Konstantinopolis yapıları olmak üzere birçok yapıya özel sipariş üretim yapmıştır. Prokonnesos standart üretimlerinin genel özelliklerini İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde tespit edilen 6 örnekte takip edebiliriz. Prokonnesos mermer ocaklarında Roma ve Geç Antik Çağ başlıklarının blok halinden son haline kadar çeşitli işleniş aşamalarında bulunması, Prokonnesos üretiminin belirlenmesinde ve tarihlendirilmesinde kolaylık sağlamıştır. İstanbul ve Sinop Arkeoloji Müzeleri'ndeki yarım işli başlıkların, Prokonnesos üretimi yarım işli başlıklarla oran ve işleniş bakımından benzerliği, bu örnekleri Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduklarını göstermektedir. Prokonnesos standart üretimlerinde; kısa ve süslemesiz abakus, kanalisin belirginliğini yitirmesi, echinusun tek yumurtalı olması, köşe palmetlerinin yürek yaprak biçimli çanaktan gelişen filiz dallarına dönüşmesi ve iri volüt gözlerinin dışa taşkın olması gibi özellikler ön plana çıkmıştır. Ancak volütlerin standart bir uygulamaya sahip olmaması ve bazı başlıkların ön yüzlerinin farklı yapılması da dikkat çeken özelliklerdir.

Prokonnesos üretimlerinin Geç Antik Çağ örneklerinde, echinus ön yüzün 1/3 ünü, volütler 2/3 ünü oluşturmaktadır. Başlık yüksekliği ön yüzün 1/3 üne eşittir. Araştırmamızda tespit edilen Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının, standart ölçülerle ve başlıkların genel özellikleriyle karşılaştırılması üretim yeri ve tarihinin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Standart Prokonnesos üretimlerinde abakus echinusa göre kısa tutulmuş, kanalis ise düz bir hat şeklinde biçimlenmiştir. Ara yapraklara yer verilmeyen echinusta ovoid formlu tek yumurta işlenmiştir. Az sayıda örnekte yumurtanın iki yanına ok ucu biçimli ara yaprak yerleştirilmiştir. Köşe palmetleri Roma örneklerindeki biçiminden tamamen uzaklaşmıştır. Volüt kökünden gelişen kalp biçimli yapraklardan uzanan ikili ince dallar ve filiz kıvrımları köşe palmetlerinin yerini almıştır. Echinusun volüt hizasına kadar uzatılması, sütunu kavrayan bir başlık görünümünden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Hafifçe şevlendirilmiş düz kanallı volüt turlarında volüt setine yer verilmemiştir. Tek bir başlıkta volüt tur sayısı farklılıklar gösterebilir. Ön yüz ile aynı genişlikte olan polsterde, uzun ve basit saz yaprakları daha dar tutulmuştur. Başlıkların işçilik kalitesi Roma Dönemi ile kıyaslandığında hem daha kötüdür hem de titiz bir bezeme işçiliği görülmez. M.S. 2. yüzyıl ve sonrasında takip edilebilen bozulmalar, M.S. 6. yüzyıla kadar artarak devam etmiştir.

İkinci grubu oluşturan Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıkları, standart Prokonnesos üretimi başlıklardan boyut, oran, süsleme ve işçilik açısından belirgin farklılıklarla ayrılmaktadır. İlk gruba göre bozulmaların daha fazla görüldüğü ikinci grupta incelenen başlıklar, standart Prokonnesos üretimlerinin aksine dikdörtgen formludur. Başlığın dikdörtgen form kazanması ön yüzde belirgin bir genişlemeye neden olmuştur. Standart Prokonnesos üretimlerinde volütler echinus hizasından bir birim aşağıya çekilmişken, bu grup başlıklarda echinusun volütlerle aynı hizaya çekilmesi dikkati çeken bir özelliktir. Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının tarihlendirilmesi konusunda elde yeterli veri yoktur. Müzelerde dağınık halde bulunan başlıklar hakkında yeterli veri olmadığı için stilistik ve oran özelliklerine göre değerlendirildiğinde, Standart Prokonnesos üretimi en erken başlıklarla çağdaş ya da daha sonraki yüzyıllara (M.S. 5. – 6. yüzyıl) tarihlendirilebileceği kabul edilebilir. Başlıkların tamamı Prokonnesos mermerinden üretilmiştir. Prokonnesos atölyelerinde veya Konstantinopolis'te farklı atölyelerce üretildiği ileri sürülebilir. Bu gruptaki bazı

başlıklar tek yumurtalı köşe palmetli echinuslarıyla Prokonnesos standart üretimlerine benzer izler taşır. Prokonnesos standart üretimlerinde kavisli belirgin echinus Prokonnesos/Konstantinopolis örneklerinde de kısmen sürdürülmüştür. Ancak bazı örneklerde echinusun bozulmalara uğradığı ve kavisli yapılmadığı görülür. Örneklerin çoğunda volüt tur sayısı artmıştır. Başlık oranları, Prokonnesos standart üretimlerine kıyasla daha fazla bozulmuştur. Geniş ve kısa echinus, kılıflı yumurtalar ve dil biçimli ara yaprakların bozulmasıyla standart Prokonnesos üretimlerinden uzaklaşılmıştır. Volüt turunun dönüş yönünde dışa doğru yükseltilerek işlenmesi M. S. 4. – 5. yüzyıl örneklerinde yaygındır. Konstantinopolis/Prokonnesos örneklerinin bir kısmında bu özellik görülmektedir. Örneklerin çoğunda standart Prokonnesos üretimlerindeki polster süslemesi tekrar edilmiştir. Bazı örneklerde polsterlerin sade ve balteus bandlı işlenimleri standart Prokonnesos üretimlerinden uzaklaşmaya işaret eder. Prokonnesos/Konstantinopolis örneklerinin polsterlerinde yer alan sivri uçlu yapraklar polsterin daralmasıyla daha dar ve uzun işlenmiştir. M. S. Geç 4. yüzyılda inşa edilen Theodosius Forumu'ndaki bir yapıya ait olduğu düşünülen örneğe benzerliği, bu grup örneklerinin bir kısmını 4. yüzyıl sonları 5. yüzyıl başlarına tarihlememize imkân sağlamaktadır.

Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarında echinusun oldukça daraldığı ve volütlerin irileştiği örneklerde, echinus ile volütlerin eşit yükseklikte yapılması başlık görünümünü değiştirmiştir. Az sayıda örnekle temsil edilen bu örneklerin M.S. 6. yüzyıl gibi daha geç bir tarihe atfedilmesi uygundur. İn situ örneklerin olmaması tarihlendirmeyi zorlaştırmıştır. Başlıkların bir kısmı, J. J. Herrmann tarafından yayınlanan St. Stefano Rotondu'ndaki İon sütun başlıkları (Levha-9: 3) ile benzerlikleri bakımından, yapının inşa tarihi olan M.S. 468 – 483 tarihlerine yakın bir zamana tarihlendirilebilir. Biçimsel olarak daha farklı olan ön yüzü dar ve kısa; geniş echinuslu ve dikdörtgen formlu örnekler için M.S. geç 4. yüzyıl erken 5. yüzyıl tarihleri önerilmiştir. Daha önce Herrmann tarafından yayınlanmış bir grup örnekle benzerlikler taşıyan bu başlıklar, Taşoz/Aliki üretimlerinin başta İtalya olmak üzere Ege Bölgesi'ne ihraç edilen başlıklardan etkilenmiştir. İtalya genelinde Prokonnesos üretimi İon sütun başlığı sayısı Taşoz/Aliki'ye oranla yok denecek kadar azdır.

Sinop, Tokat, Kocaeli ve Antalya Arkeoloji Müzeleri'nde tespit edilen 18 İon sütun başlığı, M.S. IV.–VI. yüzyıl Anadolu İon sütun başlıkları başlığı altında ele alınmıştır. Bu başlıkların birbirinden farklı merkezlerde bulunan müzelerde yer alması ve farklı boyut, oran ve stilistik özellikler yansıtması nedeniyle tipolojik bir sınıflamaya gidilememesi "Anadolu İon Sütun Başlıkları" başlığı altında değerlendirmemizi zorunlu kılmıştır. Bu başlıklar, Prokonnesos ve Konstantinopolis örnekleri dışında kalan diğer örnekleri temsil eden bir gruptur. Görünüm, işçilik, süsleme ve oranlar açısından iki gruba ayrılmıştır. İlk grubu, volütlerin birbirine yaklaşmasıyla echinusun daraldığı kare formlu örnekler meydana getirmiştir. Bu grupta abakus; kısa, dar ve düz profillidir. Echinus süslemelerinde, tek ya da üç yumurtalı ve ok ucu biçimli ara yaprakların yer alır. Ayrıca echinus merkezinde bir haç'ın yerleştirildiği ya da echinus yüzeyinin boş bırakıldığı örnekler de bulunmaktadır. Bu başlıklarda bozulmalar ve süslemeki değişiklikler fazlasıyla artmıştır. Bu başlıkların echinusları volüt alt hizasına kadar çekilmiştir. Volüt boyutlarının artması echinusun dar ve yüksek görünmesine sebep oluştur. İrileşen volütlerin tur sayısı artmıştır. Daralan echinusta standart süsleme öğeleri için yeterli alanın kalmaması ya süslemelerin oranlarının küçülmesine ya da yeni süsleme unsurlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu örneklerde; asimetrik yumurtalar, farklı boyutlarda köşe palmetleri, bozulmuş ara yapraklar ya da farklı motiflere yer verilmiştir. Polster süslenmesinde de tek bir şemadan bahsetmek imkânsızdır. Başlıklar kendi içinde değerlendirildiğinde, ön yüzdeki farklı biçimleniş polster yüzündekine göre daha fazladır. Bu grupta polster süslemeleri dört farklı biçimdedir. Bunlar; süslemesiz ve balteus bantsız, süslemesiz ve balteus bantlı polsterler, sivri uçlu stilize yaprak süslemeli polsterler ve çeşitli bitkisel süslemeli polsterler olarak belirlenmiştir.

Diğer grup; volütlerin birbirinden uzaklaştığı, geniş ve kısa echinuslu ve dikdörtgen formlu başlıklardan oluşur. Ön yüzün alışılmışın dışında genişlemesi, iki yana çekilen volütlerin daha da küçülmesine neden olmuştur. İri volütlü, dar echinuslu örneklerle kıyaslandığında; geniş echinuslu başlıklar sayıca daha fazla örnekle temsil edilmektedir. Dar echinuslu ve başlık boyutlarına göre iri volütlü düzensiz süslemeli başlıklar, bu özellikleri dikkate alınarak M.S. 5. yüzyıl sonu M.S. 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir.

Volütlerin birbirinden uzaklaşmasıyla genişleyen echinus ve küçülen volütlere sahip dikdörtgen formlu başlıklar, M.S. 5. yüzyıl sonu M.S. 6. yüzyılın başlarında, yerini dar echinuslu ve birbirine yakın iri volütlü başlıklara bırakmıştır. Burdur Müzesi'nde bulunan örnekte olduğu gibi, öncelikle volüt ve echinus olmak üzere süsleme unsurlarının biçim ve oranlarında bozulmalar artmıştır. Volütlerin iri olması başlığın genel görünümünde volütlerin dikkat çekmesine neden olmuştur. Daralan echinus yukarı çekilmiştir. Bilinenin dışında dikkat çeken bu stilistik değişimlerden faydalanarak O. Bingöl, başlığı M.S. 4-5. yüzyıla tarihlendirmiştir[63]. Ön yüzdeki bozulmaların arttığını vurgulayan A. O. Alp, daha zengin ve özenli işçiliğe sahip polster süslemesine dayanarak daha dar bir tarih aralığına yani M.S. 5. yüzyıla tarihlendirilmesinin mümkün olduğunu belirtir[64]. Echinusun volüt alt sınırına uzatılması, M.S. 5. yüzyıl sonu M.S. 6. yüzyıl başlarında karşılaşılan bir özelliktir. Bazı başlıkların sütun üst bölümüyle birlikte yapılması, başlık ayrıntılarında farklı uygulamalara yol açmıştır. Kütlesel görünümlü başlıklarda öne çıkan çok tur dönüşlü iri volütler, sütun üst bölümüyle birlikte yapılan başlıklarda uygulanmaya devam etmiştir. Polster biçimlenişinde, balteus bandı olmasına rağmen polster merkezinde bir daralmanın olmadığı üçlü yatay saz yapraklarının bu örneklerde daha dar işlenmesi daha erken örneklerden ayrılan bir görünümdür. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Erken Bizans Dönemi İon sütun başlıklarıyla süsleme ayrıntılarında benzerlikler taşıyan bu başlıkların münferit örnekler olması, farklı özellikler taşımasına ve gruplandırılmasında zorluklara neden olmuştur.

Araştırmamızda konu edilen 4 – 6. yüzyıl Geç Antik Çağ İon sütun başlıkları, çağdaşı Taşoz/Aliki, Ostia, Yunanistan ve Roma örnekleriyle bazı benzerlikler taşımaktadır.

Taşoz/Aliki Adası İon başlıklarının, Konstantinopolis örneklerinden uzaklaşması daha dikkat çekicidir. Örneklerin; işçilik, stil, tip, tarih ve malzeme gibi özellikler açısından bazı benzerlikler taşıması, bir gruplama yapılmasına izin verir. Taşoz'da, Batı Anadolu etkisini yansıtan başlıklar (Levha-10: 2), Türkiye müzelerinde tespit edilen başlıkların bir kaçı ile (Kat. No: 21, Levha-8: 1, Levha-9: 2) paralel özellikler taşır. Taşoz ve Philippi dekorasyonlarından (Levha-10: 1, 2) Batı Anadolu etkilerinin ne

[63] Bingöl, 1980, **a.g.k.**, 39-40, Kat. No: 84, Taf. 20.
[64] Alp, 2013, **a.g.k.**, 67.

kadar fazla olduğu anlaşılabilir. Küçük Asya kaynaklı bu etkilerin öncelikle Başkent Konstantinopolis'den (Kat. No: 24, 29) ve ardından da özellikle Pergamon'dan geldiği ileri sürülmüştür[65]. Küçük Asya ve Konstantinopolis'in etkisi Makedonya ve Taşoz'da üretilen başlıklara (Levha-9: 4, Levha-10: 1, 2, 3) yansımıştır. Ancak Taşoz ve Makedonya atölyelerinde başlıkların dekorasyon ve işçiliklerinde yerel özellikler görülüt. Prokonnesos ve Konstantinopolis üretimi başlıkların polsterlerinde akanthus yaprağı ve palmetler hiçbir zaman kullanılmamıştır. Hermann, Taşoz/Aliki üretimi çok sayıdaki İon başlığının, geleneksel olarak Anadolu kökenli olduğunu belirtir. Küçük Asya'da Konstantinopolis ve Prokonnesos tipi İon sütun başlıklarında sık sık görülen stilize yapraklı polster dekorasyonu ve doğu etkili görünüm muhtemelen M.S. 3. yüzyıl sonlarına ya da M.S. 4. yüzyıla işaret etmektedir[66].

Aphrodisias Antik Kenti Peristilli Geç Antik Çağ Konutu'ndaki İon sütun başlıkları (Levha-5); kare formludur. Bu örneklerde abakus dar ve kısadır. Başlık oranlarına göre iri volütler geniş kanallıdır. Bazı örneklerde 2, bazılarında 2 ½ tur dönen volütleri, volüt kanalı volüt gözünde ince başlayıp dönüş yönünde genişlemektedir. Volüt kanalının işlenişi bakımından Konstantinopolis ve Prokonnesos örneklerinden farklılık gösterir. Volütlerin birbirine yaklaştırılmasıyla daralan echinus; iki örnekte (Levha-5: 1, 3) üç yumurtalı, bir örnekte (Levha-5: 2) tek yumurtalıdır. Üç yumurtalı echinusa sahip örneklerden birinde (Levha-5: 1), merkeze yerleştirilen kılıflı yumurtanın yarısı stilize yapraklarla, yanlara yerleştirilen kılıflı yumurtaların ise tamamına yakını köşe palmetleriyle örtülmüştür. Diğer örnekte (Levha-5: 3), volütlerin birbirine yaklaşmasıyla daralan echinus dışa taşkındır. Echinusa yerleştirilen kılıflı üç yumurta uzatılmış ovoid formludur. Yumurtaların arasında ok ucu biçimli ara yapraklara yer verilmiştir. Anadolu'daki önemli heykeltıraşlık ve mimari süsleme atölyelerinden biri olan Aphrodisias Antik Kenti'ndeki bir diğer örnek (Levha-5: 2), kılıflı tek yumurtalı ve köşe palmetlidir. Dar echinusa yerleştirilen iri yumurtanın yanlarına ok ucu biçimli ara yapraklar işlenmiştir. Volüt bitiminden gelişen köşe palmetleri dalgalı bir formda ara yaprağa kadar uzanmıştır. Geniş kanallı volütü takip eden set, volüt bitimine kadar

[65]J. J. Herrmann vd., (2002). Architectural decoration and marble from Thasos: Macedonia, Central Greece, Campania, and Provence. *Asmosia VI*, p. 342.
[66]A. Mentzos vd., (2002). Cathodoluminescence and isotopic analysis of Roman and Early Byzantine architectural decoration in the Rotunda Museum, Thessaloniki. *Asmosia V*, p. 318.

incedir. Roma Dönemi örneklerindeki gibi merkezde daralan polster süslemesiz ve balteus bantlıdır. Volüt sırtını ince bir set ikiye ayırır.

Side Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Erken Bizans İon sütun başlıkları (Levha-6, 7) süsleme ve biçim bakımından kendi içinde farklı örneklerdir. Abakus biçimlenişi dört örnekte (Levha-6: 1, 2, 3, Levha-7: 1) yüksek, iki örnekte (Levha-6: 4, Levha-7: 2) dar ve kısadır. Bu başlıklardan sadece bir örnekte (Levha-7: 1) abakus, ön yüz genişliğindedir. Echinus bir örnekte yumurtasız (Levha-7: 1), dört örnekte tek yumurtalı (Levha-6: 1, 2, 4, Levha-7: 1), iki örnekte (Levha-6: 3, Levha-7: 2) üç yumurtalıdır. Bu başlıkların ikisinde (Levha-6: 1, 3), İon Kymationu volütlerin arasında aşağıya çekilerek abakus ile arasındaki alan boş bırakılmıştır. Bu örneklerden birinde (Levha-6: 3), volüt bitimine ikili köşe palmeti işlenmiştir. Bu başlığın echinusunda merkeze yerleştirilen kılıflı yumurtanın yanlarına kılıfsız iki yumurta işlenmiştir. Yumurtaların arasında ok ucu biçimli ara yapraklar yer alır. Side Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bu başlıklardan sadece biri (Levha-6: 4) hariç, diğerlerinin volütleri alışılageldiği gibi içe eğimli işlenmiş ve volütler dönüş yönünde dışa doğru yükselmiştir. Burdur Müzesi'ndeki benzer örnek (Levha-8: 5) M.S. 4. yüzyıl ve sonrasına işaret eder. Volüt işlenişi farklı olan örnekte (Levha-5: 4), dar kanallı ve eğimsiz üç tur dönen volüt turları dönüş yönünde yükselmemiştir. Bir diğer farklı örnekte (Levha-7: 1), ön yüzler birbirinden farklıdır. Bir yüzde echinus merkezine kazıma ile işlenen tek yumurta yer alırken, diğer yüzde volütler arasına yatay bir hat uzanmaktadır. Bu başlıklardan sadece biri (Levha: 7: 2) sütun üst yarısıyla birlikte üretilmiştir.

Side Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 6 başlığın polster uygulamaları farklılıklar gösterir. Bir örnekte (Levha-6: 1), stilize edilmiş bir yaprak ve yanlarındaki burgularla oluşturulan balteus bandının sardığı sivri uçlu yapraklar ve aralarından çıkan yaprakçıklar volüt sırtına kadar uzanır. Bir başka örnekte (Levha-6: 2b), abakus kenarından başlayan geniş bir balteus bandının sardığı süslemesiz bir polster görülür. Bir diğer örnekte (Levha-6: 3b), üç şeritli bir balteus bandının sardığı yatay akanthus yaprakları volüt sırtına kadar uzanır. Side Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bu başlıklardan sadece birinde (Levha-6: 4b) herhangi bir süsleme ya da balteus bandına yer verilmemiştir. Dolayısıyla polster, merkezde daralmamıştır. Bu başlığın polsterine yakın benzerlik gösteren bir diğer örnekte (Levha-7: 1), tek fark çift şeritli balteus bandı işlenmiştir. Müzede sergilenen bir diğer

polster örneğinde (Levha-7: 2b), ince kazıma balteus bandının sardığı çanak yapraklar ve arasından volüt sırtına uzanan tek bir yaprak polster süslemesini oluşturmuştur.

Roma'da San Giovanni Porta Latina Kilisesi, San Clemens Bazilikası, St. Stefano Rotondo, Roma S. Menna Kilisesi[67] ve Santi Quattro Coronati Manastırı[68] gibi yapılarda Erken Bizans İon sütun başlıkları ile benzer özellikler taşıyan ve bozulmaların kısmen takip edilebildiği İon sütun başlıkları kullanılmıştır.

M.S. 3. – 4. yüzyıl itibariyle İon düzeninde en belirgin mimari öğe olarak nitelendirilebilecek İon sütun başlıklarının boyutları küçülmüş; echinus ve volütler gibi süsleme unsurlarında standart işlenimlerden oldukça uzaklaşılmıştır. Araştırmamızda tespit edilen örneklerin az sayıda olması, başlıkların tarihlendirilmesine dair görüşlerimizin az sayıdaki yayınlanmış örneğin biçimsel ve oransal ilişkilerinin karşılaştırılmasına dayanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, ait olduğu yapıların tespit edilebildiği örnek sayısının artmasıyla dönemlerin daha net belirlenmesini ve tarihlendirmenin daha yakın yapılmasını sağlayacaktır.

[67] P. Pensabene (2014). *La Chiesa di San Menna a Sant'Agata de'Goti*, Atti del Convegno di Studi, Salerno: Industria Grafica Campana, pp. 193-256.
[68] P. Pensabene (2012). *Elementi di Reimpiego di IV.-V Secolo Nella Basilica dei SS. Quattro Coronati*, Atti XV Cong. Int. Arch. Cristiana, Toledo, pp. 707-728.

7. SONUÇ

Sinop Arkeoloji Müzesi Prokonnesos mermerinden yapılmış iki yarım işli başlıktan ilki, oran ve işleniş bakımından Roma İmparatorluk ve diğeri erken Bizans a Dönemi üretimlerine yaklaştırmıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki İon sütun başlıklarının yaklaşık yarısı standart Prokonnesos üretimlerinin özelliklerini taşıdığından, «Prokonnesos üretimi İon sütun başlıkları» başlığı altında değerlendirilmiştir.

İkinci grubu oluşturan «Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıkları», standart Prokonnesos üretimi başlıklardan boyut, oran, süsleme ve işçilik açısından belirgin farklılıklarla ayrılmaktadır. İlk gruba göre bozulmaların daha fazla görüldüğü ikinci gruptaki başlıklar, standart Prokonnesos üretimlerinin aksine dikdörtgen formludur. Başlığın dikdörtgen form kazanması ön yüzde belirgin bir genişlemeye neden olmuştur. Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının tamamı Prokonnesos mermerinden üretilmiştir. Prokonnesos atölyelerinde veya Konstantinopolis'te farklı atölyelerce üretildiği ileri sürülebilir. Ancak, Konstantinopolis/Prokonnesos üretimi İon sütun başlıklarının tarihlendirilmesi için elde yeterli veri yoktur. Müzelerde dağınık halde bulunan başlıklar hakkında yeterli veri olmadığı için stilistik ve oran özelliklerine göre değerlendirildiğinde, Standart Prokonnesos üretimi en erken başlıklarla çağdaş ya da daha sonraki yüzyıllara (M.S. 5. – 6. yüzyıl) tarihlendirilebileceği kabul edilebilir.

Başlık oranları, Prokonnesos standart üretimlerine kıyasla daha fazla bozulmuştur. Geniş ve kısa echinus, kılıflı yumurtalar ve dil biçimli ara yaprakların bozulmasıyla standart Prokonnesos üretimlerinden uzaklaşılmıştır. Volüt turunun dönüş yönünde dışa doğru yükseltilerek işlenmesi M.S. 4.–5. yüzyıl örneklerinde yaygındır. Konstantinopolis/Prokonnesos örneklerinin bir kısmında bu özellik görülmektedir.

Prokonnesos/Konstantinopolis örneklerinin polsterlerinde yer alan sivri uçlu yapraklar polsterin daralmasıyla daha dar ve uzun işlenmiştir. M. S. Geç 4. yüzyılda inşa edilen Theodosius Forumu'ndaki bir yapıya ait olduğu düşünülen örneğe benzerliği, bu grup örneklerinin bir kısmını 4. yüzyıl sonları 5. yüzyıl başlarına tarihlememize imkân sağlamaktadır. Başlıkların bir kısmı, J. J. Herrmann tarafından yayınlanan St. Stefano

Rotondu'ndaki İon sütun başlıkları ile benzerlikleri bakımından, yapının inşa tarihi olan M.S. 468 – 483 tarihlerine yakın bir zamana tarihlendirilebilir.

Biçimsel olarak daha farklı olan ön yüzü dar ve kısa; echinusu geniş ve dikdörtgen formlu örnekler için M.S. geç 4. yy. erken 5. yy. tarihleri önerilmiştir. Daha önce Herrmann'ın yayınladığı bir grup örnekle benzerlikler taşıyan bu başlıklar, Taşoz/Aliki üretimlerinin başta İtalya olmak üzere Ege Bölgesi'ne ihraç edilen başlıklardan etkilenmiştir. İtalya genelinde Prokonnesos üretimi İon sütun başlığı sayısı Taşoz/Aliki'ye oranla yok denecek kadar azdır.

Echinusun daraldığı ve volütlerin irileştiği örneklerde, echinus ile volütlerin eşit yükseklikte yapılması başlık görünümünü değiştirmiştir. Az sayıda örnekle temsil edilen bu örneklerin M.S. 6. yüzyıl gibi daha geç bir tarihe atfedilmesi uygundur. İn situ örneklerin olmaması tarihlendirme konusunu zorlaştırmıştır.

Diğer müzelerde tespit ettiğimiz örneklerin birbirinden farklı merkezlerde yer alması ve farklı boyut, oran ve stilistik özellikler yansıtması nedeniyle tipolojik bir sınıflamaya gidilememesi "Anadolu İon Sütun Başlıkları" başlığı altında değerlendirmemizi zorunlu kılmıştır. Örneklerin birbirlerinden farklı özellikler taşımalarına karşın ortak noktaları da bulunur. Başlıklar; görünüm, oran, işlenim ve süsleme özellikleri dikkate alınarak gruplandırılmıştır. Anadolu İon sütun başlıkları iki grup altında değerlendirilmiştir. İlk grup, volütleri yanlara çekilmiş geniş echinuslu başlıklar; ikinci grup, volütleri abakus sınırı altına çekilmiş dar echinuslu başlıklardır.

İlk grup; volütlerin birbirinden uzaklaştığı, geniş ve kısa echinuslu ve dikdörtgen formlu başlıklardan oluşur. Ön yüzün alışılmışın dışında genişlemesi, iki yana çekilen volütlerin daha da küçülmesine neden olmuştur.

İri volütlü, dar echinuslu örneklere göre; geniş echinuslu başlıklar sayıca daha fazla örnekle temsil edilmektedir. Dar echinuslu ve başlık boyutlarına göre iri volütlü düzensiz süslemeli başlıklar, bu özellikleri dikkate alınarak M.S. 5. yy. sonu M.S. 6. yy. başlarına tarihlendirilmiştir. Volütlerin birbirinden uzaklaşmasıyla genişleyen echinus ve küçülen volütlere sahip dikdörtgen formlu başlıklar, M.S. 5. yüzyıl sonu M.S. 6. yüzyılın başlarında, yerini dar echinuslu ve birbirine yakın iri volütlü başlıklara bırakmıştır. Bu grupta değerlendirilen başlıklarda süsleme unsurlarının biçim ve

oranlarında bozulmalar artmıştır. Volütlerin iri olması başlığın genel görünümünde volütlerin dikkat çekmesine neden olmuştur. Daralan echinus yukarı çekilmiştir.

Echinusun volüt alt sınırına uzatılması, M.S. 5. yy. sonu M.S. 6. yy. başlarında karşılaşılmaktadır. Bazı başlıkların sütun üst bölümüyle birlikte yapılması, başlık ayrıntılarında farklı uygulamalara yol açmıştır. Kütlesel görünümlü başlıklarda öne çıkan çok tur dönüşlü iri volütler, sütun üst bölümüyle birlikte yapılan başlıklarda uygulanmaya devam etmiştir.

Polster biçimlenişinde, balteus bandı olmasına rağmen polster merkezinde bir daralmanın olmadığı üçlü yatay saz yapraklarının bu örneklerde daha dar işlenmesi erken örneklerden ayrılan özelliğidir.

İkinci grup; volütlerin birbirine yaklaşmasıyla echinusun daraldığı kare formlu örnekleri kapsamaktadır. Abakus; kısa, dar ve düz profillidir. Echinus süslemelerinde, tek ya da üç yumurtalı ve ok ucu biçimli ara yapraklar yer alır. Ayrıca echinus merkezinde bir haç'ın yerleştirildiği ya da echinus yüzeyinin boş bırakıldığı örnekler de bulunmaktadır. Bu başlıklarda bozulmalar ve süslemeki değişiklikler fazlasıyla artmıştır. Bu başlıkların echinusları volüt alt hizasına kadar çekilmiştir. Volüt boyutlarının artması echinusun dar ve yüksek görünmesine sebep oluştur.

İrileşen volütlerin tur sayısı artmıştır. Daralan echinusta standart süsleme öğeleri için yeterli alanın kalmaması ya süslemelerin oranlarının küçülmesine ya da yeni süsleme unsurlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yüzden; asimetrik yumurtalar, farklı boyutlarda köşe palmetleri, bozulmuş ara yapraklar ya da farklı motiflere yer verilmiştir.

Polster süslenmesinde de tek bir şemadan bahsetmek imkânsızdır. Başlıklar kendi içinde değerlendirildiğinde, ön yüzdeki farklı biçimleniş polster yüzündekine göre daha fazladır. Bu grupta polster süslemeleri dört farklı biçimdedir. Bunlar; süslemesiz ve balteus bantsız, süslemesiz ve balteus bantlı polsterler, sivri uçlu stilize yaprak süslemeli polsterler ve çeşitli bitkisel süslemeli polsterler olarak belirlenmiştir.

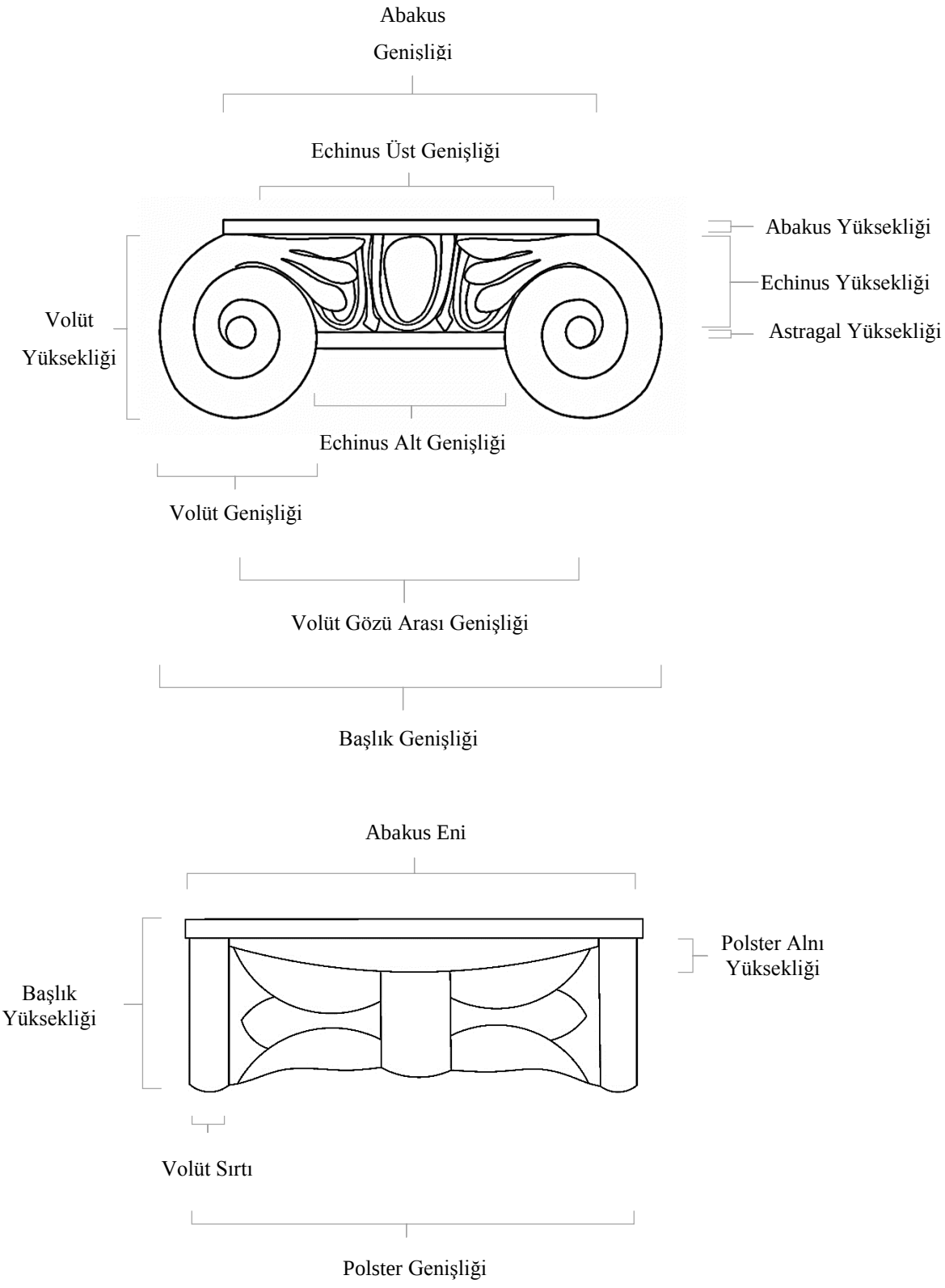
M.S. 3. – 4. yüzyıl itibariyle İon düzeninde en belirgin mimari öğe olarak nitelendirilebilecek İon sütun başlıklarının boyutları küçülmüş; echinus ve volütler gibi

süsleme unsurlarında kanonik biçimlerinden ve işçilik kalitesinden oldukça uzaklaşılmıştır.

Özgün kullanım yerleri ve ait olduğu yapıların bilinmemekle birlikte, araştırmamızda tespit ettiğimiz başlıkların; sütunlu cadde, portiko, peristilli avlular gibi daha az dikkat çeken yapılarda kullanılmış olduğu ileri sürülebilir. M.S. 4.-5. yüzyıllarda İon düzenine özgü başlıklar az da olsa üretilmeye devam ettiği ve muhtemelen 6. yüzyıl ortalarından itibaren ortadan kalktığı kabul edilebilir.

Araştırmamızda tespit edilen örneklerin az sayıda olması, başlıkların tarihlendirilmesine dair görüşlerimizin sınırlı sayıdaki yayınlanmış örneğin biçimsel ve oransal ilişkilerinin karşılaştırılmasına dayanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, ait olduğu yapıların tespit edilebildiği örneklerin artması, dönemlerin daha net belirlenmesini ve tarihlendirmenin dar aralıklı yapılmasını sağlayacaktır.

8. KATALOG

Çizim-7.4: Sütun Başlığı Ölçüm Noktaları

Katalog No **:** 1

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** 17 cm.

Başlık Genişliği **:** 47 cm.

Abakus Genişliği **:** 35 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 37 cm.

Echinus Alt Genişliği **:** 19 cm. **Yüksekliği:** 8 cm. **Üst:** 34 cm.

Volüt Genişliği **:** 13 cm. **Yüksekliği:** 14 cm. **Sırtı:** 2,5 cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 34 cm.

Polster Genişliği **:** 31 cm.

Polster Alnı Yük. **:** 5 cm.

Çap **:** 33 cm.

Asetat Profil No **:** 1

Fotoğraf No Aralığı **:** 1 a-b-c

Tanım

Başlık, küçük kırıklar ve yüzeysel tahribatlar dışında iyi durumdadır. Kanalis hafifçe eğimli yay biçimlidir. Dar abakusun iki yanında 2 ½ tur dönen volütler geniş kanallıdır. Volüt yüzeyinden daha taşkın olan echinus aşağı eğimlidir. Echinus merkezine yerleştirilen ve geniş bir kılıfla çevrelenen yumurtanın iki yanında neredeyse tamamı üçlü köşe palmetleriyle kapatılan iki yumurta yer alır. Üç yumurtalı echinus diğer ön yüzde aynen tekrar edilmiştir. Polsterde, çift şeritli bir balteus bandının sardığı sivri uçlu stilize edilmiş dil biçimli yapraklar volüt sırtına kadar uzanmaktadır.

a

b

c

Katalog No 1: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Katalog No **:** 2
Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **:** 10.25
Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5
Geliş Yeri **: -**
Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği **:** 10 cm.
Başlık Genişliği **:** 43 cm.
Abakus Genişliği **:** 32 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 30 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 18 cm. **Yüksekliği:** 7 cm. **Üst:** 22 cm.
Volüt Genişliği **:** 13 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği **: -** cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 30 cm.
Polster Genişliği **:** 26 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 6 cm.
Çap **:** 27 cm.
Asetat Profil No **:** 2
Fotoğraf No Aralığı **:** 2 a-b-c-d

Tanım

Yaklaşık yarısından itibaren iki parça halinde kırık olan sütun başlığı oldukça aşınmıştır. Kareye yakın formlu düz abakusun köşelerinde yer alan volütler 1 ¼ tur dönmektedir. Volüt kanalları geniş ve derindir. Eğimli profile sahip echinusta tek yumurta işlenmiştir. Merkeze yerleştirilen ovoid formlu yumurta kılıftan derin kazıma ile ayrılmıştır. Echinusu altta kalın bir astragal sınırlamıştır. Volüt bitimlerinden gelişen üç yapraklı iri köşe palmetleri yumurtalara uzanır. Diğer ön yüz merkezinde tek yumurta seçilebilmektedir. Polster yüzlerinden biri işlenmiş, diğeri kaba bırakılmıştır. Ters V biçimli ince kazımaların bulunduğu tek şeritli balteus bandından, iki tarafta da volüt sırtına uzanan stilize dil biçimli sivri uçlu yaprakları gelişmektedir. Yapraklar arasında yer alan sivri uçlu yapraklar kısmen görünmektedir. Polster alnında, balteus bandının iki yanından yukarı doğru uzanarak kenarlara doğru kıvrılan birer sap görünmektedir. Poster alnı ince kazıma düz bir hatla abakustan ayrılmıştır.

a

b

c

d

Katalog No 2: İstanbul Arkeoloji Müzesi 10.25 envanter nolu başlık

Katalog No : 3
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 7233
Sergilendiği Yer : Bahçe 5
Geliş Yeri : Şile Batığı
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : 19 cm.
Başlık Genişliği : 55 cm.
Abakus Genişliği : 40 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 40 cm.
Echinus Alt Genişliği : 21 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Üst:** 40 cm.
Volüt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 16 cm. **Sırtı:** 6 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.
Polster Genişliği : 34 cm.
Polster Alnı Yük. : 6 cm.
Çap : 35 cm.
Asetat Profil No : 3
Fotoğraf No Aralığı : 3 a-b
Literatür : Beykan (2004).

Tanım

Son işçiliği tamamlanmamış başlığın kare formlu abakusu, volütler, echinus ve polster kabaca işlenmiştir. Volütlerin yüzeyleri ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmış, posterler sivri uçlu taşçı kalemiyle kaba hatları ile yontulmuştur. Abakus ve echinus, başlık gövdesinden dışa taşkın bir kütle biçiminde bırakılmıştır. Başlığın süsleme unsurları işlenmemiştir. Volüt sırtı sınırı ince kazıma ile belirlenmiştir.

a

b

Katalog No 3: İstanbul Arkeoloji Müzesi 7233 envanter nolu başlık.

Katalog No : 4

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : 7234

Sergilendiği Yer : Bahçe 5

Geliş Yeri : Şile Batığı

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : 20 cm.

Başlık Genişliği : 52 cm.

Abakus Genişliği : 38 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 46,5 cm.

Echinus Alt Genişliği : 20 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 38 cm.

Volüt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 17 cm. **Sırtı:** 4 cm.

Astragal yüksekliği : - cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.

Polster Genişliği : 34 cm.

Polster Alnı Yük. : 5,5 cm.

Çap : 30 cm.

Asetat Profil No : 4

Fotoğraf No Aralığı : 4 a-b

Literatür : Beykan (2004).

Tanım

Son işçiliği tamamlanmamış başlığın dikdörtgen formlu abakusu, volütler, echinus ve polster kabaca işlenmiştir. Volütlerin yüzeyleri ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmış, posterler sivri uçlu taşçı kalemiyle kaba hatları ile yontulmuştur. Abakus ve echinus, başlık gövdesinden dışa taşkın bir kütle biçiminde bırakılmıştır. Başlığın süsleme unsurları işlenmemiştir. Volüt sırtı sınırı ince kazıma ile belirlenmiştir.

a

b

Katalog No 4: İstanbul Arkeoloji Müzesi 7234 envanter nolu başlık.

Katalog No : 5
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 7235
Sergilendiği Yer : Bahçe 5
Geliş Yeri : Şile Batığı
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : 19 cm.
Başlık Genişliği : 52 cm.
Abakus Genişliği : 38 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 37 cm.
Echinus Alt Genişliği : 19 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Üst:** 38 cm.
Volüt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 17 cm. **Sırtı:** 6 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.
Polster Genişliği : 34 cm.
Polster Alnı Yük. : 6 cm.
Çap : 28 cm.
Asetat Profil No : 5
Fotoğraf No Aralığı : 5 a-b
Literatür : Beykan (2004).

Tanım

Son işçiliği tamamlanmamış başlığın kare formlu abakusu, volütler, echinus ve polster kabaca işlenmiştir. Volütlerin yüzeyleri ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmış, posterler sivri uçlu taşçı kalemiyle kaba hatları ile yontulmuştur. Abakus ve echinus, başlık gövdesinden dışa taşkın bir kütle biçiminde bırakılmıştır. Başlığın süsleme unsurları işlenmemiştir. Volüt sırtı sınırı ince kazıma ile belirlenmiştir.

a

b

Katalog No 5: İstanbul Arkeoloji Müzesi 7235 envanter nolu başlık.

Katalog No : 6
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 7236
Sergilendiği Yer : Bahçe 5
Geliş Yeri : Şile Batığı
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : 25 cm.
Başlık Genişliği : 70 cm.
Abakus Genişliği : 50 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 60 cm.
Echinus Alt Genişliği : 24 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Üst:** 50 cm.
Volüt Genişliği : 23 cm. **Yüksekliği:** 23 cm. **Sırtı:** 6 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.
Polster Genişliği : 45 cm.
Polster Alnı Yük. : 6 cm.
Çap : 35 cm.
Asetat Profil No : 6
Fotoğraf No Aralığı : 6 a-b-c
Literatür : Beykan (2004).

Tanım

Son işçiliği tamamlanmamış başlığın dikdörtgen formlu abakusu, volütler, echinus ve polster kabaca işlenmiştir. Volütlerin yüzeyleri ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmış, posterler sivri uçlu taşçı kalemiyle kaba hatları ile yontulmuştur. Abakus ve echinus, başlık gövdesinden dışa taşkın bir kütle biçiminde bırakılmıştır. Başlığın süsleme unsurları işlenmemiştir. Volüt sırtı sınırı ince kazıma ile belirlenmiştir.

a

b

c

Katalog No 6: İstanbul Arkeoloji Müzesi 7236 envanter nolu başlık.

Katalog No : 7

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : -

Sergilendiği Yer : -

Geliş Yeri : -

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : - cm.

Başlık Genişliği : - cm.

Abakus Genişliği : - cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** - cm.

Echinus Alt Genişliği : - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Üst:** - cm.

Volüt Genişliği : - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği : - cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.

Polster Genişliği : - cm.

Polster Alnı Yük. : - cm.

Çap : - cm.

Asetat Profil No : -

Fotoğraf No Aralığı : 7 a-b

Tanım

Son işçiliği tamamlanmamış başlığın dikdörtgen formlu abakusu, volütler, echinus ve polsteri kabaca işlenmiştir. Başlığın yüzeyi ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmış, posterler daha kavisli yontulmuştur. Abakus ve echinus, başlık gövdesinden dışa taşkın bir kütle biçiminde bırakılmıştır. Bu taşkın kütle volüt dairesini ¼ daire formunda çevrelemektedir. Başlığın süsleme unsurları işlenmemiştir. Volüt sırtı geniş tutulmuştur.

a

b

Katalog No 7: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 8
Müze : Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 5.54.84/2698
Sergilendiği Yer : Doğu Bahçe
Geliş Yeri : Sanayi Çarşısı
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 30 cm.
Başlık Genişliği : 80 cm.
Abakus Genişliği : 60 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 60 cm.
Echinus Alt Genişliği : 34 cm. **Yüksekliği:** 22 cm. **Üst:** 60 cm.
Volüt Genişliği : 23 cm. **Yüksekliği:** 26 cm. **Sırtı:** 7 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 28,5 cm.
Polster Genişliği : 53 cm.
Polster Alnı Yük. : 8,5 cm.
Çap : 40 cm.
Asetat Profil No : 8
Fotoğraf No Aralığı : 8 a-b

Tanım

Bir köşesi kırık olan başlığın abakusu, volütleri ve polsteri kabaca işlenmiş olup echinus ise işlenmemiş halde bırakılmıştır. Volütler ve volüt sırtı ince taşçı tarağı ile işlenmiş, posterler daha kaba hatları ile bırakılmıştır. Abakus ve echinus, başlık gövdesinden dışa taşkın bir kütle biçiminde bırakılmıştır.

Katalog No 8: Sinop Arkeoloji Müzesi 5.54.84/2698 envanter nolu başlık.

Katalog No : 9
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 4532
Sergilendiği Yer : Bahçe 2
Geliş Yeri : -
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : 18 cm.
Başlık Genişliği : 54 cm.
Abakus Genişliği : 48,5 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 49 cm.
Echinus Alt Genişliği : 22 cm. **Yüksekliği:** 9 cm. **Üst:** 30 cm.
Volüt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Sırtı:** 4 cm.
Astragal yüksekliği : 1 cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 40 cm.
Polster Genişliği : 46 cm.
Polster Alnı Yük. : 6 cm.
Çap : 50 cm.
Asetat Profil No : 9
Fotoğraf No Aralığı : 9 a-b-c-d
Literatür : Beykan (2004).

Tanım

Sağlam olan başlığın abacus ve polster yüzleri, ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmıştır. Abakus kare formlu ve düz profillidir. Abakusun köşelerinde volüt dönüş yönünde yüzeyden taşkın olan volütler 2 ½ tur dönmektedir. Hafifçe dışa taşkın echinusun merkezine kalın bir kılıf ile çevrelenen ovoid formlu tek yumurta yerleştirilmiştir. Yumurtanın yanlarında, volüt bitiminde caulisten gelişerek echinusa uzanan uçları kıvrımlı birer dal yer almaktadır. Echinus altta ikili astragal profili sınırlandırmıştır. Polsterlerden biri süslemesi tamamlanmış diğer gözde sadece tek yivli balteus bandı işlenmiştir. Tamamlanmış olan bir yüzünde polster, ince kazımayla belirginleştirilen balteus bandının iki yanında: merkezde tam; üstte ve altta ise yarım olmak üzere volüt sırtına kadar uzanan stilize dil biçimli sivri uçlu yapraklar yer almaktadır. Yaprakların arasında sivri uçlu üçgen biçimli küçük yapraklar görünmektedir.

a

b

c

d

Katalog No 9: İstanbul Arkeoloji Müzesi 4532 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 10

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **: -**

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** - cm.

Başlık Genişliği **:** - cm.

Abakus Genişliği **:** - cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** - cm.

Echinus Alt Genişliği **:** - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Üst:** - cm.

Volüt Genişliği **:** - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.

Polster Genişliği **: -** cm.

Polster Alnı Yük. **: -** cm.

Çap **: -** cm.

Asetat Profil No **: -**

Fotoğraf No Aralığı **:** 10 a-b-c

Tanım

Kareye yakın dikdörtgen formlu başlık bir ön yüzdeki kısmi çatlama dışında sağlam durumdadır. Dar tutulan abakusun iki yanında 2 ½ tur dönen ve içte eğimli dışta ise sırt yapan geniş kanallı volütler yer alır. Kanalis düz hatlıdır ve echinus merkezine yerleştirilen yumurta ve kılıfın bir kısmını kesintiye uğratır. Merkeze yerleştirilen ovoid formlu yumurta ve kılıfı kabartmadır. Echinus merkezini dolduran yumurtanın iki yanında kalan boş alanlar, volüt köşelerinden gelişen yürek biçimli yapraklardan çıkarak yukarı kıvrılan ikili dal bezemeleriyle doldurulmuştur. Echinusu altta hafif kabartılmış bir astragal sınırlandırmaktadır. Volüt gözleri astragal hizasının üstünde kalmış, volütler ise astragal hizasından aşağıya hafifçe sarkmıştır. Polster, tek şeritli geniş bir balteus bandının sardığı dil biçimli sivri uçlu yapraklar ve bu yaprakların arasından uçları görünen ikinci sıra yapraklarla süslenmiştir. Başlık alt düzleminde zıvana deliği bulunmaktadır.

a

b

c

Katalog No 10: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 11

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : -

Sergilendiği Yer : Bahçe 5

Geliş Yeri : -

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : 19 cm.

Başlık Genişliği : 47 cm.

Abakus Genişliği : 40 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 40 cm.

Echinus Alt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Üst:** 20 cm.

Volüt Genişliği : 15 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Sırtı:** 4 cm.

Astragal yüksekliği : 1 cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 33 cm.

Polster Genişliği : 40 cm.

Polster Alnı Yük. : 4 cm.

Çap : 40 cm.

Asetat Profil No : 11

Fotoğraf No Aralığı : 11 a-b-c-d

Tanım

Başlık bir ön yüzündeki volütlerdeki küçük kırıklar ve echinusundaki aşınma haricinde iyi durumdadır. Kare formlu, düz profilli abakusun köşelerine yerleştirilen volütler 2 ½ tur dönmektedir. Volüt kanalları geniş tutulmuştur. Düz bir hat takip eden kanalisin altındaki echinus merkezde hafifçe dışa taşkın yapılmıştır. Echinusun merkezine yerleştirilen eliptik formlu tek yumurta, ince kazımayla çevresinden ayrılan bir kılıfla çevrelenmektedir. Volütlerin bitiminden gelişen ince saplı stilize çiçek dalı ve yumurtaya doğru uzanır. Echinus altta düz profilli astragalle sınırlandırılmıştır. Diğer ön yüzde echinus tamamıyla tahrip olmuştur. Polsterde tek yivli bir balteus bandından volüt sırtına uzanan sivri uçlu geniş dil biçimli yapraklar derin kazıma ile birbirinden ayrılmaktadır. Ana yapraklar arasında üçgen biçimli ara yapraklar yer alır.

a

b

c

d

Katalog No 11: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No **:** 12

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** 16 cm.

Başlık Genişliği **:** 42 cm.

Abakus Genişliği **:** 37 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 37 cm.

Echinus Alt Genişliği **:** 17 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Üst:** 19 cm.

Volüt Genişliği **:** 13 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Sırtı:** 3 cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 27 cm.

Polster Genişliği **:** 39 cm.

Polster Alnı Yük. **:** 4 cm.

Çap **:** 37 cm.

Asetat Profil No **:** 12

Fotoğraf No Aralığı **:** 12 a-b-c

Tanım

Üzerinde harç kalıntıları bulunan sütun başlığı küçük kırıklar haricinde iyi durumdadır. Düz profilli bakus oldukça kısa tutulmuştur. Derin kanallı volütler 2 ½ tur dönmektedir. Büyük tutulmuş volütlerin abakusun altına çekilmesiyle daralan echinus merkezindeki büyük tek bir yumurta ile doldurulmuştur. Yumurta ince kazıma bir kılıfla çevrelenmiştir. Yumurtanın iki yanında, volüt bitiminden gelişen, ucu yumru biçiminde biten bir dal yerleştirilmiştir. Yumurta derin kazıma ile ayrılan bir kılıfla çevrelenmiştir. Yumurtayı çevreleyen ikinci bir kılıf tek tarafta işlenmiştir. Diğer ön yüz echinusunun merkezinde daire formlu iri bir yumurta ince kazımayla ayrılmış bir kılıfla çevrelenmektedir. Yumurtanın iki yanı volüt turunun devam ettirilerek doldurulmuştur. Polsterde, tek yivli bir balteus bandı volüt uçlarına simetrik uzanan yaprakları sarmaktadır. Polster merkezinden başlayarak volüt sırtına kadar uzanan yuvarlak uçlu dil biçimli yapraklar ve bu yaprakların arasında küçük yaprakçıklar yer alır.

a

b

c

Katalog No 12: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 13
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 5529
Sergilendiği Yer : Bahçe 2
Geliş Yeri : -
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : 14 cm.
Başlık Genişliği : 41 cm.
Abakus Genişliği : 38 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 38 cm.
Echinus Alt Genişliği : 18 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 20 cm.
Volüt Genişliği : 13 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Sırtı:** 4 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 30 cm.
Polster Genişliği : 37 cm.
Polster Alnı Yük. : 3 cm.
Çap : 35 cm.
Asetat Profil No : 13
Fotoğraf No Aralığı : 13 a-b-c

Tanım

Sağlam durumdaki başlık kare formlu abakusa sahiptir. Abakusun sınırı altına çekilen ve 2 ½ tur dönen volütler, geniş kanallı yapılmıştır. Abakus ile echinus arasında belirgin bir ayrım yoktur. Abakus alt sınırına uzatılmış echinusun merkezinde eliptik formlu tek bir yumurta yer alır. Alt ve üst uçları sivrilerek alışılmış formunu kaybeden yumurtayı üst kısım hariç üç yönden kalın bir kılıf sıkıca sarmaktadır. Yumurtanın iki yanında, volüt bitimlerindeki bir caulisten gelişerek aşağıya uzanan ve ucu spiral biçiminde kıvrılmış S biçimli dallar yer alır. Polsterin merkezindeki tek şeritli balteus bandından volüt sırtına kadar uzanan stilize dil biçimli sivri uçlu yaprağın alt ve üst yarısı görünmektedir. İki yarım yaprağın arası sivri uçlu sürgün yapraklarına yer verilmiştir.

a

b

c

Katalog No 13: İstanbul Arkeoloji Müzesi 5529 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 14

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **:** Bahçe 2

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** 11 cm.

Başlık Genişliği **:** 40 cm.

Abakus Genişliği **:** 32 cm. **Yüksekliği:** 1 cm. **En:** 30 cm.

Echinus Alt Genişliği **:** 18 cm. **Yüksekliği:** 4 cm. **Üst:** 21 cm.

Volüt Genişliği **:** 11 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Sırtı:** 1 cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 30 cm.

Polster Genişliği **:** 39 cm.

Polster Alnı Yük. **:** 3 cm.

Çap **:** 30 cm.

Asetat Profil No **:** 14

Fotoğraf No Aralığı **:** 14 a-b-c-d

Tanım

Başlık, volüt ve abakus kenarlarındaki küçük kırıklar ve aşınmalar dışında sağlamdır. Abakus, kareye yakın dikdörtgen formlu ve düz profillidir. 2 ½ tur dönen içbükey geniş kanallı volütler, volüt gözüne doğru dönüş yönünde yükselmektedir. Volütlerin abakus köşelerinin dışına çekilmesiyle genişleyen echinus, hafifçe dışa taşkın bir profile sahiptir. Bir ön yüzde, echinusun merkezine yerleştirilen tek yumurta, kendisinden derin bir kanalla ayrılan dairesel formlu bir kılıfla çevrelenmiştir. Yumurtanın iki yanında, volüt bitimlerinden gelişen yapraklara bağlı uçları iri spiraller biçiminde sallanan ikili dal bezemesi yer alır. Polster merkezinde tek şeritli bir balteus bandıyla bağlanan stilize dil biçimli ve sivri uçlu yapraklar ile aralarında küçük üçgen biçimli yapraklar yer alır. Balteus bandına doğru daralan demet üzerinde eğimli bir polster alnı oluşmuştur.

a

b

c

d

Katalog No 14: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Katalog No **:** 15
Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **: -**
Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5
Geliş Yeri **: -**
Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği **:** 12 cm.
Başlık Genişliği **:** 35 cm.
Abakus Genişliği **:** 32 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 21 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 15 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 17 cm.
Volüt Genişliği **:** 11 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Sırtı:** 3 cm.
Astragal yüksekliği **: -** cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 25 cm.
Polster Genişliği **:** 21 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 3 cm.
Çap **:** 25 cm.
Asetat Profil No **:** 15
Fotoğraf No Aralığı **:** 15 a-b-c

Tanım

Başlık, yaklaşık balteus bandı hizasında kırıktır. Üst düzlemin merkezinde dörtgen bir zıvana yuvası bulunan dar abakusu düz profillidir. 1 ½ tur dönen volüt gözleri büyük ve yayvan kanalları geniş tutulmuştur. Volüt kanallarında taşçı aletinin (keski) izleri belirgindir. Volüt alt sınırına kadar uzatılan echinus hafifçe dışa taşkın profillidir. Echinusun merkezine yerleştirilen ovoid formlu yumurta, kendisini esnekçe çevreleyen araları derince oyulmuş bir kılıfla çevrelenmiştir. Merkezdeki yumurtanın iki yanında sapları kılıfın kavisine uygun biçimde genişleyen uzun saplı ok ucu biçimli ara yaprak yerleştirilmiştir. Polster merkezinden volüt sırtına kadar uzanan ana damarı derince oyulmuş ince sivri uçlu kamış biçimli yapraklar ve uç kısımlarında üçgen biçiminde sivri uçlu ara yapraklar yer alır. Balteus bandı derince oyulmuş bir yiv şeklindedir. Polster alnı oluşmamıştır. Polsterde kalınlıkları eşit olmayan volüt sırtı ile abakus tek düz bir hatla birleşmiştir.

a

b

c

Katalog No 15: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No **:** 16
Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **: -**
Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5
Geliş Yeri **: -**
Malzeme **:** Prokonnesos Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 10 cm.
Başlık Genişliği **:** 44 cm.
Abakus Genişliği **:** 45 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 42 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 20 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 22 cm.
Volüt Genişliği **:** 13 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği **: -** cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 32 cm.
Polster Genişliği **:** 39 cm.
Polster Alnı Yük. **: -** cm.
Çap **:** 34-36 cm.
Asetat Profil No **:** 16
Fotoğraf No Aralığı **:** 16 a-b

Tanım

İon sütun başlığı abakusdaki küçük kırıklar ve aşınmalar haricinde sağlam durumdadır. Kareye yakın formlu abakus düze ve dar profillidir. Abakus sınırı altına çekilen kabaca işlenmiş volütler 2 ½ tur dönmektedir. Volütler dönüş yönünde hafifçe geri çekilmiştir. Volütlerin birbirine yaklaştırılmasıyla daralan echinus eğimli bir profile sahiptir. Echinus merkezinde ovoid formlu bir yumurta ince kazımayla ayrılan bir kılıfla çevrelenmiştir. İki yanda yumurtaların yarısı ve bunları çevreleyen kılıfların bir kısmı görünmektedir. Echinus altta astragal profili ile sınırlanır. Polster merkezinde alt taraftan gelişerek iki yana ayrılmış ve volüt sırtına kadar uzanan yarım akanthus yaprakları yer almaktadır. Alttan devam eden yaprak ise polster merkezinden kenarlara hafifçe uzandıktan sonra aşağı doğru büyük bir göz ile sonlanmıştır. Derin ve ince kazımayla oluşturulan akanthus yapraklarının polster merkezinde yan yana gelen sapları birbirinden ince kazımayla ayrılarak çift şeritli balteus bandı gelişir. Yaprakların içi oyularak ana damarın belirlenmesiyle daha hacimli bir

görünüm oluşturulmuştur. Başlık alt düzleminde dikdörtgen formlu bir zıvana yer almaktadır.

a

b

Katalog No 16: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No **:** 17

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** 15 cm.

Başlık Genişliği **:** 41 cm.

Abakus Genişliği **:** 42 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 49 cm.

Echinus Alt Genişliği **:** 20 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 20 cm.

Volüt Genişliği **:** 11 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 27 cm.

Polster Genişliği **:** 49 cm.

Polster Alnı Yük. **:** 6 cm.

Çap **:** 44 cm.

Asetat Profil No **:** 17

Fotoğraf No Aralığı **:** 17 a-b-c-d

Tanım

Sütun başlığının abakusu ve echinusunda muhtelif kırıklar ve aşınma mevcuttur. Düz abakus oldukça dardır. Volütlerden birisi kısmen korunmuştur. 2 tur döndüğü anlaşılan volüt dar kanallara sahiptir. Başlığın ön yüzleri farklı işlenmiştir. Bir yüzde echinus merkezinde ovoid formlu iri özensiz bir yumurta dairevi bir kılıfla kaplanmıştır. Üstü kırık olan diğer ön yüzde merkeze yerleştirilmiş tek bir yumurta özensiz kalın bir kılıfla çevrelenmiştir. Yumurtanın sağında ikinci kılıf işlenmişken, soldaki kılıfın işlenmediği görülmektedir. Polster merkezinde ince kazımayla belirginleştirilen bir balteus bandının sardığı iki yana uzanan kamış biçimli sivri uçlu yapraklar ince ve derin kazıma ile birbirinden ayrılmaktadır.

a

b

c

d

Katalog No 17: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 18

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : -

Sergilendiği Yer : Bahçe 5

Geliş Yeri : -

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : 11 cm.

Başlık Genişliği : 34 cm.

Abakus Genişliği : 30 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 30 cm.

Echinus Alt Genişliği : 12 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 16 cm.

Volüt Genişliği : 10 cm. **Yüksekliği:** 9 cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği : 1 cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 22 cm.

Polster Genişliği : 29 cm.

Polster Alnı Yük. : 3 cm.

Çap : 27 cm.

Asetat Profil No : 18

Fotoğraf No Aralığı : 18 a-b-c

Tanım

Başlık aşınmalar ve bir volütteki kırık dışında sağlamdır. Düz profilli abakus kare formludur. Kanalis hafif eğimli düz bir hat şeklindedir. Abakusun altında yer alan kaba işlenmiş geniş kanallı volütler 2 tur dönmektedir. Echinusun merkezinde yer alan iki ucu sivriltilmiş yumurta kalın bir kılıfla çevrelenmiştir. Yumurtanın iki yanında, volüt kökünden gelişen S kıvrımlı dallar yer alır. Diğer ön yüz tahrip olmuştur. Polsterde çift şeritli balteus bandından gelişen sivri uçlu dil biçimli yapraklara ve bunların arasında alt sırada görünen daha kısa yapraklara yer verilmiştir. Polster alnı düzdür.

a

b

c

Katalog No 18: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No **:** 19

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **: -**

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** - cm.

Başlık Genişliği **:** - cm.

Abakus Genişliği **:** - cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** - cm.

Echinus Alt Genişliği **:** - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Üst:** - cm.

Volüt Genişliği **:** - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.

Polster Genişliği **: -** cm.

Polster Alnı Yük. **: -** cm.

Çap **: -** cm.

Asetat Profil No **: -**

Fotoğraf No Aralığı **:** 19 a-b

Tanım

Başlıkta tahribatın ve küçük kırıkların dışında sağlam durumdadır. Kanalis hafifçe eğimli yay biçimindedir. Dar bir abakusun altında yer alan dar kanallı volütler 2 tur dönmektedir. Volüt alt sınırının hafif üstünde son bulan echinusta, merkeze yerleştirilmiş tek yumurta ve onu kabaca çevreleyen kılıf yer almaktadır. Kılıfın iki yanında kalan boş alanlar ise echinus köşelerinden uzanan kalp biçimli kalikslerden gelişen ve yukarı kıvrılan tek yapraklı köşe palmetleriyle doldurulmuştur. Polster, tek şeritli kazıma bir balteus bandının sardığı stilize edilmiş sivri uçlu yapraklar ve bunların arasından görünen ikinci sıra yaprak uçlarıyla süslenmiştir.

a

b

Katalog No 19: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No **:** 20

Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No **: -**

Sergilendiği Yer **:** Bahçe 5

Geliş Yeri **: -**

Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği **:** 12 cm.

Başlık Genişliği **:** 45 cm.

Abakus Genişliği **:** 33 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 33 cm.

Echinus Alt Genişliği **:** 24 cm. **Yüksekliği:** 8 cm. **Üst:** 26 cm.

Volüt Genişliği **:** 11 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Sırtı:** 2,5 cm.

Astragal yüksekliği **: -** cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 34 cm.

Polster Genişliği **:** 33 cm.

Polster Alnı Yük. **:** 3 cm.

Çap **:** 30 cm.

Asetat Profil No **:** 20

Fotoğraf No Aralığı **:** 20 a-b-c

Tanım

Sütun başlığı, bir ön yüzdeki echinus kırık ve muhtelif küçük kırıklar haricinde sağlam durumdadır. Kare formlu ve düz profilli dar abakusun altında yer alan volütler abakus sınırdan daha dışarıya çekilmiştir. Geniş kanallı volütler 3 tur dönmektedir. Üstü kaba bırakılmış düz kanalisin altında yer alan echinus dışa taşkındır. Echinusun merkezine kalın bir kılıfla çevrelenen yayvan ovoid formlu bir yumurta yerleştirilmiştir. Yumurtanın iki yanında uçları abakusa doğru ok ucu biçimli ara yapraklar yerleştirilmiştir. Diğer ön yüzdeki echinus tahrip olduğundan dolayı süsleme anlaşılamamaktadır. Fakat iki kenarda diğer yüzdekine benzer birer ok ucunun bir kısmı görünmektedir. Polsterde tek şeritli dar balteus bandından gelişen dil biçimli sivri uçlu ve geniş yapraklar volüt sırtına kadar uzanmaktadır. Bu yaprakların arasında derin kazımayla belirginleştirilen sivri uçlu ara yapraklar yer alır.

a

b

c

Katalog No 20: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 21
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 08.57
Sergilendiği Yer : Bahçe 5
Geliş Yeri : -
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : 13 cm.
Başlık Genişliği : 47 cm.
Abakus Genişliği : 44 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 36 cm.
Echinus Alt Genişliği : 20 cm. **Yüksekliği:** 7 cm. **Üst:** 24 cm.
Volüt Genişliği : 14 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Sırtı:** 3 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 34 cm.
Polster Genişliği : 36 cm.
Polster Alnı Yük. : - cm.
Çap : 36 cm.
Asetat Profil No : 21
Fotoğraf No Aralığı : 21 a-b-c

Tanım

Üzerinde harç kalıntıları bulunan sütun başlığı, küçük kırıklar haricinde iyi durumdadır. Dikdörtgen formlu düz abakus levhası oldukça dar tutulmuştur. 2 ½ tur dönen geniş kanallı volütlerin abakusa uzanan dış kenarları kırıktır. Kanalis düz bir hat şeklinde yapılmıştır. Genel oranlara göre geniş tutulan echinus, hafifçe dışa taşkındır. Echinusun merkezinde yer alan yayvan ovoid formlu yumurta, ince kazımayla ayrılan bir kılıfla çevrelenmiştir. İki yana yerleştirilen yumurtalar ise yamuk formda neredeyse kare form almış birer kılıfla çevrelenmiştir. Yandaki yumurtaların kılıfları, yeterli alan olmasına rağmen echinus üst sınırına değil, volütlere doğru uzatılmıştır. Kılıflar arasına, başlık alt düzlemine uzanan ok ucu biçimli ara yapraklar yerleştirilmiştir. Sade bir işleme sahip polsterde tek şeritli kabartma bir balteus bandına yer verilmiştir. Başlık alt düzleminin merkezinde daire formlu bir zıvana yuvası bulunmaktadır.

Katalog No 21: İstanbul Arkeoloji Müzesi 08.57 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 22
Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **:** -
Sergilendiği Yer **:** Bahçe 2
Geliş Yeri **:** -
Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği **:** 11 cm.
Başlık Genişliği **:** - cm.
Abakus Genişliği **:** 40 cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** 44 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 22 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 19 cm.
Volüt Genişliği **:** 13 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Sırtı:** 3 cm.
Astragal yüksekliği **:** - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.
Polster Genişliği **:** 43 cm.
Polster Alnı Yük. **:** - cm.
Çap **:** 40 cm.
Asetat Profil No **:** 22
Fotoğraf No Aralığı **:** 22 a-b-c

Tanım

Sütun başlığı bir köşesinden itibaren noksandır. Mevcut parçanın abakusun ve volütlerindeki küçük kırıklar haricinde iyi durumdadır. Dar abakusun üst düzlemi içbükey biçimde oyulmuştur. Dar kanallı geniş gözlü volütler 2 ½ tur dönmektedir. Echinus hafifçe dışa taşkın ve ovolo profillidir. Echinusun merkezinde üst kısmını kanalisin kestiği ovoid formlu bir yumurta yer alır. Yumurtanın her iki yanında, yumurtanın üst köşelerinden volütlere doğru uzanan üç yapraklı stilize bitkisel motifler yer alır. Ana damarları derin kazımayla verilmiş üçlü yaprak alt lobu kılıfa dayanır. Polsterde, geniş ve sade balteus bandından volüt sırtına uzanan stilize edilmiş yuvarlak uçlu kamış biçimli yapraklar bulunur. Bu yapraklar arasında üçgen biçimli sivri uçlu küçük yaprakcıklar yer alır. Abacus altında, volüt sırtından diğer volüt sırtına uzanan fakat balteus bandından sonra takip edilemeyen kabaca işlenmiş bir şerit bulunmaktadır.

a

b

c

Katalog No 22: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 23

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : -

Sergilendiği Yer : Bahçe 5

Geliş Yeri : -

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : 11 cm.

Başlık Genişliği : 37 cm.

Abakus Genişliği : 30 cm. **Yüksekliği:** 2,5 cm. **En:** 30 cm.

Echinus Alt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 8 cm. **Üst:** 19 cm.

Volüt Genişliği : 11 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği : - cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 26 cm.

Polster Genişliği : 29,5 cm.

Polster Alnı Yük. : 3 cm.

Çap : 25 cm.

Asetat Profil No : 23

Fotoğraf No Aralığı : 23 a-b-c

Literatür : Herrmann (1988), Plate LXXXIV fig. 175.

Tanım

Başlık, bir volüt kenarındaki kırık dışında sağlamdır. Kare formlu abukus dardır. Derin kanallı volütler 2 ½ tur dönmektedir. Echinusun merkezinde bir Yunan haçı kabartması işlenmiştir. Echinus merkezde hafifçe dışa taşkındır. Polsterde ince kazıma ile yapılmış balteus bandından gelişen stilize sivri uçlu dil biçimli geniş yapraklar ve aralarında sivri uçlu yaprak uçları bulunur.

a

b

c

Katalog No 23: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 24
Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 18980
Sergilendiği Yer : -
Geliş Yeri : -
Malzeme : Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği : - cm.
Başlık Genişliği : - cm.
Abakus Genişliği : - cm. **Yüksekliği:** - cm. **En:** - cm.
Echinus Alt Genişliği : - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Üst:** - cm.
Volüt Genişliği : - cm. **Yüksekliği:** - cm. **Sırtı:** - cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: - cm.
Polster Genişliği : - cm.
Polster Alnı Yük. : - cm.
Çap : - cm.
Asetat Profil No : -
Fotoğraf No Aralığı : 24 a-b

Tanım

Sütun başlığı sağlam durumdadır. Dar abakus levhası, kareye yakın formlu düz profillidir. Dışta sırt yapan eğimli ve geniş kanallı volütler 3 tur dönmektedir. Volüt yüzeyinden daha taşkın echinus merkezine kazıma ile yapılmış bir yumurta yerleştirilmiştir. Geniş bir kılıf yumurtayı çevrelemektedir. Volütlerin birbirine yaklaştırılmasıyla daralan echinusta köşe palmetleri için oldukça sınırlı bir alan kalmıştır. Yumurtanın bir yanına yerleştirilen köşe palmeti abakustan echinus alt sınırına kadar uzanarak aşağı kıvrılan bir yumru oluşturmaktadır. Yumurtanın diğer yanında ise abacusun hemen altında yumru oluşturan ve echinus alt sınırına kadar uzanan bir ara yaprak yer almaktadır. Polster merkezinde geniş bir balteus bandının sardığı geniş dil biçimli sivri uçlu iki yaprak volüt sırtına kadar uzanmaktadır. Bu iki yaprağın arasından daha dar, sivri uçlu ve iki yüzeyli birer yaprak daha uzanmaktadır. Polster alnı dar ve düz profillidir. Başlık alt düzleminin merkezinde zıvana yuvası bulunmaktadır.

a

b

Katalog No 24: İstanbul Arkeoloji Müzesi 18980 envanter nolu başlık**.**

Katalog No **:** 25
Müze **:** İstanbul Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **: -**
Sergilendiği Yer **:** Bahçe 2
Geliş Yeri **: -**
Malzeme **:** Prokonnesos Mermeri
Başlık Yüksekliği **:** 23 cm.
Başlık Genişliği **:** 56 cm.
Abakus Genişliği **:** 45 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 46 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 16 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Üst:** 20 cm.
Volüt Genişliği **:** 20 cm. **Yüksekliği:** 20 cm. **Sırtı:** 4 cm.
Astragal yüksekliği **:** 1 cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 35 cm.
Polster Genişliği **:** 45 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 5 cm.
Çap **:** 45 cm.
Asetat Profil No **:** 25
Fotoğraf No Aralığı **:** 25 a-b-c-d

Tanım

Sütun başlığı, volüt kenarındaki küçük kırıklar dışında sağlamdır. Kareye yakın formlu düz profilli dar abakus levhasını dar echinus takip eder. Echinus volüt alt sınırına kadar uzatılmıştır. Volütlerin neredeyse tamamının abakusun altına çekilmesiyle daralan echinus hafifçe dışa taşkındır. Dar kanallı 3 ¾ tur dönen volütler başlık oranlarına göre büyük yapılmıştır. Volütler abakusun altında sonlanmayıp yarım tur daha devam ettirilmiştir. Echinusun merkezine yerleştirilen altı ovoid formlu iri bir yumurta ince kazıma ile yapılmış bir kılıfla ayrılmıştır. Yumurtanın iki yanında kalan dar boşluklara X biçiminde çapraz taramalar kazınmıştır. Echinusu altta ince kazımayla yapılmış bir astragal sınırlamaktadır. Başlığın diğer ön yüzü benzer biçimde işlenmiştir. Polster merkezde ince tek yivden oluşan balteus bandından volüt sırtına doğru uzanan sivri uçlu iki geniş yaprak ve aralarında üçgen biçimli yaprak uçları yer alır. Polster alnında "C E" harflerinden oluşan taşçı işareti bulunmaktadır.

a

b

c

d

Katalog No 25: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 26

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : -

Sergilendiği Yer : Bahçe 2

Geliş Yeri : -

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : 15 cm.

Başlık Genişliği : 34,5 cm.

Abakus Genişliği : 32 cm. **Yüksekliği:** 5 cm. **En:** 45 cm.

Echinus Alt Genişliği : 14 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 14 cm.

Volüt Genişliği : 11 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Sırtı:** 3 cm.

Astragal yüksekliği : - cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 22,5 cm.

Polster Genişliği : 45-41-38 cm.

Polster Alnı Yük. : 4 cm.

Çap : 30 cm.

Asetat Profil No : 26

Fotoğraf No Aralığı : 26 a-b-c

Tanım

Sağlam durumdaki başlık dikdörtgen formlu ve düz profilli bir abakusa sahiptir. Küçük boyutlu başlığın abakusun altına çekilen dar kanallı volütleri eğimli bir profile sahiptir ve $\mathbf{1\,^{2}/_{3}}$ tur dönmektedir. Volütlerin yaklaştırılmasıyla daralan hafifçe dışa taşkın echinus, volüt alt sınırına kadar uzatılmıştır. Arka yüz, echinusun merkezine ince kazıma ile sivri uçlu ovoid formlu bir yumurta kazınmıştır. Ön yüz yumurtanın altı daha oval yapılmasının dışında benzerdir. Sütun gövdesine oturan başlık alt düzlemi silindiriktir. Polster abakustan ince kazıma düz bir şeritle ayrılmıştır. Polster merkezinde ince yivli bir balteus bandından gelişen stilize kamış biçimli sivri uçlu kalın gövdeli yapraklar eğimli volüt sırtına uzanmaktadır.

a

b

c

Katalog No 26: İstanbul Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 27

Müze : Sinop Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter No : 1.4.95/95-309

Sergilendiği Yer : Depo

Geliş Yeri : Çiftlik Kazısı-1995

Malzeme : Prokonnesos Mermeri

Başlık Yüksekliği : 14 cm.

Başlık Genişliği : 37 cm.

Abakus Genişliği : 29 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 29 cm.

Echinus Alt Genişliği : 14 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Üst:** 17 cm.

Volüt Genişliği : 12 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Sırtı:** - cm.

Astragal yüksekliği : 1 cm.

Volüt G. Ars. Genişlik: 25 cm.

Polster Genişliği : 29 cm.

Polster Alnı Yük. : 4 cm.

Çap : 27 cm.

Asetat Profil No : 27

Fotoğraf No Aralığı : 27 a-b-c

Tanım

Volütlerdeki küçük kırıklar haricinde iyi durumdaki başlık son işçiliği tamamlanmamıştır. Düz profilli dar abakusu; düz kanalis hattı takip eder. Sade echinus hafifçe dışa taşkındır. Echinus yüzeyi yay biçiminde sığ biçimde oyulmuştur. Volütler ve sütun alt düzlemi aynı hizada yapılmıştır. Daire biçimli volütlerin yüzeyleri hafifçe bombelidir. İnce taşçı tarağının izleri görülen polster sadedir. Polster alnı düz profillidir. Başlık yüzeyi ince taşçı tarağı izleriyle bırakılmıştır.

a

b

c

Katalog No 27: Sinop Arkeoloji Müzesi 1.4.95/95-309 envanter nolu başlık.

Katalog No : 28
Müze : Antalya Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : -
Sergilendiği Yer : Kuzey Bahçe
Geliş Yeri : -
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 28 cm.
Başlık Genişliği : 67 cm.
Abakus Genişliği : 55 cm. **Yüksekliği:** 6 cm. **En:** 53 cm.
Echinus Alt Genişliği : 24 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Üst:** 39 cm.
Volüt Genişliği : 21 cm. **Yüksekliği:** 22 cm. **Sırtı:** 7 cm.
Astragal yüksekliği : 2 cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 46 cm.
Polster Genişliği : 52 cm.
Polster Alnı Yük. : 11 cm.
Çap : 43 x 45 cm.
Asetat Profil No : 28
Fotoğraf No Aralığı : 28 a-b-c

Tanım

Başlık volütlerdeki küçük kırıklar ve aşınmalar dışında sağlamdır. Kareye yakın formlu abakus düz profillidir. Düz devam eden kanalisin devamında 3 ¼ tur dönen volütler derin ve geniş kanallıdır. Hafifçe dışa taşkın echinusun merkezinde uzun ovoid formlu tek bir yumurta işlenmiştir. Merkezdeki yumurtanın iki yanında ters yerleştirilmiş, sapları "V" biçimli ara yapraklar kanalise kadar uzanmaktadır. Yanlarda dikey bir hat izleyen kılıflar yer alır. Ok ucu biçimli yaprakların sapları yumurtayı saran ikinci bir kılıf izlenimi vermektedir. Volüt kökünden çıkan iki yapraklı köşe palmetleri oldukça küçüktür. Echinus altta inci-makara dizisi ve altında düz profilli bir astragal ile sınırlanır. Polsterde, stilize sivri uçlu ve geniş ana damarlı iki uzun yaprağı bağlayan balteus bandı diagonal yivlidir. Altta ve üstte yatay olarak işlenmiş stilize kapalı palmet "S" formlu yan yapraklar merkezdeki sivri uçlu tek ana yaprağa doğru simetrik olarak kıvrılmıştır. Polster alnı yüksek bir yastık biçimindedir.

a

b

c

Katalog No 28: Antalya Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 29
Müze : Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 24.3.77/2072
Sergilendiği Yer : Doğu Bahçe
Geliş Yeri : Sinop Diogenes Kilisesi Türk-Amerikan Radar Kom. Müsadere
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 15 cm.
Başlık Genişliği : 36 cm.
Abakus Genişliği : 39 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 41 cm.
Echinus Alt Genişliği : 18 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 19 cm.
Volüt Genişliği : 14 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Sırtı:** - cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 30 cm.
Polster Genişliği : 41 cm.
Polster Alnı Yük. : 4 cm.
Çap : 30 cm.
Asetat Profil No : 29
Fotoğraf No Aralığı : 29 a-b-c

Tanım

Başlık, bir ön yüzdeki parçalı kırık dışında sağlamdır. Düz profilli dar abakusun köşelerindeki volütler 3 tur dönmektedir. Düz kanalis çizgisinin altında yer alan echinus hafifçe dışa taşkındır. Echinusun merkezinde bir haç motifi kazınmıştır. Diğer ön yüzde abacus ve echinusun bir kısmı parçalı kırıktır. Echinusu kırık olan yüzdeki volütler 3 ½ tur dönmektedir. Polster merkezinde ince kazıma yapılmış bir balteus bandı yer alır.

a

b

c

Katalog No 29: Sinop Arkeoloji Müzesi 24.3.77/2072 envanter nolu başlık.

Katalog No : 30
Müze : Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 7.2.84-2723
Sergilendiği Yer : Depo
Geliş Yeri : -
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 10 cm.
Başlık Genişliği : 29 cm.
Abakus Genişliği : 19 cm. **Yüksekliği:** 1 cm. **En:** 19 cm.
Echinus Alt Genişliği : 11 cm. **Yüksekliği:** 6 cm. **Üst:** 14 cm.
Volüt Genişliği : 8 cm. **Yüksekliği:** 9 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 21 cm.
Polster Genişliği : 20 cm.
Polster Alnı Yük. : 3,5 cm.
Çap : 18,5 x 21 cm.
Asetat Profil No : 30
Fotoğraf No Aralığı : 30 a-b-c

Tanım

Başlık, volüt köşelerindeki kırıklar dışında iyi durumdadır. Dar abakus düz profilli; abakustan hafifçe dışa taşan düz kanalisin altındaki echinus dışa taşkın yapılmıştır. Geniş kanallı volütler 1½ tur dönmektedir. Volüt, yükseltilmiş echinusta sonlanmaktadır. Volütlerin dış turları echinusun altında sütun üst düzleminin oturduğu alanda kesintiye uğramaktadır. Volüt dış turları, başlık alt düzleminin ve echinus alt sınırının genişletilmesi amacıyla pahlanmıştır. Bu durum üretimden daha sonraki bir dönemde, farklı bir yerde kullanılmak amacıyla yapıldığını düşündüğümüz bir değişikliktir. Echinusta uzatılmış ovoid formlu üç yumurta ince kazıma kılıflarla çevrelenmiştir. Merkezdeki yarı dairevi, yandakiler sivri uçludur. Kılıfların arasında ara yapraklara yer verilmemiştir. Polsterde ince bir balteus bandından volütlere uzanan, ince kazıma ile işlenmiş sivri uçlu basit yapraklar yer alır. Geniş bir polster alnı bulunmaktadır.

a

b

c

Katalog No 30: Sinop Arkeoloji Müzesi 7.2.84-2723 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 31
Müze **:** Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **: -**
Sergilendiği Yer **:** Batı Bahçe
Geliş Yeri **:** Gelincik Mahallesi Stat Altı Mevki
Malzeme **:** Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 17 cm.
Başlık Genişliği **:** 54 cm.
Abakus Genişliği **:** 40 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 40 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 23 cm. **Yüksekliği:** 14 cm. **Üst:** 27 cm.
Volüt Genişliği **:** 15 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Sırtı:** - cm.
Astragal yüksekliği **: -** cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 38 cm.
Polster Genişliği **:** 41 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 4 cm.
Çap **:** 34 cm.
Asetat Profil No **:** 31
Fotoğraf No Aralığı **:** 31 a-b-c

Tanım

Sütun başlığı iki parça halinde kırıktır. Abakusun büyük bölümü ve volütler kırık; echinus yüzeyi oldukça tahrip olmuştur. Sütun alt düzlemi sonradan oyulmuştur. Volütler bir yüzde 3 tur, diğer yüzdeki tek volüt ise 3 ¾ tur dönmektedir. Bir ön yüzünde echinus yoğun şekilde aşınmış, merkezdeki bir yumurtanınsivri alt ucu zorlukla seçilebilmektedir. Diğer ön yüzde echinus düzdür. Bir yan yüzde yumurta biçiminde eliptik bir kazıma yapılmıştır. Merkezinden sıkılmış ve kenarlarda genişleyen rulo görünümüne sahip polster, her iki yüzde sadedir.

a

b

c

Katalog No 31: Sinop Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 32
Müze : Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 13.14.70/791-840
Sergilendiği Yer : Güney Bahçe
Geliş Yeri : -
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 21 cm.
Başlık Genişliği : 65 cm.
Abakus Genişliği : 50 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 50 cm.
Echinus Alt Genişliği : 28 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Üst:** 30 cm.
Volüt Genişliği : 18 cm. **Yüksekliği:** 18 cm. **Sırtı:** 5 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 48 cm.
Polster Genişliği : 52 cm.
Polster Alnı Yük. : 7 cm.
Çap : 32 cm.
Asetat Profil No : 32
Fotoğraf No Aralığı : 32 a-b-c

Tanım

Başlık volüt kenarlarındaki küçük kırıklar dışında sağlamdır. Düz profilli abacusu, altta düz kanalis çizgisi ve hafifçe dışa taşkın echinus takip eder. Başlığın her iki ön yüzü birbirinden farklı işlenmiştir. Abakusun köşelerinde yer alan geniş kanallı volütler 2 tur dönmektedir. Echinusda merkeze yerleştirilmiş altı hafif sivriltilen daire formlu yumurta tamamı görünen bir kılıfla çevrelenmiştir. Bunun iki yanına; ince kazımayla ayrılan kılıfların çevrelediği yarı dairevi formlu iki yumurta yerleştirilmiştir. Echinusta; köşe palmetleri ve kılıflar arasında ara yapraklara yer verilmemiştir. Diğer ön yüzde; volütler 2 tur dönmektedir. Echinusta merkeze yerleştirilen geniş ovoid formlu bir yumurta, derin kazımayla süsleme yüzeyinden ayrılır. Yumurta, volüt köşelerinden gelişen ve merkezdeki yumurtaya kadar uzanan üç yapraklı köşe palmetleri tarafından çevrelenmiştir. Polsterde tek şeritli bir balteus bandından volüt sırtına kadar uzanan stilize kamış / dil biçimli sivri uçlu yaprakları bağlamaktadır. Ana yaprakların arasına dar gövdeli yaprak uçları yerleştirilmiştir.

a

b

c

Katalog No 32: Sinop Arkeoloji Müzesi 13.14.70/791-840 envanter nolu başlık.

Katalog No : 33
Müze : Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 3.1.01
Sergilendiği Yer : Doğu Bahçe
Geliş Yeri : Hastane Altı
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 20 cm.
Başlık Genişliği : 68 cm.
Abakus Genişliği : 50 cm. **Yüksekliği:** 2,5 cm. **En:** 47 cm.
Echinus Alt Genişliği : 38 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Üst:** 38 cm.
Volüt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 16 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 52 cm.
Polster Genişliği : 49 cm.
Polster Alnı Yük. : 5 cm.
Çap : 37 cm.
Asetat Profil No : 33
Fotoğraf No Aralığı : 33 a-b-c-d

Tanım

Başlık abakus ve volütlerdeki küçük kırıklar dışında sağlamdır. Dikdörtgen formlu, geniş bir ön yüze sahip olan başlıkta; abakus düz profilli, kanalis hafifçe eğimli ve iç bükey echinus ise hafifçe dışa taşkındır. Oldukça geniş tutulan echinusun iki yanında yer alan geniş kanallı volütler 3 tur dönmektedir. Başlık ön yüz echinusları birbirinden farklı işlenmiştir. Bir ön yüz echinusunda merkeze yerleştirilen daire formlu bir yumurtanın iki yanında volüt köklerinden gelişen uzatılmış köşe palmetleri yer almaktadır. Köşe palmetleri, kazıma ile birbirinden ayrılan iri yapraklıdır. Diğer ön yüzde merkeze yerleştirilen daire formlu basit bir yumurtanın iki yanında; volüt köklerine uzanan yarı dairevi yaylar yer alır. Polster, balteus bandından iki yana uzanan sivri uçlu birer yaprakla süslenmiştir.

a

b

c

d

Katalog No 33: Sinop Arkeoloji Müzesi 3.1.01 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 34
Müze **:** Sinop Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **:** 4.2.95
Sergilendiği Yer **:** Doğu Bahçe
Geliş Yeri **:** Ada Mevki, Hibe.
Malzeme **:** Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 16 cm.
Başlık Genişliği **:** 52 cm.
Abakus Genişliği **:** 39 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 39 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 16 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 27 cm.
Volüt Genişliği **:** 18 cm. **Yüksekliği:** 13 cm. **Sırtı:** 3 cm.
Astragal yüksekliği **:** - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 35 cm.
Polster Genişliği **:** 42 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 7 cm.
Çap **:** 26 cm.
Asetat Profil No **:** 34
Fotoğraf No Aralığı **:** 34 a-b-c

Tanım

Küçük kırıkların bulunduğu başlık, volütlerin alt kısmı traşlanmış, abakusun merkezi daire biçimli oyulmuştur. Düz profilli abakusun köşelerindeki özensiz işlenmiş volütler 3 tur dönmektedir. Bir ön yüzde echinusa yerleştirilen uçları sivriltilmiş iki yumurta yüzeysel kazımayla ayrılan birer kılıfla çevrelenmiştir. Kılıfların arasında ince bir ara yaprak bulunmaktadır. Başlığın bir yüzündeki echinusu işlenmemiştir. Echinus üstte düz bir kanalisle sınırlanır. Polsterde ince yivlerle yapılmış balteus bandı bulunmaktadır. Balteus bandından volüt sırtına kadar olan alan basit kazıma yapraklarla süslenmiş ve bu yapraklar dikey çizgilerle eşkenar dörtgen parçalara ayrılmıştır. Polster, uç uca yerleştirilmiş diyagonal çizgilerle süslenmiştir. Geniş polster alnı hafif eğimli bir profile sahiptir.

a

b

c

Katalog No 34: Sinop Arkeoloji Müzesi 4.2.95 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 35
Müze **:** Kocaeli Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **:** 42
Sergilendiği Yer **:** Kuzey Bahçe
Geliş Yeri **: -**
Malzeme **:** Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 15 cm.
Başlık Genişliği **:** 43 cm.
Abakus Genişliği **:** 37 cm. **Yüksekliği:** 3,5 cm. **En:** 41 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 25 cm. **Yüksekliği:** 11,5 cm. **Üst:** 28 cm.
Volüt Genişliği **:** 11 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği **: -** cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 35 cm.
Polster Genişliği **:** 38 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 3,5 cm.
Çap **:** 35 cm.
Asetat Profil No **:** 35
Fotoğraf No Aralığı **:** 35 a-b-c

Tanım

Başlığın her iki ön yüz volüt ve abakus köşesi kırıktır. Dikdörtgen formlu ve düz profilli abakusun altına çekilen ince ve derin kazımayla işlenmiş dar kanallı volütler bir yüzde 3 ½ tur, diğer yüzde ise 3 tam tur dönmektedir. Altta volüt alt sınırına kadar uzatılan echinus ile abakus arasında bir ayrım yoktur. Her iki yüzde echinus abakus profili altına çekilmiştir. Echinusunda tek yumurtaya yer verilen bir ön yüzde, merkeze yerleştirilmiş dairesel formlu yumurta kendisinden derin kazımayla ayrılan bir kılıfla çevrelenmektedir. Yumurtayı sıkı saran kılıfın alt kenarı tamamlanmadan sonlandırılmıştır. Yumurtanın iki yanında, ince saplı kalp biçimli stilize yaprak motifler yer alır. Echinusun geri çekilmesi nedeniyle volütler rulo biçiminde slindirik form kazanmıştır. Bir köşesi kırık olan diğer ön yüz echinusunda 2 yumurta ve bir ara yaprak korunmuştur. Mevcut iki yumurtanın boyutları dikkate alındığında echinusta üçüncü bir başka yumurtanın işlenmesi mümkün gözükmemektedir. İki yumurtanın formu birbirinden farklıdır. Üstte abakusla kesintiye uğrayan iki yumurta, kendisinden ve çevresinden derin kazımayla ayrılan köşeli “U”

biçimli yamuk eliptik formlu kılıfla çevrelenmiştir. Aralıklı yerleştirilmiş yumurtalar arasında geniş gövdeli sivri uçlu bir ara yaprak yer almaktadır. Her iki yanda, tek şeritli bir balteus bandından gelişen yuvarlak uçlu stilize iki uzun yaprak uzanır. Yaprakların konturları ve ana damarı ince kazımayla belirlenmiştir. Sütun alt düzleminin merkezinde kare biçiminde bir zıvana bulunmaktadır.

a

b

c

Katalog No 35: Kocaeli Arkeoloji Müzesi 42 envanter nolu başlık.

Katalog No **:** 36
Müze **:** Tokat Atatürk Evi
Müze Envanter No **: -**
Sergilendiği Yer **:** Arka Bahçe
Geliş Yeri **:** Tokat Arkeoloji Müzesi
Malzeme **:** Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 16 cm.
Başlık Genişliği **:** 48 cm.
Abakus Genişliği **:** 38 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 37 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 22 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 22 cm.
Volüt Genişliği **:** 13,5 cm. **Yüksekliği:** 14 cm. **Sırtı:** 4 cm.
Astragal yüksekliği **:** 1 cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 35 cm.
Polster Genişliği **:** 37 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 3 cm.
Çap **:** 40 cm.
Asetat Profil No **:** 36
Fotoğraf No Aralığı **:** 36 a-b-c

Tanım

İki parça halinde kırık olan başlığın volütlerinden biri tamamen kırılmıştır. Düz profilli ve dar abakusun altındaki volütler 3 ¾ tur dönmektedir. Kanalis düz, echinus hafifçe dışa taşkındır. Echinusta; merkezdeki diğerlerinden hafifçe büyük üç yumurta yer almaktadır. Uçları sivriltilmiş eliptik formlu yumurtalar, ince kazımayla verilmiş kılıflarla çevrelenmiştir. Diğer ön yüzde yer alan yumurtalar ve kılıflar, eşkenar dörtgen formludur. Ara yapraklara ve köşe palmetlerine yer verilmemiştir. Volüt alt sınırının hemen üzerinde sonlanan echinus altta düz profilli bir astragalle sınırlandırılmıştır. İon kymationunun iki yanında taşçı tarağı izleri bulunmaktadır. Derin kazıma ile ayrılmış iki şeritli balteus bandından volüt sırtına uzanan sivri uçlu dil biçimli bir yaprak ile alt ve üstte yarım yapraklarla süslenmiştir. Yaprakların araları ve merkezde yer alan yaprağın ana damarı derin kazımayla işlenmiştir.

a

b

c

Katalog No 36: Tokat Atatürk Evi.

Katalog No : 37
Müze : Tokat Atatürk Evi
Müze Envanter No : -
Sergilendiği Yer : Arka Bahçe
Geliş Yeri : Tokat Arkeoloji Müzesi
Malzeme : Gri Mermer
Başlık Yüksekliği : 17 cm.
Başlık Genişliği : 47 cm.
Abakus Genişliği : 37 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 37 cm.
Echinus Alt Genişliği : 15 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 20 cm.
Volüt Genişliği : 13 cm. **Yüksekliği:** 14 cm. **Sırtı:** 3 cm.
Astragal yüksekliği : 1 cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 30 cm.
Polster Genişliği : 37 cm.
Polster Alnı Yük. : 3 cm.
Çap : 32 x 37 cm.
Asetat Profil No : 37
Fotoğraf No Aralığı : 37 a-b-c

Tanım

Başlık, echinus ve volüt kenarındaki küçük kırıklar dışında sağlamdır. Düz profilli abakusun altında sonlanan volütler 2 ½ tur dönmektedir. Volütler, hafifçe dışa taşkın olan echinusun altında kalmıştır. İon kymationunda, birbirine değen kalın kılıfların çevrelediği ovoid formlu iki yumurta yer alır. Volütlerle yaklaşık aynı büyüklüğe sahip iri yumurtaların boyutları birbirinden farklıdır. Echinusu tamamen kaplayan yumurtalar arasında ara yapraklara yer verilmemiştir. Diğer ön yüz echinusu tamamen tahrip olmuştur. Polsterde, tek şeritli bir balteus bandı volütlere uzanan üçlü yaprağı bağlamaktadır. Birbirine bitişik yapılan üç sivri uçlu uzun yapraktan kenardakiler volüt sırtına gelmeden iki yana ayrılırken diğeri de volüt sırtına uzanmaktadır. Ana damarı geniş kazıma ile oluşturulan yaprak demetinin alt ve üst bölümünde balteus bandının devam ettiği boşluklar kalmıştı

a

b

c

Katalog No 37: Tokat Atatürk Evi.

Katalog No **:** 38
Müze **:** Kocaeli Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **:** -
Sergilendiği Yer **:** Batı Bahçe
Geliş Yeri **:** -
Malzeme **:** Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 13 cm.
Başlık Genişliği **:** 41 cm.
Abakus Genişliği **:** 33 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 33 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 18 cm. **Yüksekliği:** 10 cm. **Üst:** 20 cm.
Volüt Genişliği **:** 12 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Sırtı:** 3 cm.
1Astragal yüksekliği **:** - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 28 cm.
Polster Genişliği **:** 32 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 2 cm.
Çap **:** 33 cm.
Asetat Profil No **:** 38
Fotoğraf No Aralığı **:** 38 a-b-c-d

Tanım

Sütun başlığı, küçük kırıklar ve detayların seçilmesini kısmen zorlaştıran aşınmalar dışında iyi durumdadır. Kare formlu abakus oldukça dar bir bant biçimindedir. Abakus altına çekilen ince kazıma dar kanallı volütler 3 ½ tur dönmektedir. Volütlerden daha geride olan düz profilli echinusun merkezine geniş gövdeli kulpsuz bir kantharos kabartması işlenmiştir. Vazonun iki yanındaki alanlar boş bırakılmıştır. Diğer ön yüzde volütler 4 tur dönmektedir. Echinus volüt alt sınırına kadar uzatılmıştır. Hafifçe dışa taşkın bir profile sahip echinusun merkezinde ters üçgen biçiminde boğa başına benzer bir figür veya bir kabın içinden gelişerek aşağıda echinusun alt köşelerine kadar uzanan ok ucu biçimli diagonal asimetrik dallar uzanmaktadır. Biri diğerine göre daha fazla tahrip olmuş polsterlerde, volüt rulosunu hafifçe sıkan bir balteus bandından volüt sırtına kadar uzanan stilize kamış formlu sivri uçlu yapraklar yer alır. Yaprakların ana konturları ve damarları ince kazımayla oluşturulmuştur.

a

b

c

d

Katalog No 38: Kocaeli Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 39
Müze : Tokat Atatürk Evi
Müze Envanter No : -
Sergilendiği Yer : Arka Bahçe
Geliş Yeri : Tokat Arkeoloji Müzesi
Malzeme : Gri Mermer
Başlık Yüksekliği : 18 cm.
Başlık Genişliği : 48 cm.
Abakus Genişliği : 39 cm. **Yüksekliği:** 3 cm. **En:** 37 cm.
Echinus Alt Genişliği : 18 cm. **Yüksekliği:** 14 cm. **Üst:** 25 cm.
Volüt Genişliği : 15 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Sırtı:** 4 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 31 cm.
Polster Genişliği : 38 cm.
Polster Alnı Yük. : 4 cm.
Çap : 35 cm.
Asetat Profil No : 39
Fotoğraf No Aralığı : 39 a-b-c-d

Tanım

Sütun başlığının bir köşesi parçalı kırıktır. Başlığın ön yüzleri birbirinden farklı işlenmiştir. Düz profilli dar abakusun altında sonlanan derin kanallı volütler 3 tur dönmektedir. Düz bir hat olarak uzanan kanalis, abakustan daha taşkındır. Echinusun merkezine yerleştirilen ve neredeyse tamamını kaplayan eliptik formlu tek yumurta, ince kazımayla çevresinden ayrılan kalın konturlu bir kılıfla çevrelenmektedir. Yumurta ile volütler arasında, volüt dönüşünü takip eden iki yay işlenmiştir. İon kymationu dışında aynı özellikler taşıyan diğer ön yüzde; echinusa, ovoid formlu iki yumurta yerleştirilmiştir. Olması beklenen ara yapraklara yer verilmemiştir. Geniş yumurta derin kazımayla ayrılan bir kılıfla çevrelenmektedir. Yanındaki yumurta ise daha yüzeysel bir kazımayla yumurtadan ayrılan ve diğer yumurtanın kılıfı ile kesişen bir kılıfla çevrelenmiştir. İon kymationunda iki yana yerleştirilen yaylar, yumurta sayısının iki olmasıyla daralan alanda sıkıştırılarak işlenmiştir. Yaylardan biri dar ve uzun yapılan yumurta kılıfının üzerinden geçmektedir. Her iki yüzde de yaylar ile yumurta kılıflarının üst ve alt kenarlarında üçgen formlu alanlar

oluşmuştur. Alt ve üst kenarları düz olan polsterde, arasında “V” biçimli yivlerle doldurulmuş geniş bir balteus bandı bulunmaktadır. Balteus bandından volütlere uzanan sivri uçlu üç yaprak yer alır. Sivri yaprak uçları volüt sırtına ulaşmadan son bulmuştur. Polster alnı dardır.

a

b

c

d

Katalog No 39: Tokat Atatürk Evi.

Katalog No : 40
Müze : Tokat Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : -
Sergilendiği Yer : Arka Bahçe
Geliş Yeri : -
Malzeme : Breş / Gri Mermer
Başlık Yüksekliği : 21 cm.
Başlık Genişliği : 45 cm.
Abakus Genişliği : 40 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 38 cm.
Echinus Alt Genişliği : 16 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Üst:** 12 cm.
Volüt Genişliği : 17 cm. **Yüksekliği:** 19 cm. **Sırtı:** 4 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 27 cm.
Polster Genişliği : 43 cm.
Polster Alnı Yük. : 6 cm.
Çap : 34 cm.
Asetat Profil No : 40
Fotoğraf No Aralığı : 40 a-b-c

Tanım

Başlık, küçük kırıklar haricinde iyi durumdadır. Düz profilli abakus; düz hatlı ve abakustan daha yüksek tutulmuş kanalisin ve volütlerin gerisine çekilmiş ve dar yapılmıştır. Başlığın genel oranlarına göre daha büyük yapılan volütler 3 ¾ tur dönmektedir. İnce kazımayla yapılmış volüt kanalları özensizce işlenmiştir. Volütlerin birbirine yakın ve büyük yapılmasından dolayı daralan echinusta, kanalisin altına kadar uzanan ve dairevi biçimde sonlanan dikey üç yiv yer almaktadır. Echinus volüt alt sınırına uzatılmıştır. Diğer yüzdeki echinusun üst kısmı kırıktır. Volütler arasında diğer yüzdeki gibi süslemenin tekrar ettiği anlaşılmaktadır. Polsterin merkezinde yer alan üç şeritli balteus bandı iki ince kazıma şeritle birbirinden ayrılmış ve her bir bandın yüzeyi keskin bir setle bitirilmiştir. Balteus bandından volütlere uzanan üç yaprağın uçları sivriltilmiş, içleri derince oyulmuştur. Volüt sırtı içe eğimli ince kazımayla yapılan bir hatla ikiye bölünmüştür.

a

b

c

Katalog No 40: Tokat Arkeoloji Müzesi.

Katalog No **:** 41
Müze **:** Kocaeli Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **:** -
Sergilendiği Yer **:** Kuzey Bahçe
Geliş Yeri **:** -
Malzeme **:** Mermer
Başlık Yüksekliği **:** 16 cm.
Başlık Genişliği **:** 33 cm.
Abakus Genişliği **:** 31 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 28 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 8 cm. **Yüksekliği:** 12 cm. **Üst:** 12 cm.
Volüt Genişliği **:** 14 cm. **Yüksekliği:** 14 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği **:** - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 19 cm.
Polster Genişliği **:** 29 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 5,5 cm.
Çap **:** 25 cm.
Asetat Profil No **:** 41
Fotoğraf No Aralığı **:** 41 a-b-c

Tanım

Sütun başlığı küçük kırıklar haricinde sağlamdır. Kareye yakın dikdörtgen formlu ve düz profilli abakusun altına çekilen ve genel oranlara göre oldukça iri yapılan volütler 3 ½ tur dönmektedir. Volüt kanalları derin yivli yapılmıştır. Volütlerin iri tutulması nedeniyle, fazlasıyla daralan düz profilli echinusta sadece bir yumurta ve kılıfı için yer kalmıştır. Echinus volüt alt sınırına kadar uzatılmıştır. Alta çekilmiş oval bir forma sahip yumurta, kendisini tamamen saran derin kazıma bir kılıfla çevrelenmektedir. Kılıf, volütlerin en dış turundan alçak bir kazımayla ayrılmaktadır. Yumurta kılıfı ile abakus arasında kalan yüzey, yanlarda volüt turlarının altta ise yumurta kılıfının eğimini takip eden iki dar şeritle doldurulmuştur. Benzer biçimde işlenmiş diğer ön yüz, ilkine oranla daha yüzeysel bir işçilik sunar. Polsterde, çift şeritli balteus bandından gelişen aralıklı yerleştirilmiş kamış biçimli sivri uçlu dört yaprak volüt sırtına kadar uzanmaktadır. Balteus bandının sıkmasıyla ortada daralan polster ile abakus arasında içe eğimli ve yüksek bir polster alnı oluşmuştur.

a

b

c

Katalog No 41: Kocaeli Arkeoloji Müzesi

Katalog No **:** 42
Müze **:** Antalya Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No **: -**
Sergilendiği Yer **:** Güney Bahçe
Geliş Yeri **: -**
Malzeme **:** Kireç Taşı
Başlık Yüksekliği **:** 22 cm.
Başlık Genişliği **:** 43 cm.
Abakus Genişliği **:** 41,5 cm. **Yüksekliği:** 5,5 cm. **En:** 41 cm.
Echinus Alt Genişliği **:** 13 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Üst:** 23 cm.
Volüt Genişliği **:** 15 cm. **Yüksekliği:** 15 cm. **Sırtı:** - cm.
Astragal yüksekliği **:** 3,5 cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 30 cm.
Polster Genişliği **:** 42 cm.
Polster Alnı Yük. **:** 3 cm.
Çap **:** 29 cm.
Asetat Profil No **:** 42
Fotoğraf No Aralığı **:** 42 a-b

Tanım

Sütun başlığı, düz sütun gövdesinin bir bölümüyle birlikte işlenmiştir. Sütun başlığının arkası polsterin yaklaşık yarısından itibaren kırıktır. Ön yüzde volütlerden biri kısmen tahrip olmuştur. Abakus, başlık genel oranlarına göre yüksek tutulmuştur. Kare formlu, düz profilli ve volütlerden daha geniş olan abakusun altına yerleştirilen iri volütler, üç dairenin iç içe geçmesiyle oluşturulmuştur. Volütler, ucundan gelişen çift şeritli ve yay biçimli bir kanalisle birleştirilerek üst kısmına 4 yumurta yerleştirilmiştir. Düz profilli echinusta, merkezdeki tam diğerleri kalan alana sığdırılmış yüzeysel kazımayla işlenen damla biçimli üç yumurta yer alır. İri yumurtaların merkezinde ve sağında yer alan yumurtalar elips biçiminde iken, sol kenardaki yumurtanın yarısı sağ alttan sol üste doğru kanalisle kesilmektedir. Sağ kenarda bulunan yumurtanın sadece ucu görülebilmektedir. Echinus altta urgan görünümde kalın hafifçe eğimli bir astragal ile sınırlandırılmıştır. Sadece yarısı korunabilen silindirik formlu polster düz ve sade bir yüzeye sahiptir. Balteus

bandı; abakustan başlayarak sütun gövdesinin yarısına kadar uzanan dikdörtgen prizma biçiminde bir şeritle oluşturulmuştur.

a

b

Katalog No 42: Antalya Arkeoloji Müzesi.

Katalog No : 43
Müze : Yalvaç Arkeoloji Müzesi
Müze Envanter No : 206
Sergilendiği Yer : Doğu Bahçe
Geliş Yeri : Satın Alma
Malzeme : Mermer
Başlık Yüksekliği : 13 cm.
Başlık Genişliği : 29,5 cm. **Sütun Yüksekliği:** 7 cm.
Abakus Genişliği : 20 cm. **Yüksekliği:** 2 cm. **En:** 28,5 cm.
Echinus Alt Genişliği : 6 cm. **Yüksekliği:** 5 cm. **Üst:** 16 cm.
Volüt Genişliği : 11,5 cm. **Yüksekliği:** 11 cm. **Sırtı:** 2 cm.
Astragal yüksekliği : - cm.
Volüt G. Ars. Genişlik: 17,5 cm.
Polster Genişliği : 18 cm.
Polster Alnı Yük. : 4,5 cm.
Çap : 23 x 24 cm.
Asetat Profil No : 43
Fotoğraf No Aralığı : 43 a-b-c
Literatür : Bingöl (1980); Alp (2013).

Tanım

Abakusta ve volüt kenarlarında küçük kırık ve aşınmalar mevcuttur. Başlık sütun gövdesinin üst bölümü ile birlikte işlenmiştir. Volütlerin iri tutulması ve yaklaştırılmasından dolayı echinus yukarı çekilmiştir. Volüt şeridi yivlidir. Kanalis düz echinus ise eğimlidir. Echinusta merkeze yerleştirilmiş yumurta yanlarda üç yapraklı stilize köşe palmetleri tamamen kaplamıştır. Yüzeysel kazıma ile belirginleştirilen köşe palmetleri echinusa doğru uzanıp abakusa doğru kavislenmiştir. Kalın çerçeveli çift kılıfla çevrelenen ovoid yumurtanın iki yanında ara yapraklara yer verilmemiştir. Köşe palmetlerinin geliştiği noktadan doğan iri volütler 3 ½ tur dönmektedir. Polsterde ince bir balteus bandından gelişen ve uçlara doğru hafifçe genişleyen stilize uzun basit yapraklar volüt sırtına kadar uzanır. Diğer polster yüzünde balteus bandının sol yanında derin bir kırık vardır.

a

b

c

Katalog No 43: Yalvaç Arkeoloji Müzesi 206 envanter nolu başlık.

KAYNAKÇA

Ahunbay, M. (2008). Düzen. A. Gevgilili, D. Hasol, & B. Özer içinde, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (Cilt I). İstanbul: Yem Yayın.

Akurgal, E. (1997). *Eski İzmir I, Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Akurgal, E. (2014). *Anadolu Uygarlıkları.* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Alp, A. O. (2013). Burdur Arkeoloji Müzesi'nden Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne Ait Üç İon Sütun Başlığı. (ed. M. Tekocak), *K. Levent Zoroğlu'na Armağan* (s. 63-71). Antalya: Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.

Asgari, N. (1978). Roman and early byzantine marble quarries of Proconnesus. *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology* (s. 467-480). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Asgari, N. (1988). The stages of workmanship of the Corinthian capital in Proconnesus and its export form. *Classical Marble: Geochemistry, Technology, Trade*, 115-125.

Asgari, N., & Drew-Bear, T. (1998). The quarry inscriptions of Prokonnesos. *Interdisciplinary Studies on Ancient Stone*, 1-7.

Bakar, N. (2008). Ankara Roma Hamamı ve Hamamda Ele Geçen Roma Başlıkları.

Betsch, W. E. (1977). *The History, Production and Distribution of the Late Antique Capital in Constantinople.* Philladelphia: ProQuest Dissertations Publishing.

Beykan, M. (1988). The Marble Architectural Elements in Export-From from the Şile Shipwreck. *Classical Marble: Geochemistry, Technology, Trade*, 127-137.

Beykan, M. (2004). Prokonnesos'ta Bulunan İon Sütun Başlıkları Yerel Mermer Ocaklarında Biçimlendirilmesi ve İhracatı, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Beykan, M. (2012). *Ionische Kapitelle Auf Prokonnesos; Produktion und Export Römischer Bauteile.* Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag.

Bingöl, O. (1980). *Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer zeit in Kleinasien.* Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth.

Boardman, J. (2005). *Yunan Sanatı.* (Y. İlseven, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi.

Boleken, Z. (2010). Anadolu Selçuklu Başkentinde Dini Mimaride Devşirme Malzeme Kullanımı, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Carter, J. C. (1984). *The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias at Priene.* London: Society of Antiquaries of London.

Clarke, J. T. (1886). A Proto Ionic Capital from The site of Neandreia (II). *American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts, II*(1), 136-148.

Çelik, M. (2009). Allianoi'de Bulunan Bergama Tipi Friz ve Sütun Başlıkları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya.

Gates, C. (2015). *Antik Kentler Antik Yakındoğu, Mısır, Yunan ve Roma'da Kentsel Yaşamın Arkeolojisi.* (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Herrmann, J. J. (1988). *The Ionic Capital in Late Antique Rome.* Roma: Giorgio Bretschneider Editore.

Herrmann, J., Barbin, V., Mentzos, A., & Reed, R. (2002). Architectural Decoration and Marble from Thasos: Macedonia, Central Greece, Campania, and Provence. *Asmosia VI*, 329-350.

Karagianni, A. (2011). The Harbour of Proconnesus in Greco-Roman and Early Byzantine Times: The Marble Trade, a Source of Financial and Cultural Development. *XVII. Annual Meeting of European Association of Archaeologists.* Oslo.

Knell, H. (1988). *Architektur der Griechen: Grundzüge.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Marquant, A. (1909). *Greek Architecture.* New York: The Macmillan Company.

Mentzos, A., Barbin, V., & Herrmann, J. (2002). Cathodoluminescence and isotopic analysis of Roman and Early Byzantine architectural decoration in the Rotunda Museum, Thessaloniki. *Asmosia V*, 316-327.

Mert, H. (2002). Konya Arkeoloji Müzesindeki İon Başlıkları. *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*(8), 247-270.

Müller, W., & Vogel, G. (2012). *Mimarlık Atlası* (Cilt I). (D. Tuna, Çev.) İstanbul: Yem Yayın.

Pensabene, P. (1998). Inscribed architectural elements from Prokonnesos in Durazzo, Tartous, Clician Aphrodisias and Caesarea. (I. S. Stone, Dü.) *Asmosia*(5).

Pensabene, P. (2012). *Elementi di Reimpiego di IV.-V Secolo Nella Basilica dei SS. Quattro Coronati*, Atti XV Cong. Int. Arch. Cristiana, Toledo, pp. 707-728.

Pensabene, P. (2014). *La Chiesa di San Menna a Sant'Agata de'Goti*, Atti del Convegno di Studi, Salerno: Industria Grafica Campana.

Puchstein, O. (1907). *Die Ionische Säule; Als Klassisches Bauglied Orientalischer Herkunft.* Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung.

Smith, T. J., & Dimitris, P. (2012). *A Companion to Greek Art* (Cilt I). United States: Wiley-Blackwell Publishing.

Sodini, J. P., & Herrmann, J. J. (1977). Exportations de marbre thasien à l'époque paléochrétienne : le cas des chapiteaux. *Bulletin de correspondance hellénique, 101*(2), 471-511.

Söğüt, B. (2005). Hierapolis Arkeoloji Müzesi Bahçesi'nde ve Güney Roma Hamamı'nda Bulunan İonik Mimari Elemanlarla İlgili Bir Değerlendirme. *Anadolu / Anatolia*, 91-106.

Strabon. (2012). *Geographika.* (A. Pekman, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Şahin, M. (2002). *Anadolulu Bir Mimar Hermogenes.* İstanbul: Ege Yayınları.

Şimşek, Z. (2011). Allianoi Roma Dönemi Mimari Bezemeleri.

Tomlinson, R. A. (2012). *Yunan Mimarlığı.* (R. Akbulut, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi.

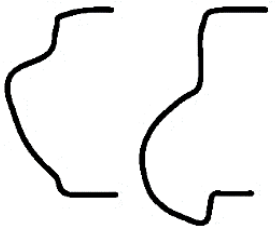
Vitruvius. (2005). *Mimarlık Üzerine On Kitap.* (S. Güven, Çev.) Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Wycherley, R. E. (2011). *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu.* (N. Başgelen, & N. Nirven, Çev.) İstanbul: Arkeoloji sanat Yayınları.

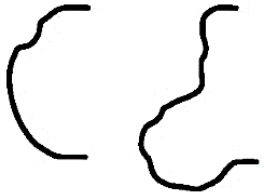
Tablo 1: *Katalogda yer alan İon sütun başlıklarının boyut listesi*						
Katalog No	**Müze**	**Başlık Genişliği (cm.)**	**Polster Genişliği (cm.)**	**Yükseklik (cm.)**	**Çap (cm.)**	**Abakus (cm.)**
1	İstanbul Arkeoloji	47	31	17	33	35x37
2	İstanbul Arkeoloji	43	26	10	27	32x30
3	İstanbul Arkeoloji	55	34	19	35	40x40
4	İstanbul Arkeoloji	52	34	20	30	38x46,5
5	İstanbul Arkeoloji	52	34	19	28	38x37
6	İstanbul Arkeoloji	70	45	25	35	50x60
7	İstanbul Arkeoloji	-	-	-	-	-
8	Sinop Arkeoloji	80	53	30	40	60x60
9	İstanbul Arkeoloji	54	46	18	50	48,5x49
10	İstanbul Arkeoloji	-	-	-	-	-
11	İstanbul Arkeoloji	47	40	19	40	40x40
12	İstanbul Arkeoloji	42	39	16	37	37x37
13	İstanbul Arkeoloji	41	37	14	35	38x38
14	İstanbul Arkeoloji	40	39	11	30	32x30
15	İstanbul Arkeoloji	35	21	12	25	32x21
16	İstanbul Arkeoloji	44	38	10	36	45x42
17	İstanbul Arkeoloji	41	49	15	44	42x49
18	İstanbul Arkeoloji	34	29	11	27	30x30
19	İstanbul Arkeoloji	-	-	-	-	-
20	İstanbul Arkeoloji	45	33	12	30	33x33
21	İstanbul Arkeoloji	47	36	13	36	44x36
22	İstanbul Arkeoloji	-	43	11	40	40x44
23	İstanbul Arkeoloji	37	29,5	11	25	30x30
24	İstanbul Arkeoloji	-	-	-	-	-
25	İstanbul Arkeoloji	56	45	23	45	45x46

26	İstanbul Arkeoloji	34,5	45	15	30	32x45
27	Sinop Arkeoloji	37	29	14	27	29x29
28	Antalya Arkeoloji	67	52	28	45	55x53
29	Sinop Arkeoloji	36	41	15	30	39x41
30	Sinop Arkeoloji	29	20	10	21	19x19
31	Sinop Arkeoloji	54	41	17	34	40x40
32	Sinop Arkeoloji	65	52	21	32	50x50
33	Sinop Arkeoloji	68	49	20	37	50x47
34	Sinop Arkeoloji	52	42	16	26	39x39
35	Kocaeli Arkeoloji	43	38	15	35	37x41
36	Tokat Atatürk Evi	48	37	16	40	38x37
37	Tokat Atatürk Evi	47	37	17	37	37x37
38	Kocaeli Arkeoloji	41	32	13	33	33x33
39	Tokat Atatürk Evi	48	38	18	35	39x37
40	Tokat Arkeoloji	45	43	21	34	40x38
41	Kocaeli Arkeoloji	33	29	16	25	31x28
42	Antalya Arkeoloji	43	42	22	29	41,5x41
43	Yalvaç Arkeoloji	29,5	18	13	24	20x28,5

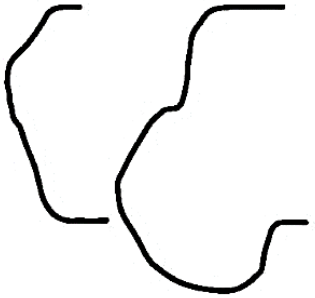
LEVHALAR

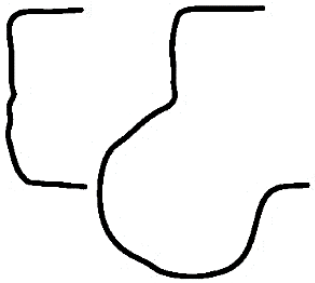
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 1

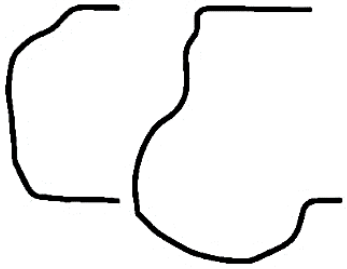
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 2

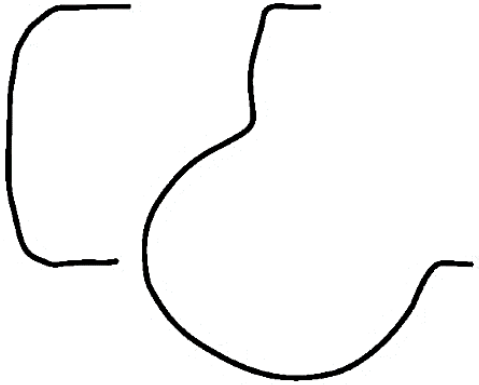
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 3
Envanter No: 7233

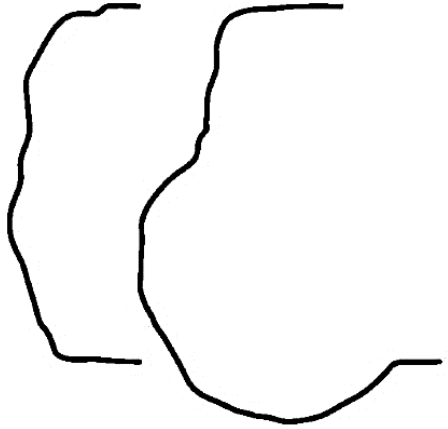
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 4
Envanter No: 7234

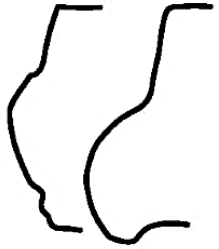
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 5
Envanter No: 7235

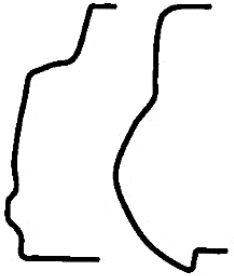
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 6
Envanter No: 7236

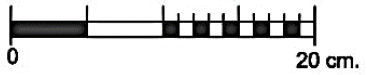
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 8
Envanter No: 5.54.84

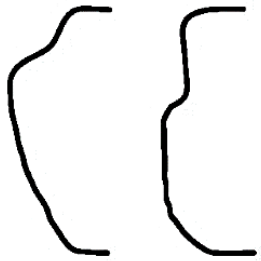
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 9
Envanter No: 4532

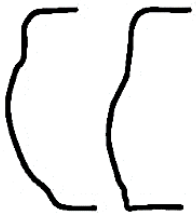
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 11
Envanter No: F6

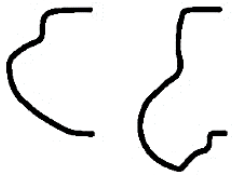
Levha 1

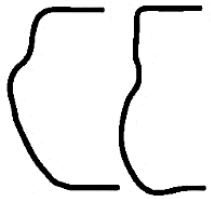
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 12

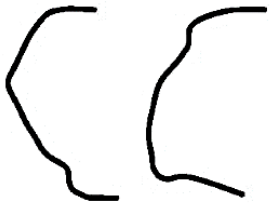
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 13
Envanter No: 5529

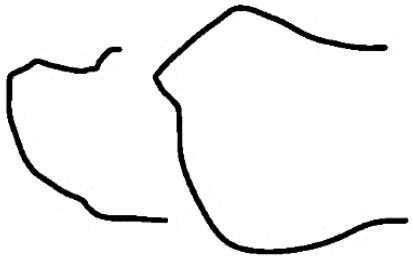
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 14

İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 15

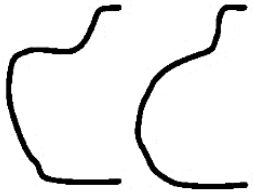
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 16

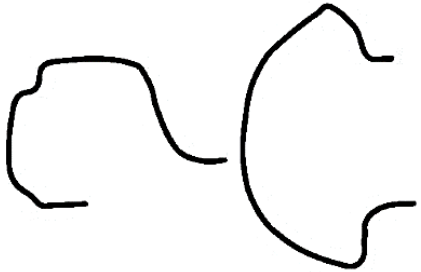
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 17

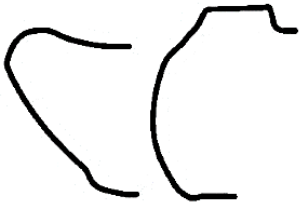
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 18

İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 20

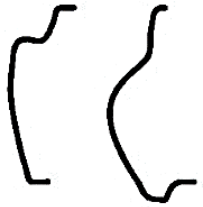
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 21
Envanter No: 08.57

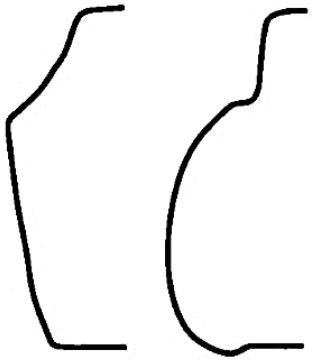
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 22

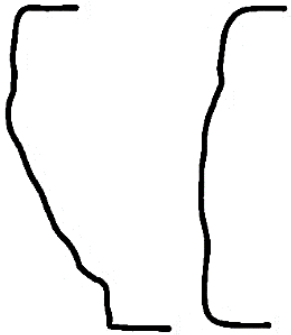
Levha 2

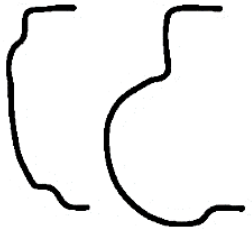
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 23

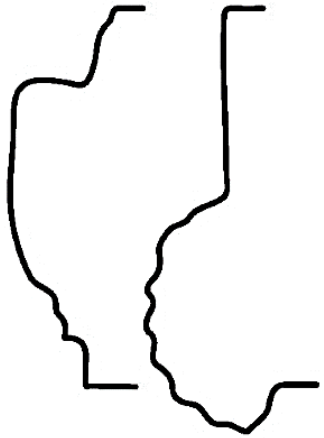
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 25

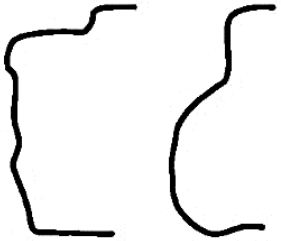
İstanbul Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 26

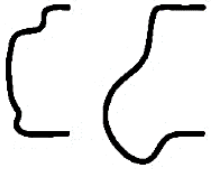
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 27
Envanter No: 14.95-95/309

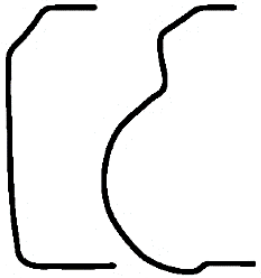
Antalya Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 28

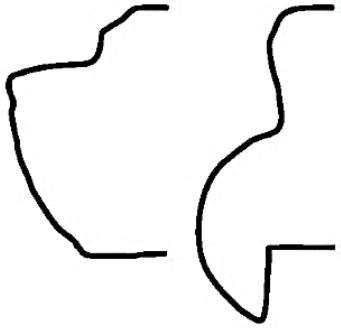
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 29
Envanter No: 24.3.77

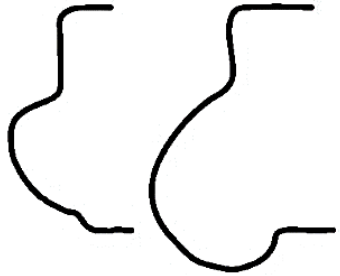
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 30

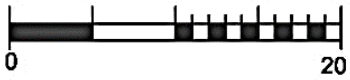
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 31

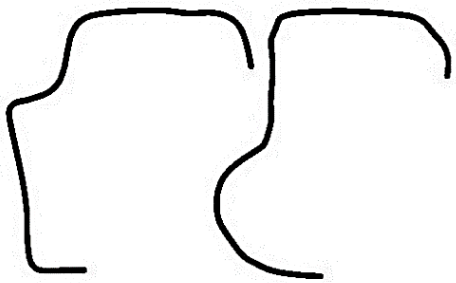
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 32
Envanter No: 13.14.70

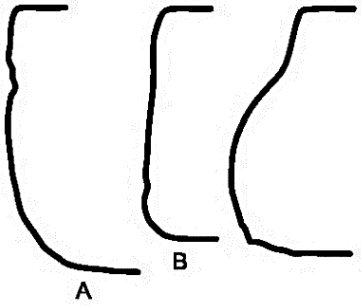
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 33
Envanter No: 3.1.01

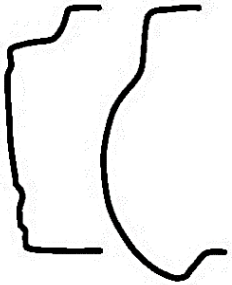
Levha 3

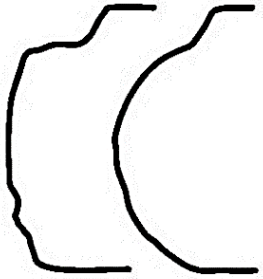
Sinop Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 34
Envanter No: 4.2.95

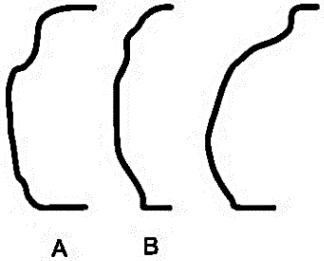
Kocaeli Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 35

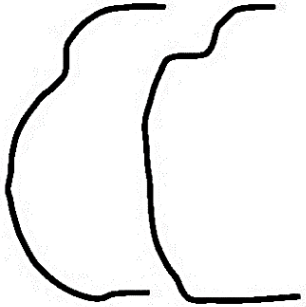
Tokat Atatürk Evi
Katalog No: 36

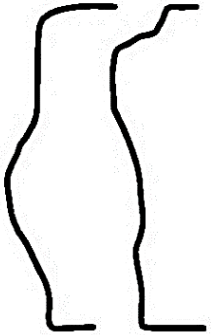
Tokat Atatürk Evi
Katalog No: 37

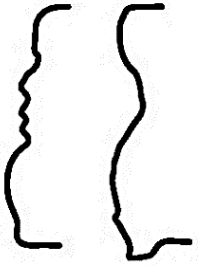
Kocaeli Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 38

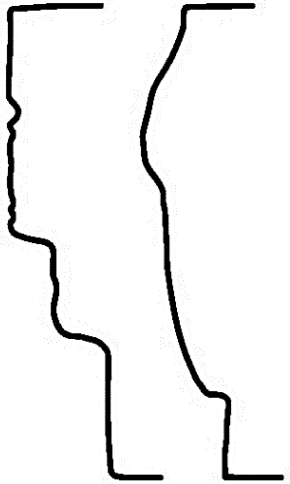
Tokat Atatürk Evi
Katalog No: 39

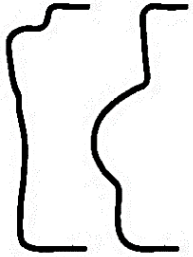
Tokat Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 40

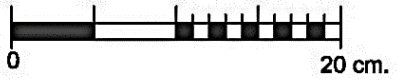
Kocaeli Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 41

Antalya Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 42

Yalvaç Arkeoloji Müzesi
Katalog No: 43
Envanter No: 206

Levha 4

1a

1b

2a

2b

3

Resim 1 – 3: Aphrodisias, Geç Antik Çağ Atriumlu Ev, İon Sütun Başlıkları

1a

1b

2a

2b

3a

3b

4a

4b

Resim 1 – 4: Side Arkeoloji Müzesi Geç Antik Çağ İon Sütun Başlıkları

1a

1b

1c

2a

2b

Resim 1 – 2: Side Arkeoloji Müzesi Geç Antik Çağ İon Sütun Başlıkları

1

2

3

4

5

Levha 8. Res. 1: İstanbul Theodosius Anıt Alanındaki İon Sütun Başlığı **Res. 2:** İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden İon Sütun Başlıkları (**Kaynak:** Herrmann, 1988, Fig. 174) **Res. 3:** İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden İon Sütun Başlığı (**Kaynak:** Herrmann, 1988, Fig. 178). **Res. 4:** Burdur Müzesi'nden İon Sütun Başlığı (**Kaynak:** Alp, 2013, Fig. 18). **Res. 5:** Burdur Müzesi'nden 298 envanter nolu İon Sütun Başlığı (**Kaynak:** Alp, 2013, Fig. 18).

1

2a

2b

2c

3

4

Levha 9. Res. 1: Selçuk Aziz İoannes Theologos Kilisesi, İon Sütun Başlığı (**Kaynak:** Herrmann, 1988, fig. 163) **Res. 2:** Selçuk Aziz İoannes Theologos Kilisesi, İon Sütun Başlığı **Res. 3:** Roma S. Stefano Rotondo İon Sütun Başlığı (**Kaynak:** Herrmann, 1988, fig. 176) **Res. 4:** Amfipolis, Bazilika G. İon Sütun Başlığı Taşoz Adası Mermeri.

1

2

3

4

5

Levha 10. Res. 1: Philippi, Akropolis, Oktagon N yolu, İon Sütun Başlığı, Taşoz Adası Mermeri. **Res. 2:** Aliki, Taşoz Adası, İon Sütun Başlığı. **Res. 3:** Paros, İon Sütun Başlığı, Taşoz Mermeri, Aliki. **Res. 4-5:** Ostia Hıristiyan Bazilikası, İon Sütun Başlığı.

Resim 1: Ostia, Fossa Traiana, Portus, İon Sütun Başlığı.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	:	Erkan KAYA
Yabancı Dil	:	İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı	:	Eskişehir / 1987
E-posta	:	erkankaya@anadolu.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2006-2010, Pamukkale Üniversitesi, Fen/Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
- 2013, Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversitesi, Fen/Edebiyat Fakültesi
- 2014, Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Yayınları ve Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

Kaya, E. (2015). Trigleia İoannes Theologos Pelekete (Aya Yani) Manastırı: Tarihi, Mevcut Mimarisi ve Geleceği, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, vol. 7, no. 1, , Issn (on-line): 1868-8934, Issn (print): 1869-2338, s. 305-329.

Kaya, E. (2014). Bukoleaon Mozaikleri, *IV. Bilgilendirme ve ARGE Günleri*, Poster, Uludağ Üniversitesi.

Kaya, E. (2013). Eskişehir'in Sivrihisar İlçesinde Bir Ermeni Kilisesi; Surp Yerortutyun Kilisesi, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 37, Issn: 1694-528X, Türk Dünyası Kırgız - Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan.

Kaya, E. (2012). Ayasuluğ Bölgesinde Bulunan Beylikler Devri Mezar Taşları ve Kitabeleri, Zinde Yayınevi, İstanbul.

Kaya, E. (2012). Ayasuluğ Bölgesinde Bulunan Beylikler Devri Mezar Taşları Tipolojisi Üzerine Bir Değerlendirme – İzmir/Selçuk, *Gazi Üniversitesi 4. Genç Bilim Adamları Sempozyumu*, Ankara, s. 191-212.

Kaya, E. (2012). Karakolyanı Camii Çeşmesi ve Burada Kullanılan Mezar Taşları, *II. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*, Ankara, s.836-850.

Kaya, E. (2010). Denizli İl Merkezindeki Ahşap Camiler, *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, sayı 26, Denizli, s.31-37.